Huddinge kommun
141 85 Huddinge

Parter: Lin Squair m.fl. ./. Huddinge kommun
Målet gäller: detaljplan för Klockarbacken 10 med flera (Sjödalsbacken) i Huddinge

---

De bifogade handlingarna har kommit in till domstolen.

Vill ni lämna ett yttrande?

Ni får nu tillfälle att yttra er över det som står i handlingarna. Vill ni göra det ska yttrandet vara skriftligt och komma in till domstolen senast den 30 augusti 2021.

När tiden har gått ut kan domstolen komma att avgöra målet, även om något svar inte kommit in.

När ni skickar in yttrandet

Skicka gärna in handlingar i målet med e-post, helst i PDF-format. Om ni vill skicka dem på ett säkert sätt kan ni göra det via www.domstol.se/kontaktformular. För handlingar som ska signeras, använd istället www.domstol.se/digitalhandling.

Uppge ert namn, målnummer P 4515-21 och det telefonnummer som ni kan nås på. Lämna också e-postadress, så att vi framöver kan skicka handlingar i målet via e-post.

Har ni frågor?

På webbplatsen finns information om domstolen och om handläggningen. Kontakta oss gärna vid frågor – ni når oss enklast per telefon 08-561 656 40.

Mikaela Sohlin

Bifogade handlingar: aktbilaga 4-16, 19-20, 22, 25, 27-28 samt dagboksblad

Om domstolens behandling av personuppgifter, se www.domstol.se/personuppgifter. Kontakta oss för information på annat sätt.

Besöksadress
Sicklastråket 1

Telefon
08-561 656 40

Öppettider
måndag–fredag
08:00–16:30

Postadress
Box 69
131 07 Nacka

E-post
mmd.nacka.avdelning4@dom.se

Webbplats
www.nackatingsratt.domstol.se

Dok.Id 715081

NACKA TINGSRÄTT

Ink. 2021 -06- 17
Akt. P 4515-21
Aktbil. 4

Mark- och miljödomstolen
Nacka Tingsrätt

2021-06-10
NACKA TINGSRÄTT
Avdelning 4
INKOM: 2021-06-17
MÅLNR: P 4515-21
AKTBIL: 4

Överklagande om detaljplan för Klockarbacken 10 med flera (Sjödalsbacken) som antogs av Huddinge Kommunfullmäktige, 15 februari 2021, diarienummer KS-2015/314.313

Gällande Sjödalsbacken vill vi härmed överklaga beslutet att bygga bostäder eftersom vi bestrider försäljningen av skogsmarken som i enlighet med kulturmiljöprogrammet ska ”värnas”.

> ”Inom området finns naturområden som är en bärande del av värdet och miljöns karaktär, dessa ska värnas. Exempel på dessa är skogspartiet öster om Sjödalsbacken samt skogspartiet mellan kommunhuset och Klockarvägen.”
>
> Ur *Kulturmiljöprogrammet del 3 Råd och riktlinjer*

Har försäljningen av naturmarken på Klockarbacken/Sjödalsbacken som ska värnas gått rätt till? Det står ingenstans vem som äger marken (Huge Bostäder som förvaltar hyresrätter eller byggfirman Bonava som överlåtits exploatera naturmarken).

Enligt Kommunstyrelsens förvaltnings ’Frågor och svar om Sjödalsbacken’ (2020-09-22 s 1) ingår skogspartiet och Sjödalsbacken i ett exploateringsområde. Detta bestrider mot kommunens kulturmiljöprogram som bedömer området som särskilt värdefullt. I enlighet med bilden i Granskningsutlåtande 2021-02-15 s 7 ”värnas” inte området utan innebär att området exploateras gravt då skogspartiet och berget blir mer än halverade

Låt den lilla skogen som är en del av karaktärsmiljön vara som den är, en oas av äldre träd, berg och natur nästan mitt i centrum. Den är värd att beskyddas för både klimatet och framtiden.

Exploatering av naturmark i Huddinge måste stoppas! Att Huddinge kommun struntar i bevarandet av skogspartier, stora som små, och säljer av all naturmark som inte ingår i så kallade naturreservatområden strider mot kulturmiljöprogrammet. Att fågelliv och djurriket i kommunen håller på att utplånas på grund av att gröna områden alltmer försvinner är ett faktum. Det är nödvändigt att bevara de skogspartier och naturmarker som finns kvar idag för att bibehålla den mångfald vi redan håller på att förlora. Skogspartiet vid Sjödalsbacken är en av få orörda naturplatser i närheten till centrum. I enlighet med kulturmiljöprogrammet räknas just detta skogsparti som en viktig karaktärsmiljö som ska värnas och därför inte ska exploateras av bebyggelse.

> ”Innebär ny bebyggelse på platsen att påverkan på kulturmiljön kan bli så stor att området i något avseende riskerar att förlora sitt värde?
>
> Kan åtgärden innebära att tillgängligheten till miljön minskar, att området fragmenteras, barriärer skapas eller att möjligheterna att besöka miljön på annat sätt försvåras?”
>
> Ur *Kulturmiljöprogrammet del 2*

Svaret till dessa 2 frågor är ja! Både i och i närheten av skogspartiet har rovfåglar, vilda harar och fladdermöss observerats. Olika fåglar hör hemma i denna skog och även barn utforskar den titt som

tätt. Att bygga bort den vore skandal för skogens värde eftersom vi skulle förlora en viktig del av den biologiska mångfalden som finns där idag. Byggnationen i skogspartiet skulle även försvåra för tillgängligheten.

Kommunen har ett ansvar för sina invånares välbefinnande. Människors hälsotillstånd påverkas negativt av allt mindre tillgång till närliggande gröna områden som en efter en försvinner. Visserligen går det att plantera nya träd men dessa kräver åratal innan de blir tillräckligt utvecklade och livskraftiga. Väl etablerade träd bör skyddas i största mån.

Att bygga bort bostadsbristen genom att utplåna våra gröna skatter som egentligen ska bevaras och att spränga i ett litet område med närliggande äldre hus är ingen varsam utveckling.

[redacted]

Huddinge

RÄTTIDSPRÖVNING

Datum
2021-06-14

Diarienummer
KS-2015/314

NACKA TINGSRÄTT
Avdelning 4

INKOM: 2021-06-17
MÅLNR: P 4515-21
AKTBIL: 5

Avsändare
Martina Leopold-Skoglund
08-535 363 81
Martina.Leopold-Skoglund@huddinge.se
Samhällbyggnadsavdelningen

Nacka Tingsrätt
Mark- och miljödomstolen
Box 1104
131 26 Nacka strand

Detaljplan för bostäder och förskola i Sjödalsbacken, Klockarbacken 10 med flera, Huddinge centrum , Huddinge kommun - prövning enligt 24 § förvaltningslagen

Nedan angiven skrivelse, överklagande av kommunfullmäktiges antagandebeslut 2021-05-17 § 12, för detaljplan för bostäder och förskola i Sjödalsbacken, Klockarbacken 10 med flera har inkommit under angiven besvärstid.

NACKA TINGSRÄTT
Ink. 2021 -06- 17
Akt. P 4515-21
Aktbil. 5

[redacted] inkom 15 juni 2021

Samhällsbyggnadsavdelningen

Plansektionen

Martina Leopold-Skoglund

Planchef

HUDDINGE KOMMUN
Kommunstyrelsen
2021 -06- 15
Diarienr | Diarieplanbeteckn.
NACKA TINGSRÄTT
Avdelning 4
INKOM: 2021-06-17
MÅLNR: P 4515-21
AKTBIL: 6

Huddinge 21-06-15

Mark- och miljödomstolen vid Nacka Tingsrätt
Box 69
131 54 Nacka

Härmed överklagas Huddinge fullmäktiges beslut 21-05-17 /§12 att anta detaljplan med diarie-nummer KS-2015/314.313.

Beslutet är oriktigt av följande skäl:

1/ Kulturhistoria, anpassning till befintlig äldre bebyggelse

Huddinge kommun har ett stort antal värdefulla kulturmiljöer och platser vilka fungerar som länk mellan historien, nutiden och framtiden och ska vara tillgängligt för alla huddingebor. (Mål och budget 2020).

Tillgång till kulturarvet är en rättighet för alla. Att både få uppleva och vara en del av både historien soväl som framtiden är mycket viktigt för alla.

Skogen på Klockarbacken har genom sin gammelskogskaraktär stort värde för närrekreationen i området. Dess vilda karaktär bör bevaras då den erbjuder andra vistelsevärden än den närliggande ombyggda Sjödalsparken.

NACKA TINGSRÄTT
Ink. 2021 -06- 17
Akt. P 4515-21
Aktbil. 6

I programmet för Huddinge centrum beskrivs det som att området ska tillgängliggöras som tätortsnära skogspark.

Vid konflikt mellan att bevara och att utveckla vid planering inom kulturhistoriskt intressanta områden ska de platsspecifika kvaliteterna i kulturmiljöinventeringen förtydligas och fungera som riktlinjer. (översiktsplan 2030)

Inom området finns naturområden som är en bärande del av värdet och miljöns karaktär, dessa ska värnas. Exempel på dessa är skogspartiet öster om Sjödalsbacken samt skogspartiet mellan kommunhuset och Klockarvägen.

Vid ändring i miljön ska antikvariskt sakkunnig medverka i planprocess och vid bygglov som kan påverka kulturmiljöns värden och karaktärsdrag.

Förvanskningsförbudet gäller alltid för särskilt värdefulla miljöer och ska följas av alla, såväl kommunen som fastighetsägare och exploatörer.

Förvanskningsförbudet ska tillämpas på alla åtgärder som berör miljön. Naturområdet anses som en bärande del av värdet och miljöns karaktär och ska värnas.

V A

KS-2021/1493

Stockholms läns museum har, på uppdrag av Huddinge kommun, inventerat kulturmiljöer inom strukturplaner. Redovisat i Rapport 2013:11 "Översyn av kulturmiljöinventering i Huddinge".

Hela skogsområdet i projekt Klockarbacken är rödklassat som "Kulturhistoriskt värdefull miljö, känslig för tillkommande bebyggelse och ska inte komma i fråga för exploatering/förtätning". (Rapport 2013:11)

I kommunens egna kulturmiljödokument från 2019 har den kulturhistoriska värderingen gjorts utifrån Riksantikvarieämbetets kriterier. Alla utpekade kulturmiljöer omfattas av förvanskningsförbudet enligt PBL och ska behandlas på sådant sätt att utpekade värden inte förvanskas.

Vi anser att utformningen av planen inte har beaktat vare sig kommunens egna dokument eller Stockholm läns museums utredning om bevarande, exploatering mm. Vid ändring i miljön ska antikvarisk sakkunnig medverka i planprocessen. (Kulturmiljöprogrammet del 3, råd och riktlinjer) Våra synpunkter är att så inte har skett.

Vid genomförande av projektet kommer hela naturskogsområdets utpekade värden att förvanskas. En tredjedel kommer att bebyggas med därtill hörande trädavverkning. Entreer till den resterande stadsnära naturparken görs från tre håll. Trappor från Sjödalsbacken, anlagda promenadvägar från Klockarvägen och Sjödalsvägen.

Röjningar och utglesning av buskage och sly samt plantering av nya skogsträd vilka ersätter skadade och av byggskäl avverkade gamla träd. Promenadvägarna i "skogen" skall dessutom förses med belysningar.

En sådan park kan inte kallas naturskog.

Tillgång till kulturarvet är en rättighet för alla. Att både få uppleva och vara en

Vi anser att modern höghusbebyggelse inte passar in befintlig byggnadsstil.

Brist på mark för byggnation av bostäder föreligger inte i Huddinge kommun. Det nära intilliggande industriområdet Storängen skall användas framdelses till bostadsbyggande, några bostadshus har redan färdigställda. Hela området skall förtätas.

2/Trafik buller och föroreningar

Planen anger att Sjödalsbacken ska öppnas upp som enkelriktad gata med infart norrifrån dvs från Klockarvägen. Idag är Sjödalsbacken stängd mot Klockarvägen och i stort trafikerad av de boende på Sjödalsbacken med tillhörande trafik.

VA

Årsmedeldygnstrafiken (ÅTD) är denna gata endast 20 fordon/dygn.

Byggnation av tre höghus med sammanlagt 220 lägenheter, förskola samt öppnandet av Sjödalsbacken innebär mycket stora ändringar av trafikflöden.

Den planerade trafikmängden för fordon från Kommunalvägen via Klockar-vägen>Sjödalsbacken>Sjödalsvägen del 1 ökar från dagens 200 fordon/dygn till ÅTD 1780 fordon/dygn. Klockarvägen del 2 (ovanför infarten Sjödals-backen) ökar till 400 ÅTD och trafikflödet på Sjödalsbacken blir ÅTD 1450 fordon/dygn.

ÅTD = ett års trafik / 365 dagar ger således ett trafikvärde mätt dygnet runt, alla helger och även under semestertider. Vi kan konstatera trafiken under vardagstid under arbetsårets 220 dagar är avsevärt högre.

Trafikökningen för nedre Klockarvägen 9-faldigas och för Sjödalsbacken otroliga 72 gånger mot dagens situation. Den ökningen påverkar vårt boende mycket negativt.

Avgaser, buller och trafikljud ökar motsvarande. Barn, pensionärer och andra gående utsätts för ökade risker vid gatupassering.

I all modern trafikplanering i "stadsmiljö" leds trafiken ut och runt bebyggelsen. Huddinge kommun vill nu istället leda in trafiken i de lugna gamla 50-talsmiljöerna.

Förutom alla äldre personer som i hög grad bott mer eller mindre hela sina liv området så är båda husen Klockarvägen 9 och 11 är "Plus-65" bostäder, dvs lägenheter för pensionärer, de äldsta är över 90 år.

Många av pensionärerna använder hjälpmedel som rollatorer mm för att ta sig till centrum och till Sjödalsparken.

I båda fastigheterna Klockarvägen 9 och 4 har senaste året märkts plötsliga gungningar. Hela huset svajar som om jordbävning. Med mångfaldigande av trafiken kan riskerna för svaj öka. Husen är delvis byggda på gammal sjöbotten och vid tung trafik kan tryckkrafter fortplanta sig i leran.

Detta innebär att kommunen, enligt egen uppgift, inte kan bygga hastighets-sänkande gupp i körbanan på Sjödalsvägen.

Idag håller få fordonsförare hastigheten ...

3/ Barns välmående och utveckling

Tusentals nya bostäder ska byggas i centrala Huddinge. Detta kommer att generera många barn. Därmed kommer många förskolor och skolor behöva byggas. Då är det extra viktigt att de grönområden som nu finns bevaras i befintligt

VA

skick. För lek och fantasi, men även för kognitiv utveckling och för lärande.

Det läggs för mycket fokus på de tre hus och den förskola som anges i detaljplanen. Byggs dessa kommer det ta bort möjligheten för andra att utnyttja skogsområdet på det vis det var tänkt när området planlades på 50-talet.

I dag besöks skogsområdet frekvent. Förutom av boende i området, av flertalet förskolor, även lågstadieskolor. De tar sig dit genom att gå. De besöker området för lek, men även för utveckling och för lärande.

Det framgår av den, av Sweco gjorda BK-analysen, att om skogsområdet bebyggs kommer dessa förskoleklasser inte längre besöka området, då området i det fallet inte längre kommer att uppfattas som en skog. Sweco skriver att dessa förskolor då i stället kan besöka andra likadana områden som finns i närheten.

Det finns inga andra områden som detta grönområde i närheten!! Det som finns är mindre dungar. Ett skogsområde som nämns i utredningen kommer att bebyggas och ska därför inte anges som ett alternativ till detta skogsområde.

Byggs husen på tänkt plats kommer det upplevas av dem som besöker området som att man inkräktar på annans mark. Det går inte att undvika hur goda intentionerna än är för att undvika detta.

När intilliggande hus vid skogsområdets östra sida ombildades till bostadsrätter blev besökande till skogskullen ombedda av boende i dessa hus att inte vistas där, då de ansåg att detta var deras privata mark.

Barn och andra besökande ska inte behöva känna att de inte kan vistas på skogsområdet på det vis de kan idag! Tillåt inte att fler hus byggs vid/på skogskullen.

En BK-analys ska utgå från barnens bästa. Den av Sweco gjorda analysen kan inte ses som ur barnens bästa. Att de i utredningen föreslår att det ska göras ingrepp i den nu naturliga miljön kan inte ses som för barnens bästa. Det finns redan konstgjorda lekplatser i området. Det barnen behöver i kontrast till dessa är orörd naturmark/ skog.

Även, barnen som använts i utredningen är 4-5 år. Ett barn i den åldern kan inte fullt ut förstå konsekvenserna av vad ett så pass omfattande projekt som detta kommer innebära för dem. (Med det inte menat att de inte ska vara delaktiga)

Kommunens översiktsplan anger att vid utformning av parker och grönytor bör det läggas särskilt fokus på barn perspektiv och behov. Om kommunen menar det, ska tilltänkt område lämnas orört.

I skolans läroplaner står att barn ska ges möjlighet till lek och lärande i naturmiljö. Varför bygga bort det 'natur-klassrum' som, på gångavstånd, nu finns?

Forskning visar att barn som har en skog i sin närhet får känslomässiga band till naturen och lär sig att vara rädda om den.

VA

Att det finns en skog så centralt beläget måste ses som unikt! Fridlys skogsområdet i nuvarande skick. Till alla boende och de barn, förskolor och skolor som nu finns, och kommer att finnas i området.

4/ Skuggningar

I planen redovisas solstudier där det visar sig att hela Sjödalsparken ligger i skugga (fram till garage och centrumbyggnader) under vinterhalvårets morgontimmar. Närmare bestämt mellan höst- och vårdagjämningarna. Vi anser att vår kommande nya (dyra) stadspark inte ska behöva ligga på centrala Huddinges "skuggsida".

Fastigheterna Klockarvägen 10-12 samt Lagmansvägens radhus och nedre delarna av höghusen hamnar tidvis i skugga.

Solstudien bil. som redovisas i planen visar inte vad som händer när solen på eftermiddag/kväll går mot väster. Under sommar månaderna kommer skuggan riktas mot Klockarvägen 10-12 samt de lägre delarna (inkl. radhusen) i båda höghusen på Lagmansvägen.

De med uteplatser och balkonger mot skogen kommer att ligga i solskugga den del av året när man vill njuta av eftermiddags- och kvällssol för samvaro utomhus.

5/ Miljökonskvensbeskrivning och social konsekvensbeskrivning

Hållbar utveckling har en central roll i dagens samhällsplanering med bas i såväl plan- och bygglagen som miljöbalken.

Social hållbarhet handlar om individens upplevelse av delaktighet och tillit till omgivningen. Det är inte uttalat i lagstiftningen att social konsekvens-beskrivning ska göras på motsvarande sätt som i miljöbalken.

I utredningen om ny Socialtjänstlag SOU 2020:47 föreslås att:

2 kap. 3 § plan- och bygglagen kompletteras med krav på att kommunen vid sin planläggning ska tas hänsyn till sociala aspekter. Vidare ska översikts-planen, enligt ett tillägg i 3 kap. 2 § plan- och bygglagen, ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den sociala miljön.

Kommunens dokumentation anger att vid ny byggnation som angränsar till villaområden ska det tas särskild hänsyn. Att i händelse därav ska bebyggelsen vara låg för att passa in i miljön.

Kommunen bör ta lika stor hänsyn till den 50-tals miljö som råder i de centrala delarna av Huddinge. Inte förtäta mer nu i befintlig miljö öster om centrum.

När husen på Klockarvägen byggdes 2008 blev boende här lovade att inte mer grönområde skulle tas i anspråk, skogsmarken skulle lämnas orörd.

VA

En MKB är för detta projekt är inte gjord.Med tanke på den stora inverkan projektet kommer innebära ur ett livscykelperspektiv anser vi detta är nödvändigt.

I antagandehandling (bil.) för byggandet av Klockarvägen skrevs att:

En miljökonsekvensbeskrivning upprättas ändå enligt Huddinge kommuns beslut att alltid upprätta miljökonsekvensbeskrivning detaljplaner. Beskrivningen följer Hudding kommuns metod för miljökonsekvens-beskrivningar, januari 1994.

I detta projekt anser Huddinge att miljökonsekvensbeskrivning inte erfordras, men med den stora inverkan på både djurliv och för människor i området ser vi att det är nödvändigt

I samma handlingar kan läsas att husens höjd är anpassade till den omgivande bebyggelsen, främst med tanke på att de närliggande stjärnhusen även fortsättningsvvis ska utgöra en tydlig siluett.

Sedan många år tillbaka har kommunerna runt Stockholm medvetet planerat för s.k. gröna kilar där den bevarade naturen utgjort spridningsmöjligheter för djur och växter sett i ett större sammanhang , s.k. grönstråk.

I skogen lever fågelarterna hackspett, talgoxe, blåmes, rödhake, svarthätta och koltrast.

Av däggdjur ses rävar, igelkottar, ekorrar, harar, rådjur och även älg har setts i skogen.

7/Protestlistor

Sjödalsbackegruppen har samlat in fysiska protestlistor från boendei området, vilka inte har tillgång till eller kunnande för internetuppkoppling. Bifogar kopior på listor i bilaga nr.

En namnsinsamligs lista har även skapats på internet nder namnet "Sätt stopp för projekt Sjödalsbacken". Många kommentarer är väldigt intressanta och visar att motståndet mot projektet är omfattande.

Sjödalsbackegruppen gm

[redacted]

VA

[redacted]

Bilagor

1. Översyn av kulturmiljöinventering i Huddinge, Stockholms läns museum
2. Huddinge kulturmiljöprogram del 1
3. Huddinge kulturmiljöprogram del 2
4. Huddinge kulturmiljöprogram del 3
5. Ekologisk kompensation, Sjödalsbacken
6. Antagandehanling Klockarvägen Huddinge Kommun
7. Sammanställning trafik och gatuutformning Sjödalsbacken
8. Solstudier Sjödalsbacken HMXW arkitekter
9. Namnunderskrifter med kommentarer på nätet "Sätt stopp för projekt Sjödalsbacken".
10. Namnunderskrifter fysisk papperslista.

VA

Bilagorna 9 och 10 översänder
separat efter uppdaterade utskrifter.

Bilagorna 9 och 10
översändes separat efter
uppdatering.

[redacted]

Bil. 1

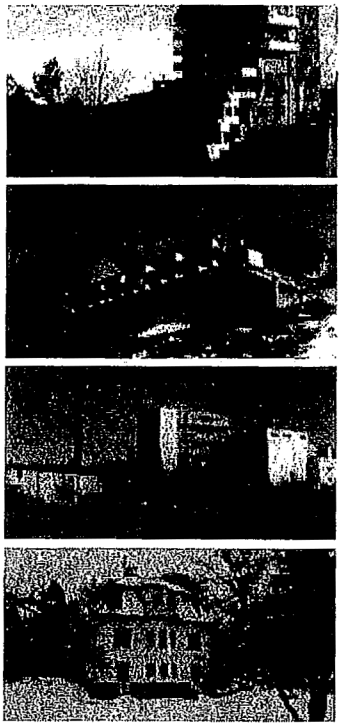

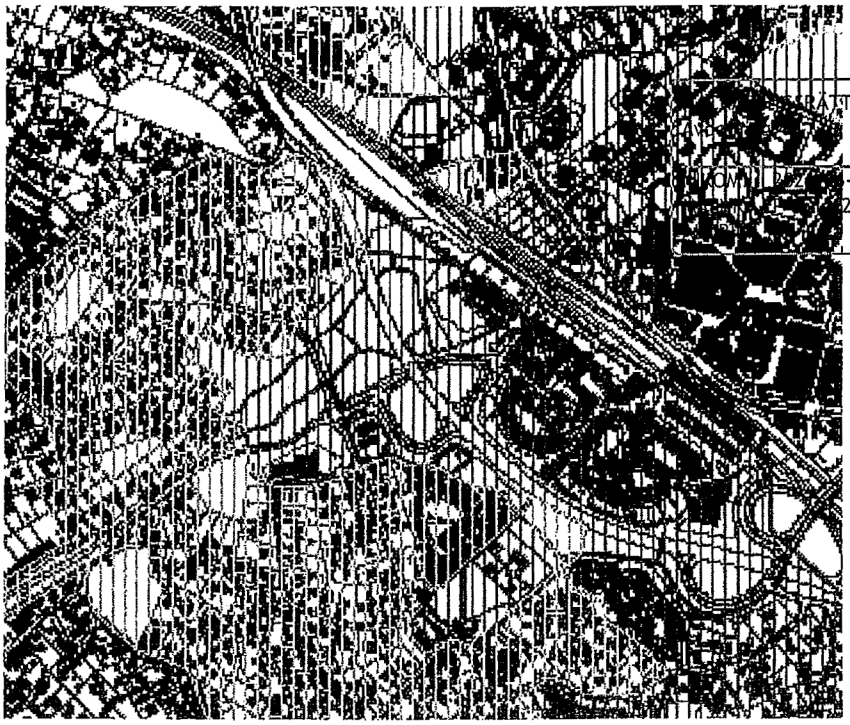

-17
21

RAPPORT 2013:11

ÖVERSYN AV KULTURMILJÖ-INVENTERING I HUDDINGE

Kulturmiljöer inom strukturplaner

NACKA TINGSRÄTT

Ink. 2021 -06- 17
Akt. P 4515-21
Aktbil. 7

Albin Uller
Martina Berglund

STOCKHOLMS LÄNSMUSEUM

PDF-format : www.stockholmslansmuseum.se

INNEHÅLL

Översyn av kulturmiljöinventering sid.
Syfte ... 5
Avgränsning ... 5
Innehåll ... 5
Metod ... 5

Strukturplan Huddinge centrum ... 6
Fullersta gård, SÖ delen av Källbrink och Fridhem ... 7
Del av Fridhem ... 10
Kommunalvägen mm ... 11
Hörningsnäs ... 14
Tingshuset ... 17
Centrumkyrkan ... 18
Villa vid Anders Klockares väg ... 19

Strukturplan Trångsund ... 20
Del av Hammartorp ... 21
Tacksägelsekyrkan ... 24

Strukturplan Skogås ... 25
Östra Skogås ... 26
Mörtvik ... 28
Beatebergsskolan ... 30
Mariakyrkan ... 31

Strukturplan Stuvsta ... 32
Skogsäng, SÖ delen av Snättringe gård ... 33
Centrala Stuvsta med Segersminneområdet ... 36
Huddinge gymnasium ... 39

Strukturplan Segeltorp ... 46
Kolartorp ... 47
Skansberget ... 49
Villor utmed gamla Södertäljevägen ... 50
S:t Mikaels kapell i kv Mjölkerskan ... 51
Jakobslund ... 52
Vattenledningsverkets vaktstuga ... 54

Strukturplan Vårby gård ... 40
Vårby gård ... 41
Vårby källa ... 43
Vattentorn – Duvberget ... 45

Strukturplan Masmo ... 56
Fittjanäset ... 57
Myrstuguberget ... 59
Masmo ... 61
Bostadshuset Ormen Långe ... 63

Översyn av kulturmiljöinventering

Stockholms läns museum har fått i uppdrag av Huddinge kommun att göra en översyn av den gällande kulturmiljöinventeringen från 2003.

Huddinge kommun har i sin samrådsversion för ny översiktsplan pekat på behovet av en översyn av denna. Behovet av exploatering och förtätning av bebyggelsen i kommunen är stort och för att kunna ta hänsyn till kulturmiljöerna i det arbetet finns ett behov av att uppdatera de bedömningar som tidigare gjorts.

Arbetet har genomförts av bebyggelseantikvarierna Albin Uller och Martina Berglund, Stockholms läns museum. Samtliga fotografier är tagna av Albin Uller. Arbetet har utförts och sammanställts under våren 2013.

Syfte

Översynen av kulturmiljöinventeringen syftar till att förtydliga kulturmiljöernas utbredning samt tålighet vad gäller tillägg i form av ny bebyggelse, inom områdena eller i direkt anslutning till dessa.

Avgränsning

Endast de kulturmiljöer som berörs av kommunens sju strukturplaner utpekade i översiktsplanen omfattas av översynen. Bebyggelsen inom de berörda kulturmiljöerna har enligt uppdraget endast inventerats översiktligt då behovet av strukturella värden är viktigare än utpekandet av enskilda fastigheter och byggnader.

Innehåll

Bedömningarna av kulturmiljöerna utgår från den gällande kulturmiljöinventeringen från 2003. Områdesbeskrivningar och bedömningar återkommer därför även i den nya översynen där de fortfarande är relevanta. I de fall där nya bedömningar gjorts för ett område så gäller de som kommunens kulturmiljöunderlag i fortsättningen. Texterna har även kompletterats med ställningstaganden vad gäller möjligheter till exploatering och förtätning utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv. För de områden som inte är med i den nya översynen gäller kulturmiljöinventeringen från 2003. Bedömningarna har även levererats i gis-format anpassat till kommunens interna gis-system.

Metod

Miljöerna har inventerats genom besök på plats där jämförelser har gjorts med den gällande kulturmiljöinventeringen från 2003. Även exploaterings- och förtätningsmöjligheter inom områden har studerats. Enligt uppdrag har de utpekade områdena om möjligt delats in i mindre delar efter kulturhistoriskt värde samt eventuell möjlighet till exploatering/förtätning. De olika värdenivåerna redovisas i respektive områdes kartutsnitt med bokstäverna R för rött, Y för gult och G för grönt, se förklaring nedan.

Bedömningarna vad gäller exploatering/förtätning i översynen är gjorda utifrån områdenas tålighet ur ett kulturhistoriskt perspektiv.

Rött (R) betyder: Kulturhistoriskt värdefull miljö. Känslig för tillkommande bebyggelse och ska inte komma i fråga för exploatering/förtätning.

Gult (Y) betyder: Kulturhistoriskt värdefull miljö. Tål exploatering/förtätning i viss grad under förutsättning att den görs enligt identifierat mönster och riktlinjer.

Grönt (G) betyder: Miljöns kulturhistoriska värden påverkas inte av exploatering/förtätning under förutsättning att den görs enligt identifierat mönster och riktlinjer.

I gis-formatet har ytorna skrafferats med respektive färg.

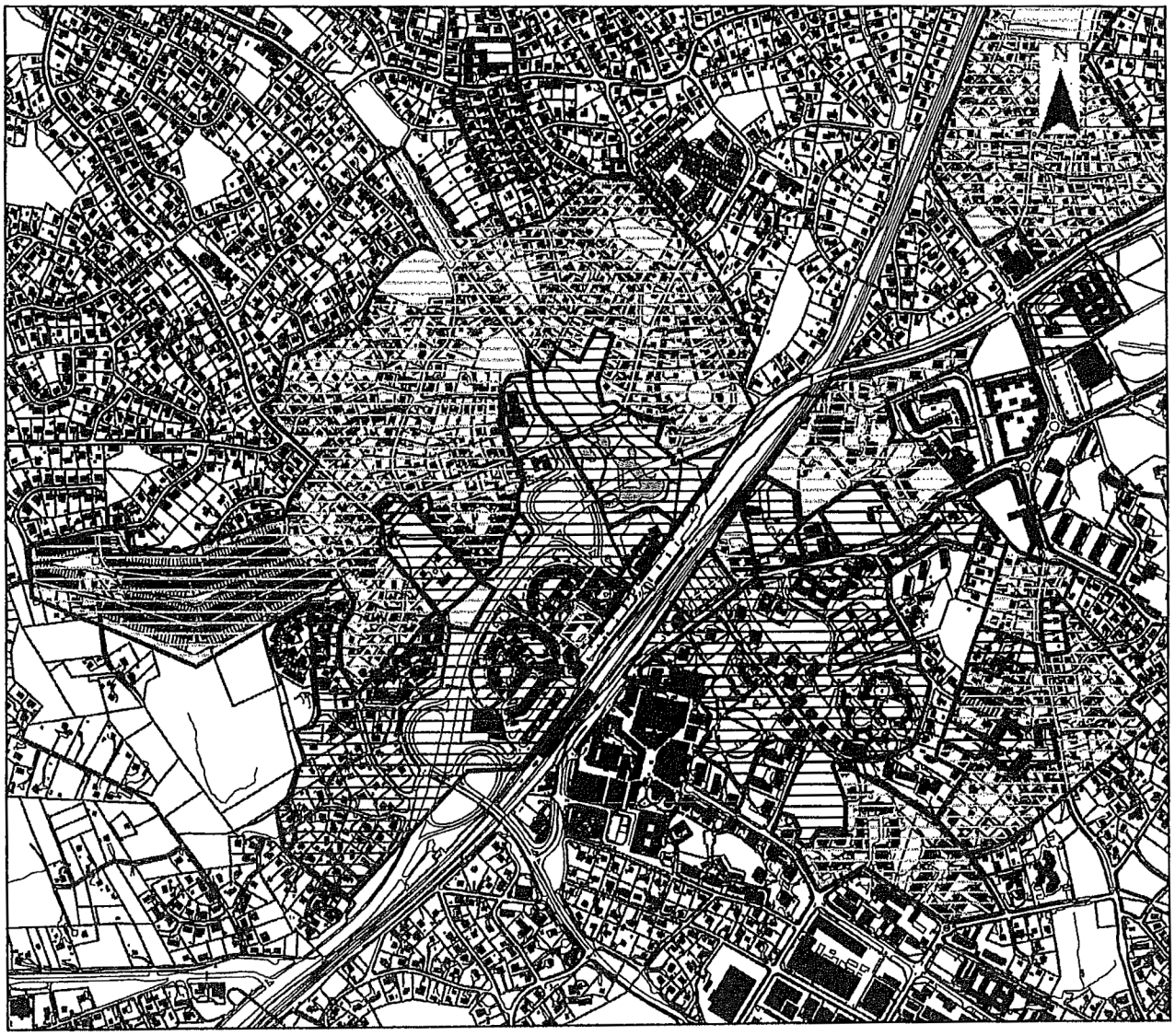

Fig. 1. Skala 1 : 12 000

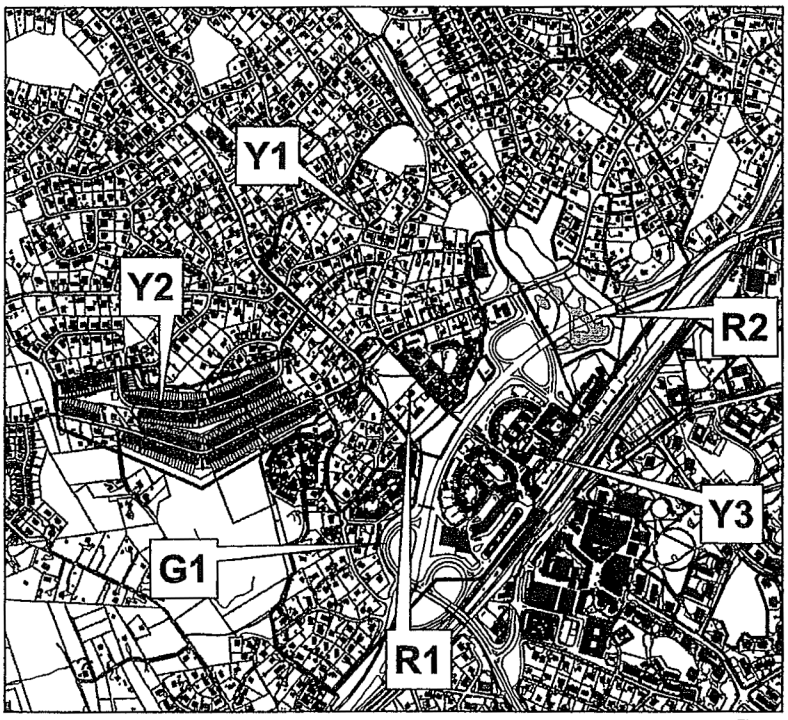

Fig. 2.

Fullersta gård, SÖ delen av Källbrink och Fridhem

Kulturmiljöbeskrivning
Villaområdet ligger på ömse sidor om en å som rinner fram i en öppen dal. På åns södra sida ligger Fullersta gårds mangårdsbyggnad med två flyglar, paviljong och rättarbostad. Norr om mangården finns rester av parken bevarade. Vid exploatering av området under 1900 talet har man tagit tillvara naturmiljön, tomterna är utlagda i de flackare delarna mellan bergklackar och längs ån är tomterna lagda så att åns karaktär som huvudaxel i bebyggelseområdet accentueras. De karaktäristiska villorna från 1920- och 30-tal ligger ofta med trädgården framför sig mot vägen. Norr om Fullersta gård ligger en biograf, ritad av Eskil Sundahl, KF:s arkitektkontor, år 1932. Biografen är placerad så att den uppfattas som en pendang till huvudbyggnaden på Fullersta. Utmed Mossvägen och Dammvägen, i områdets södra del, ligger i sluttningen väl sammanhållna, tidstypiska radhus och kedjehus från 1973.

Historik
Fullersta har varit bebott sedan förhistorisk tid. Ortnamnets efterled (-sta), är typiskt för bebyggelse som uppkom under folkvandringstid, 400-550 eKr. Under historisk tid fanns här fyra hemman, som på 1650 talet sammanfördes av Åke Wrång till Fullersta säteri, som blev en av de större gårdarna i socknen. All mark inom kommundelarna Snättringe och Fullersta tillhörde säteriet. Flera adliga ätter ägde säteriet tills det på 1850 talet förvärvades av Pehr Pettersson, som förbättrade gårdens marker och ökade produktionen. Han lät också enligt traditionen uppföra nuvarande huvudbyggnad och flyglar, vilka har en utformning som är typisk för senempirens klassicism. När järnvägen Stockholm-Södertälje byggdes på 1850 talet, drogs den rakt igenom Fullerstas domäner. Pettersson upplät mark till stationsbyggnad. På 1880 talet övergick gården till släkten Lindell, som lät påbörja en exploatering av området närmast stationen. Exploateringen gick långsamt och blev inte omfattande förrän AB Fullersta köpte säteriet år 1911. En stadsplan för området upprättades år 1918 av Arvid Stille. Planen, omfattade 52 ha och 208 byggnadstomter. Radhusområdet är ett resultat av det så kallade Miljonprogrammets mål att bygga en miljon lägenheter på 10 år. Periodens flerbostadshus kompletterades med en mängd radhus och småhus.

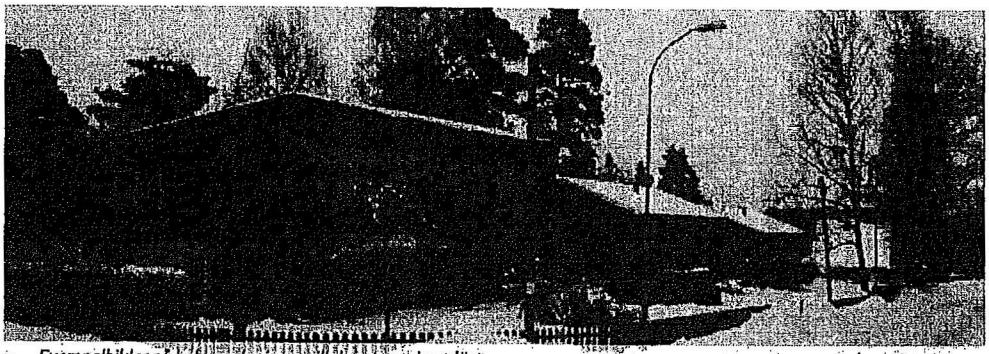

Exempelbilder på bebyggelse inom villakvarteren i nordöst. *Lp201300141*

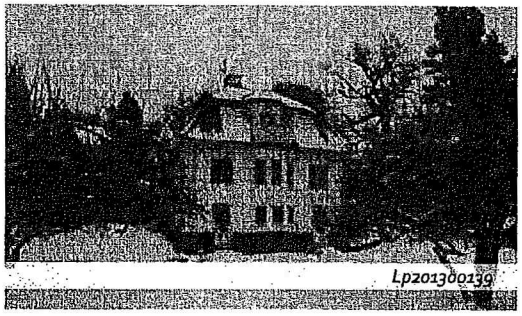

Lp201300139

Lp201300140

Bedömning

Fullersta gård med mangårdsbyggnad, flyglar, paviljong, rättarbostad och park är viktigt för förståelsen av det centrala Huddinges historia. Området med tidstypiska villor från 1920-och 30-talen, har ett välbevarat stadsplanemönster präglat av tidens ideal i form av hänsynstagande till topografin och den befintliga miljöns karaktär. Fullersta Bio är ett tydligt exempel på funktionalistisk arkitektur. Radhusområdet är genom sin form och enhetlighet en välbevarad representant för 1970-talets omfattande radhusbyggande. Villaområdets tidstypiska planering skyddas genom att gatusträckningar värnas och tomtavstyckningar undviks. Bebyggelsen från 1920-1930 talen, bör hanteras med eftertanke vid tillbyggnader och renovering. Skötseln bör utgå från tillkomsttidens material och metoder. Radhusens enhetlighet i helhet och detaljer, som balkongräcken, dörrar och garageportar bör uppmärksammas och värnas.

Villaområdena i de nordöstra delarna med individuellt utformade villor av hög kvalité har kvar sin tydliga bebyggelsestruktur och gatusträckningar sedan planläggningen. Detta gäller även villakvarteret precis sydväst om Fullersta gård. Dessa strukturer är viktiga att beakta vid eventuella förändringar av områdena (Y1).

Radhusområdet längs Moss- och Dammvägen i väster står förhållandevis oförändrat sedan det uppfördes. Byggnadernas karaktär och kvalité bygger på arkitektonisk upprepning vilket är viktigt att beakta vid förändringar. Detta gäller både material och detaljer (Y2).

Radhuslängor på Mossvägen. *Lp201300144*

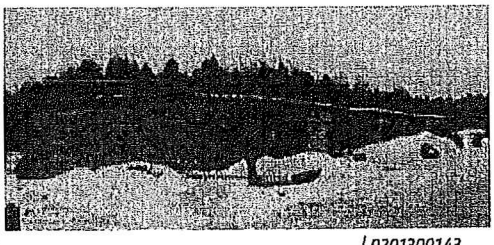

Lp201300143

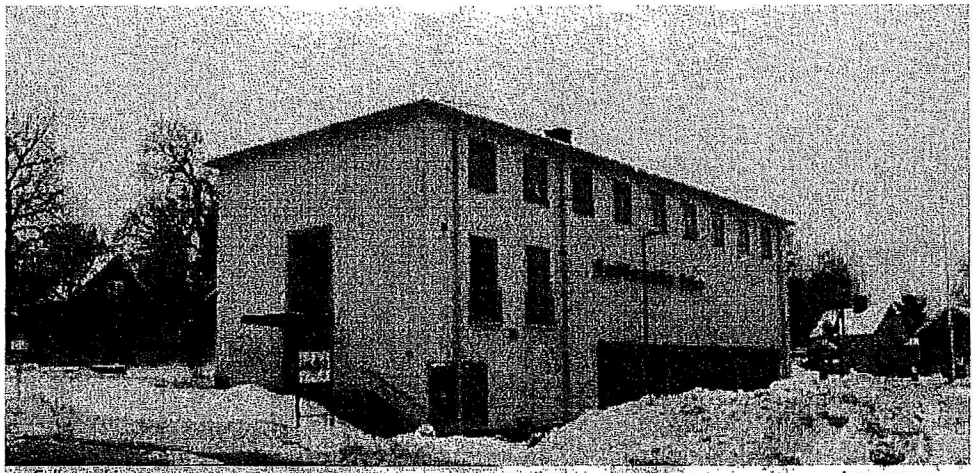
Fullersta bio Lp201300142

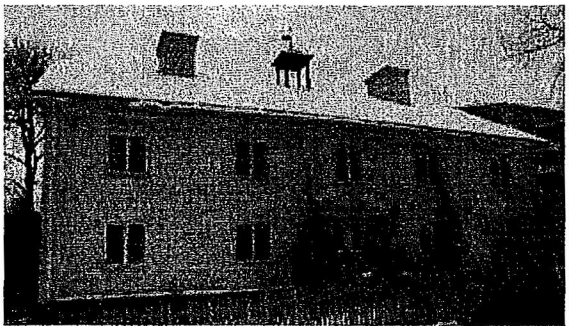
Den f. d. rättarbostaden. Lp201300145

Fullersta gård. Lp201300149

Miljön kring Fullersta gård med biografen som en pendang är en känslig miljö med högt kulturhistoriskt värde som är olämplig att exploatera/förtäta. Fullersta gård med närmiljö är en viktig del av Huddinges historia (R1). Den parkliknande miljön med anlagda dammar vilken hör ihop med ån som delar av villaområdet är en viktig del av upplevelsen av kulturmiljön (R2).

Området kring Fullersta torg har ett par putsade byggnader från centrumetableringen på 1950-talet, som är viktiga att beakta vid en förändring av området (Y3). Den senare tillkomna flerbostadshusbebyggelsen i Fullersta är inte lika känslig för förändring (G1).

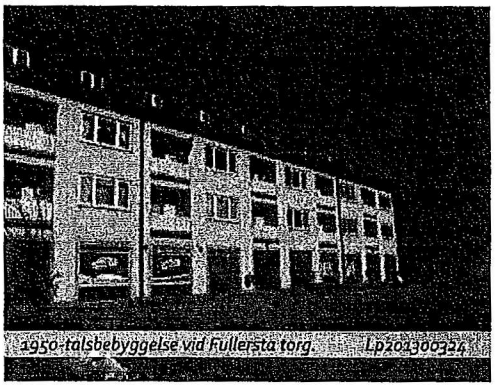
1950-talsbebyggelse vid Fullersta torg. Lp201300324

Lp201300325

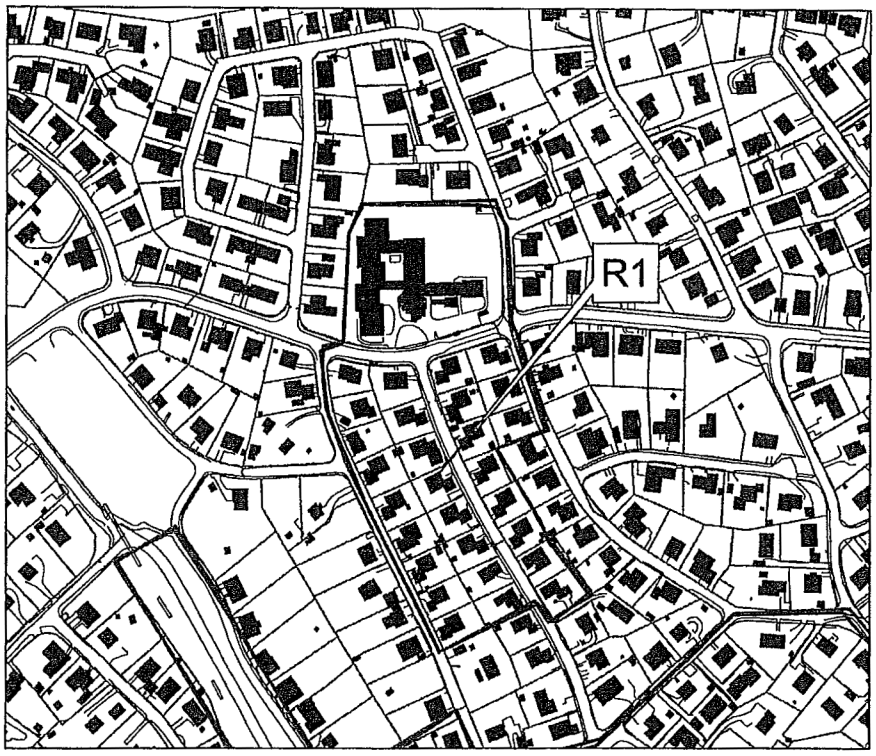

Fig. 3.

Del av Fridhem

Miljöbeskrivning
I kvarteren Blästern och Norrby ligger grupphusbebyggelse och norr därom Rosendalsgården, ålderdomshem, samtliga uppförda på 1950-talet. Grupphusbebyggelsen består av putsade villor längs gatorna Videvägen, Blästervägen och Norrbyvägen. Villorna ligger med gavlarna mot gatan. Mot gavlarna och något framför är vidbyggt en uthuslänga med förråd och garage. Husen är indragna från gatan och har en förgård med planteringar. Området präglas av småskalighet och husens placering och utformning ger området en tydlig, enhetlig karaktär.

Grupphusbebyggelse Videvägen Lp201300320

Grupphusbebyggelse Blästervägen Lp201300322

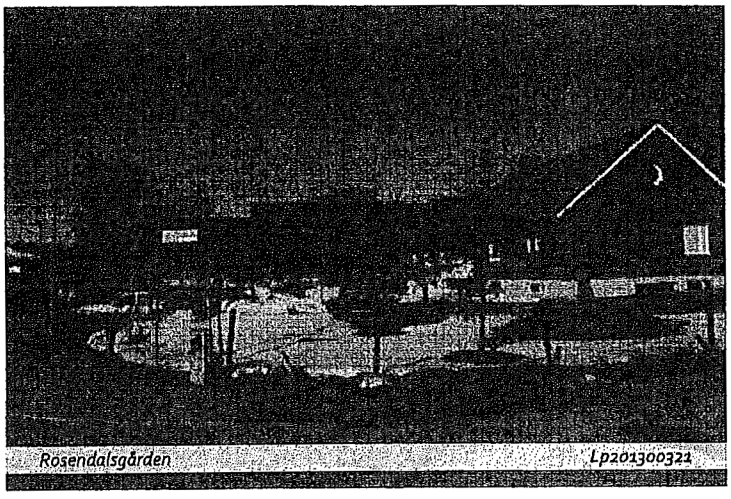
Rosendalsgården Lp201300321

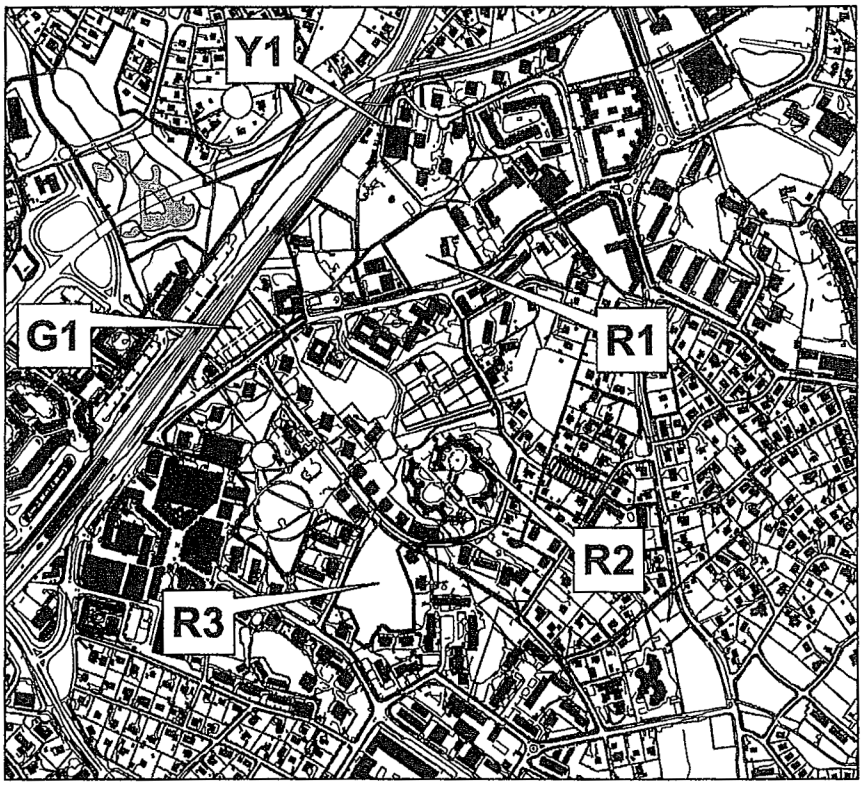

Fig. 4.

Kommunalvägen

Kulturmiljöbeskrivning
Området på ömse sidor om Kommunalvägen utgör socknens och kommunens centrum. Här ligger byggnader som representerar olika skeden i Huddinges historia: Huddinge kyrka, prästgården, kyrkskola och församlingshem samt Tomtbergaskolan och bostadshus nordväst om Kommunalvägen. På andra sidan ligger kommunalhus med bibliotek, det gamla församlingshemmet, ABF-hus, Nyboda torp med skolmuseum samt kommunens tidigaste flerfamiljshusområden sydost om Kommunalvägen. Mellan järnvägen och Kommunalvägen sträcker sig ett lummigt grönstråk från Tomtbergaskolan till Klockargården omfattande Rådsparken och kyrkogården. Genom området går en stig upp mot bostadsområdet på Rådsbacken. Intill ligger prästgårdstomten med trädgård. Söder om kommunalhuset, mellan Tingsvägen och Kyrkogårdsvägen, ligger Tomtberga kyrkogård med kapell. I anslutning till den offentliga bebyggelsen finns områden med flerfamiljshus: så kallade stjärnhus vid Domarvägen, en hustyp som har en stjärnformad plan och trevåningshus grupperade kring Eds- och Ängsvägen. Dessa utgör tillsammans med bostadshusen vid Kommunalvägen mitt emot prästgården de äldsta flerfamiljshusen i kommunen. Punkthusen längs Klockarvägen och Kommunalvägen samt bebyggelsen på Rådsbacken tillkom något senare.

Historik
Kommunalvägen utgörs av en tidigare sträckning av Huddingevägen anlagd på 1860-talet. Området ligger främst på Tomtberga prästgårds gamla marker, vars ägor låg mellan Stuvsta och Fullersta. Genom Huddinge kyrka, i sina äldsta delar från 1200-talet, fick området tidigt en central plats i socknen. Kring kyrkan samlades anläggningar som hörde samman med kyrkans roll i bygden. I dag återstår prästgården, uppförd under 1700-talet, samt en kyrkskola från år 1914. Tomtberga kyrkogård anlades år 1923 och kapellet, ritat av Hammarling, byggdes år 1924. Av den agrara bebyggelsen återstår Nyboda torp, troligen från 1850-talet. Tomtbergaskolan är uppförd 1923 och tillbyggd 1931. Utbyggnaden från 1940-talet och framåt hör samman med att av tidigare fem municipalsamhällen bildades ett enda stormunicipium under namnet Huddinge municipalsamhälle. Med lokaliseringen av det administrativa centrumet till området byggde man vidare på

områdets traditionella roll som centralort för regionen. Den offentliga servicen byggdes ut. En rad förvaltnings- och institutionsbyggnader tillkom. Centrum kompletterades med ett band av flerfamiljshus. Fram till 1955 byggde kommunen själv flerfamiljshus, bl a stjärnhus år 1949 och trevåningshus i kv Klockarbacken år 1951. Från år 1955 producerade bostadsstiftelsen Huge bostadshus i centrum bl a punkthus i kv Ålen m fl. Bland mer välkända arkitekter, som varit verksamma i området, märks Sture Frölén, Bengt Romare samt gruppen Ancker-Gate-Lindegren.

Bedömning
Trakten kring Kommunalvägen, med sin historiska förankring som central plats är av mycket stort kulturhistoriskt värde. Kyrkan, prästgården och kapellet utgör tillsammans med bland andra kyrkskolan, Tomtbergaskolan och gamla kommunalhuset byggnader av högt kulturhistoriskt värde som självklart skall bevaras. Värdet skapas av de enskilda byggnadernas arkitektoniska värden och roll i kommunens historia. Samlingen av offentliga byggnader och kommunala bostadshus som representerar kommunens utveckling och välfärdsbyggande är tydlig, intressant och bevaransvärd. Vid renoveringar och ombyggnader krävs stort hänsynstagande till de enskilda byggnadernas arkitektoniska- och kulturhistoriska karaktär och värde. Vid bebyggelseförtätning måste stora krav ställas på nybyggnadernas placering och utformning.

Den utpekade kulturmiljön som har samlats under namnet Kommunalvägen mm kan upplevas som svårtolkad och spretigt p g a okänsliga tillägg i form av nya byggnader som bryter sambanden mellan den äldre bebyggelsen. Det är dock en mycket viktig miljö för förståelsen av Huddinges utveckling som kommun. Här ligger det gamla sockencentrat med kyrka, prästgård och skola samt flera viktiga kommunala byggnader från olika epoker blandat med bostäder av olika form och ålder. Även Kommunalvägens sträckning är en viktig del av kulturmiljön då den sträcker sig långt bak i tiden.

Parkeringsytan i form av en kil sydväst om kyrkan och församlingshemmet lämpar sig väl för nyetablering (G1). Området längs Kommunalvägens båda sidor är svårt att förhålla sig till som en helhet då det är just här som byggnaderna som representerar kommunens moderna historia är samlade. Förtätningsmöjligheter inom miljön som helhet finns men här måste nyetableringar ta stor hänsyn till de befintliga byggnaderna och inte ytterligare försvaga de samband som trots allt finns kvar. Ett exempel på en försvagad kontakt är mellan kyrkan och prästgården som delvis är bruten genom Polishuset. Därför bör ett skyddsområde kring prästgården eftersträvas. En genomtänkt förnyelse av miljön skulle dock både kunna samla och lyfta fram de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna som finns längs med Kommunalvägen (R1). På höjden bakom prästgården ligger ett välbevarat punkthusområde (Y1).

Miljön med stjärnhusen utmed Domarvägen med sitt höjdläge ovanför centrum har ett högt kulturhistoriskt värde med sin tidstypiska och välhållna karaktär. Här finns partier med berg i dagen samt uppvuxna tallar som är mycket karaktäristiskt för områden av detta slag och därför olämpliga att exploatera eller förtäta (R2). Detta gäller även för det tallbevuxna bergspartiet söder om Klockarevägen (R3). Viktig för området är även sjödalsparken, belägen strax öster om Huddinge centrum. Parken fungerar som en naturlig mötesplats för boende i närheten av centrum och är ett bra exempel på en väl fungerande stadspark.

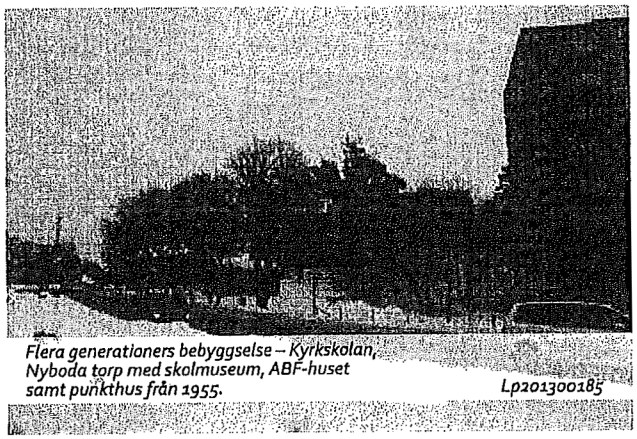

Flera generationers bebyggelse – Kyrkskolan, Nyboda torp med skolmuseum, ABF-huset samt punkthus från 1955. *Lp2013001185*

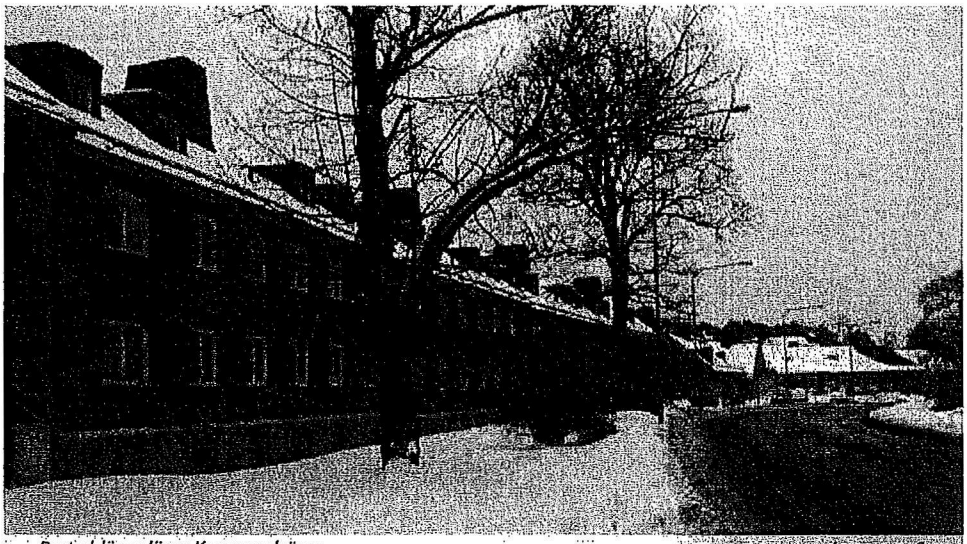

Bostadslänga längs Kommunalvägen. *Lp201300165*

Gamla delen av kommunhuset. *Lp201300169*

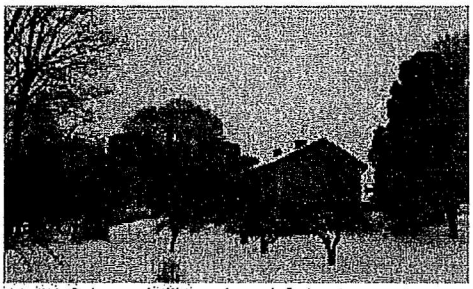

Prästgården med tillhörande trädgård. *Lp201300166*

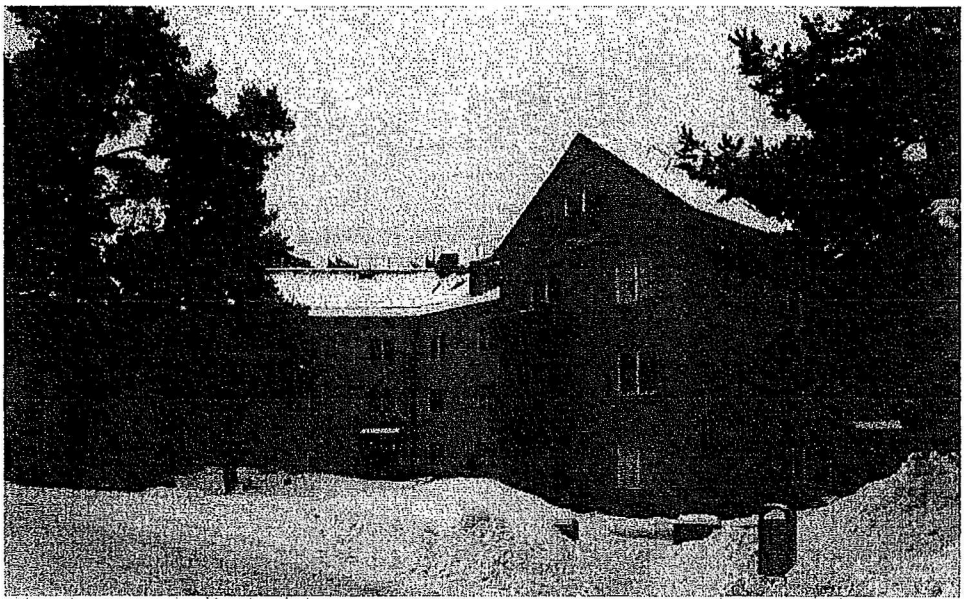

Några av stjärnhusen på Domarvägen. *Lp201300178*

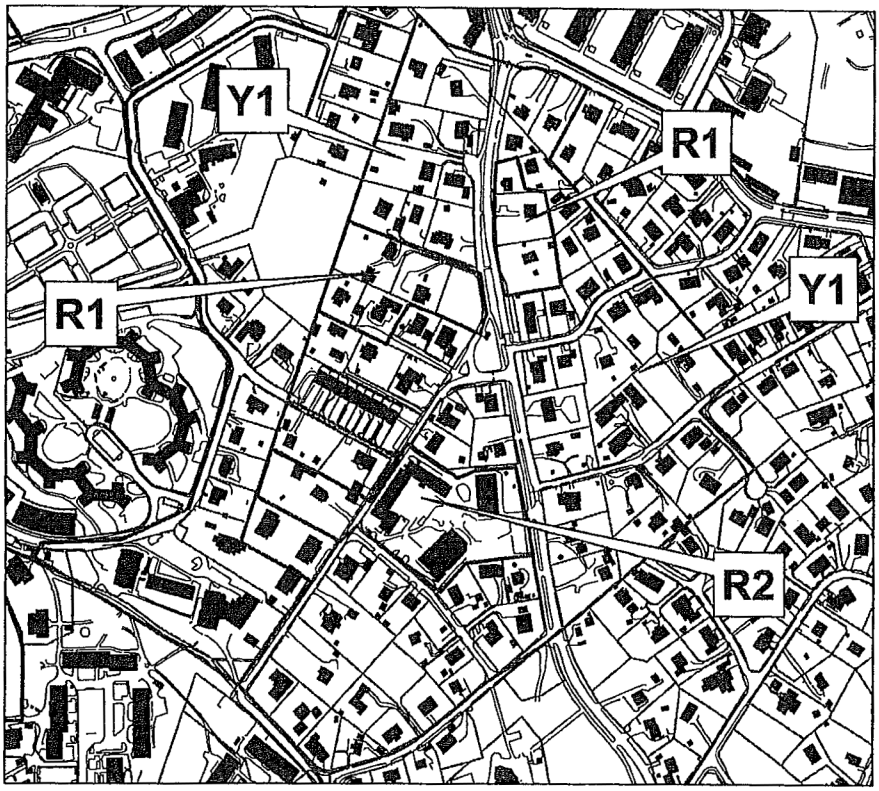

Fig. 5.

Hörningsnäs

Miljöbeskrivning
Hörningsnäs villabebyggelse från 1900-talets början ligger på ömse sidor om Lännavägen. De äldsta, individuellt utformade trävillorna ligger placerade långt in på de stora tomterna, med anlagda trädgårdar ut mot gatan. Villorna karaktäriseras av panelklädda fasader och branta plåttak eller brutna, höga tegeltak. Oregelbunden fönsterplacering, burspråk, verandor och balkonger är andra kännetecken. Ett litet antal tomter har kvar sin ursprungliga storlek medan flertalet tomter delats. På dessa "nya" tomter finns ofta egnahemshus från 1920-talet och småstugor från 1930-talet. Inom området ligger även en radhuslänga från 1960-talet samt Hörningsnässkolan från 1950-talet. I kv Paragrafen ligger Huddinges första biograf "Smedstaberg", på Smedstabergsvägen.

Historik
I samband med storskiftet år 1782 flyttades en av gårdarna i Stuvsta ut från byn till stranden av en vik i sjön Trehörningen. Gården kom att kallas Hörningsnäs. Hörningsnäs och Fullersta var de gårdar inom kommunen där avstyckning och försäljning av villatomter först började. Hörningsnäs Villastad, belägen på gångavstånd till Huddinge station, exploaterades av AB Tomtförvaltning. Stadsplan upprättades 1919 av H G Torulf, Allmänna ingenjörsbyrån och fastställdes 1923 med undantag för tomtindelningen. Planens minsta tomtstorlek var 1 500 m2. När planen upprättades var tomterna redan till stor del bebyggda. Nuvarande vägnät och kvartersindelning överensstämmer i stort med den första stadsplanen. De första villorna byggdes 1908 - 09 av bl a dir Gideon Hydén senare ordf i kommunfullmäktige, byggmästare Lennart Thunholm, ingenjör von Köhler ansvarig för SJ:s personvagnstillverkning samt ingenjör Nettelbladt, ansvarig för SJ:s loktillverkning. Ar 1914 bildades Hörningsnäs Villastads Municipalsamhälle som det första i kommunen. Den 1 januari 1947 bildades Huddinge storrnunicip där Hörningsnäs Villastad ingick.

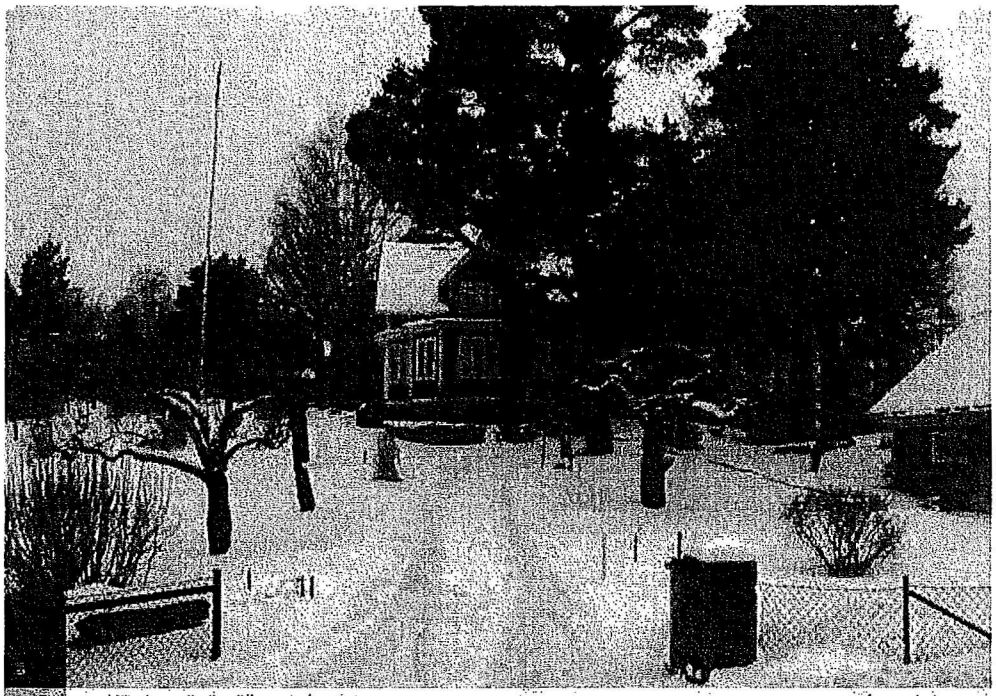

Delar av Hörningsnäs är välbevarade. *Lp2013001S1*

Bedömning
Hörningsnäs Villastads Municipalsamhälle är en viktig representant för den äldsta villastadsbebyggelsen; de tidigaste tomtavstyckningarna och första villorna i kommunen. Husen är till stor del välbevarade exteriört, vilket har stor betydelse för upplevelsen av miljön. En viktig del av karaktären utgörs av vegetationen och gatornas struktur och utformning. Områdets utveckling åskådliggörs bl a av de egnahemshus som tillkommit på avstyckade tomter, liksom av Hörningsnässkolan som är en god representant för 1950-talets offentliga arkitektur. 1960-talets ideal syns i radhuslängans enhetliga utformning.

Hörningsnäs återstående odelade tomter bör inte avstyckas eller bebyggas ytterligare. De äldre husen bör behålla sin karaktäristiska utformning och stor försiktighet iakttas vid ombyggnad. Av hänsyn till områdets karaktär och höga kvalitet ställs höga krav på placering och utformning av nybebyggelse. De äldre husen bör inte döljas bakom nybebyggelse vid gatan. Vegetation och gaturum ska hanteras med varsamhet och respekt. Senare bebyggelse, som Hörningsnässkolan (R2) och radhusen, bör även de hanteras med krav på varsamhet och respekt för deras arkitektoniska gestaltning. Huddinge kommuns stadsbyggnadskontor har gett ut en mer detaljerad beskrivning och vägledning för fastigheterna i området, "Hörningsnäs -en miljö att värna om".

Bebyggelsen i Hörningsnäs är blandad, både vad gäller utformning och kvalité. Men här finns delar som är mer välbevarade gällande såväl struktur som utformning. I samband med en eventuell förtätning inom området är det av yttersta vikt att riktlinjerna enligt kulturmiljöinventeringen följs (R1/Y1). Rakt över vägen från skolan sett ligger en av de mest välbevarade villorna med tillhörande trädgård (R2).

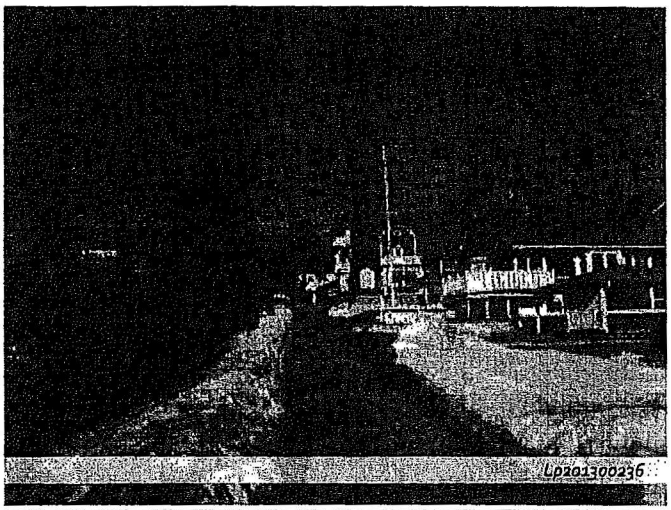
Lp2013000236

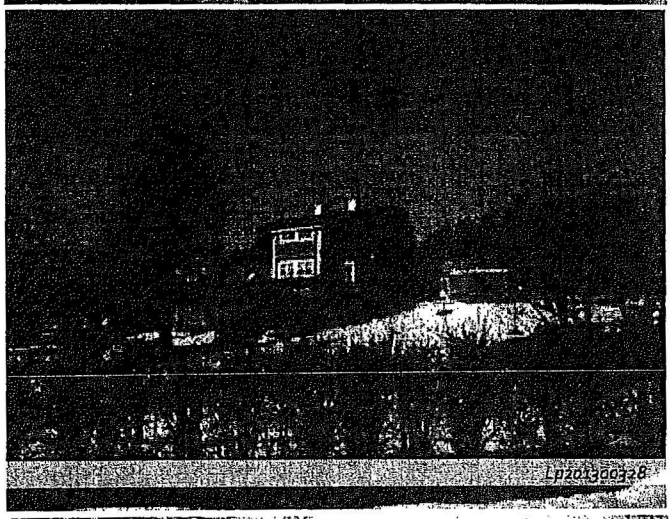
Lp2013000328

Hörningsnässkolan. Lp2013153

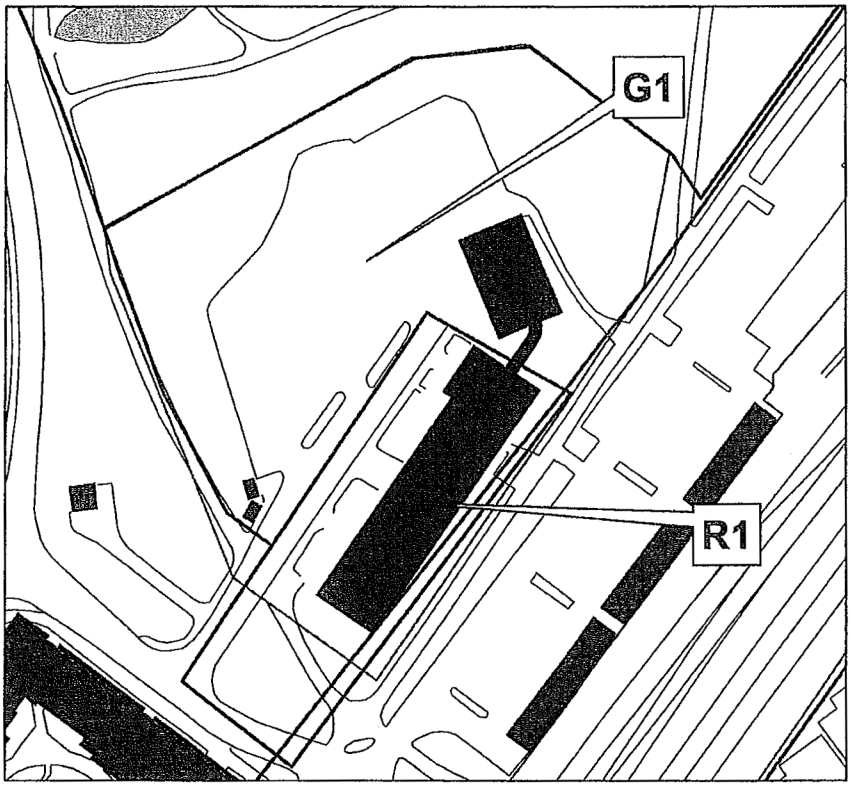

Fig. 6.

Tingshuset

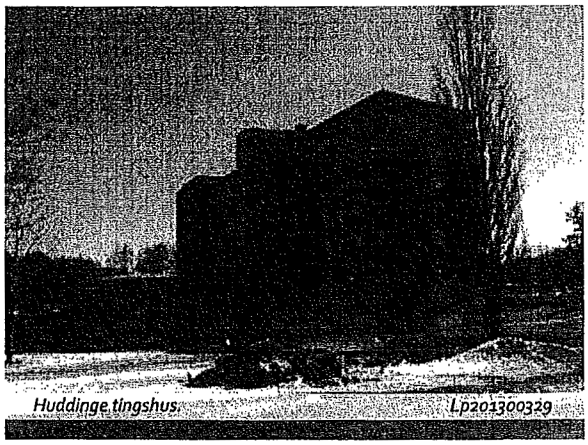

Bedömning

Byggnaden ritades 1959 av arkitekt Karl J Karlström och fungerade som tingshus för Huddinge tingsrätt fram till 2006. Trots byggnadens tydliga modernistiska 1960-tals arkitektur står den kvar i 1950-talets materialkvalité med fasader av gult tegel med lisener och mönstermurning samt ett plant tak med kopparklädd takfot. Byggnaden har ett utanpåliggande putsat trapphus med hexagonformade fönster samt ett påkostat entréparti av rostfritt stål med kopparklätt skärmtak.

Att exploatera i närområdet påverkar inte Tingshusets värden då det genom sin storlek och utformning klarar konkurrens från tillkommande bebyggelse (R1/G1).

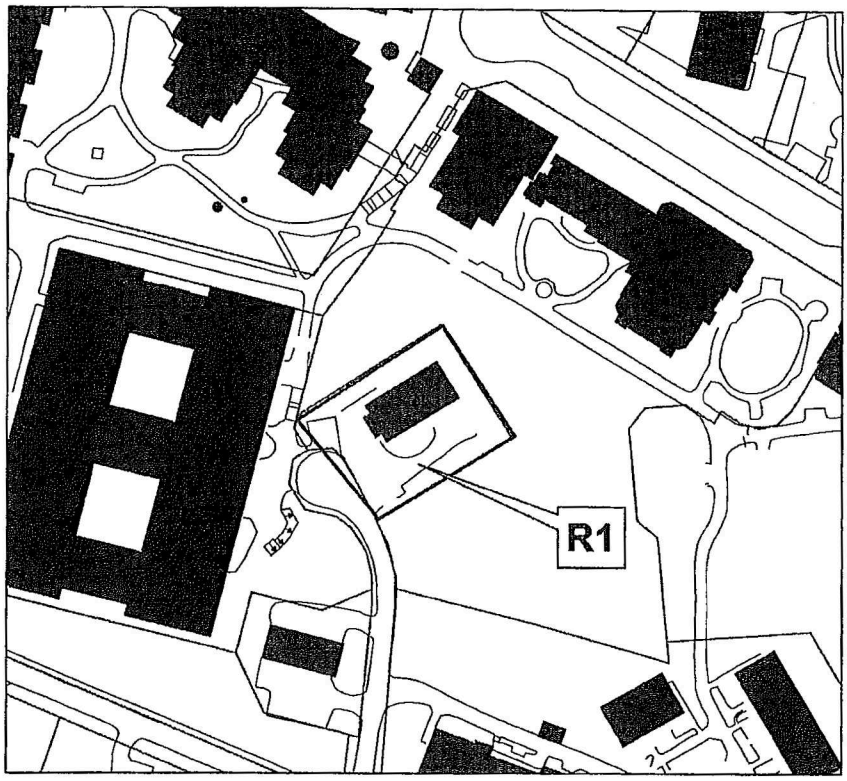

Fig. 7.

Centrumkyrkan

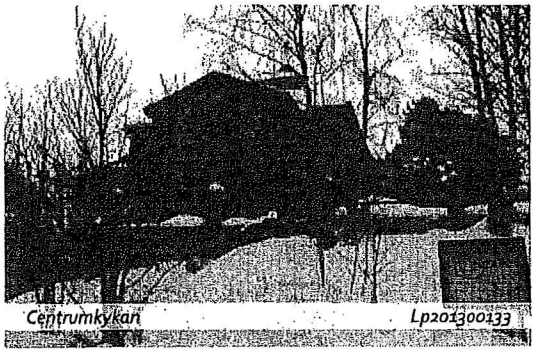
Centrumkyrkan *Lp201300133*

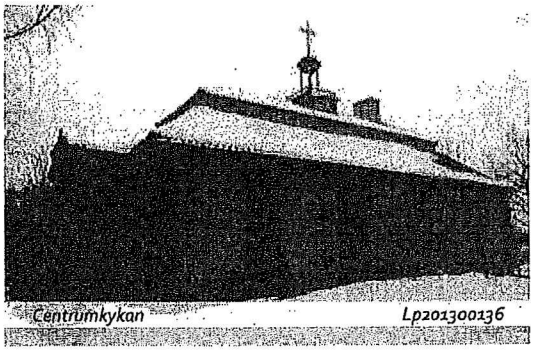
Centrumkyrkan *Lp201300136*

Bedömning
Den långsmala kyrkobyggnaden med träpanelsklädda fasader och tegeltäckt säteritak ritades 1929 av arkitekt Paul Gustafson. Den uppfördes ursprungligen som baptistkyrka och har under en tid använts som kulturlokal under namnet Centrumkyrkan. Byggnaden är välbevarad men ligger olyckligt undangömd på en höjd bakom vårdcentralen. Fastigheten har en konstnärligt utformad och välanpassad hiss i anslutning till trappan upp mot byggnaden. Området närmast byggnaden bör inte bebyggas ytterligare (R1).

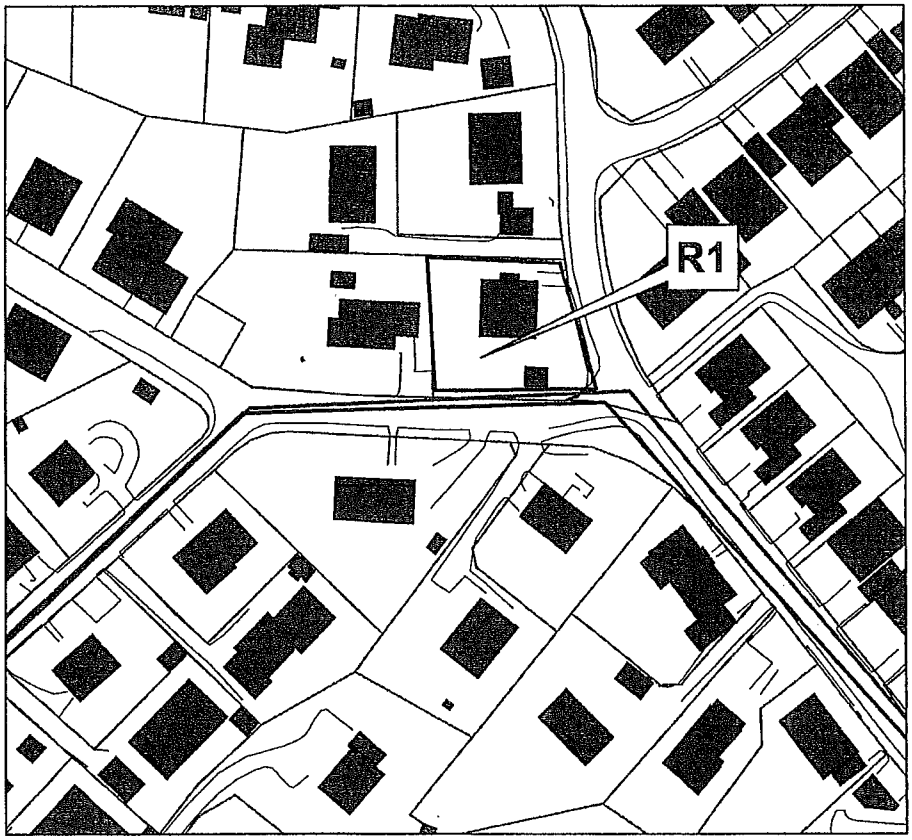

Fig. 8.

Villa vid Anders Klockares väg

Bedömning
Villan från 1968 är ritad av arkitekt Radovan Halper. Huset står på en djupt indragen betongsockel i full våningshöjd. Ovanför sockeln kragar byggnaden ut och fasaderna är klädda med träpanel. Taket har en pulpetform och på en del av det finns en terrass.

Huset är speciellt i sin utformning och sticker ut i det omgivande villaområdet.

En eventuell förtätning i närheten av villan bedöms dock inte ha en negativ inverkan (R1).

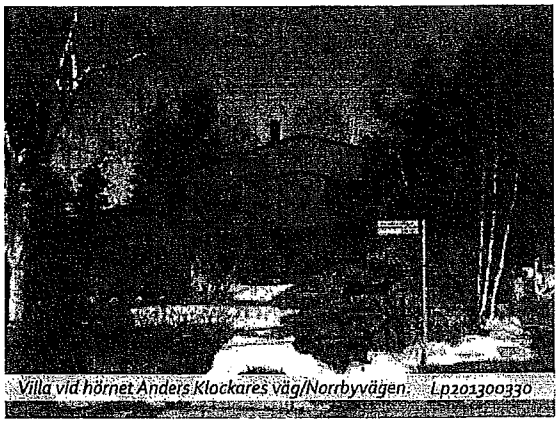

Villa vid hörnet Anders Klockares väg/Norrbyvägen. Lp201300330

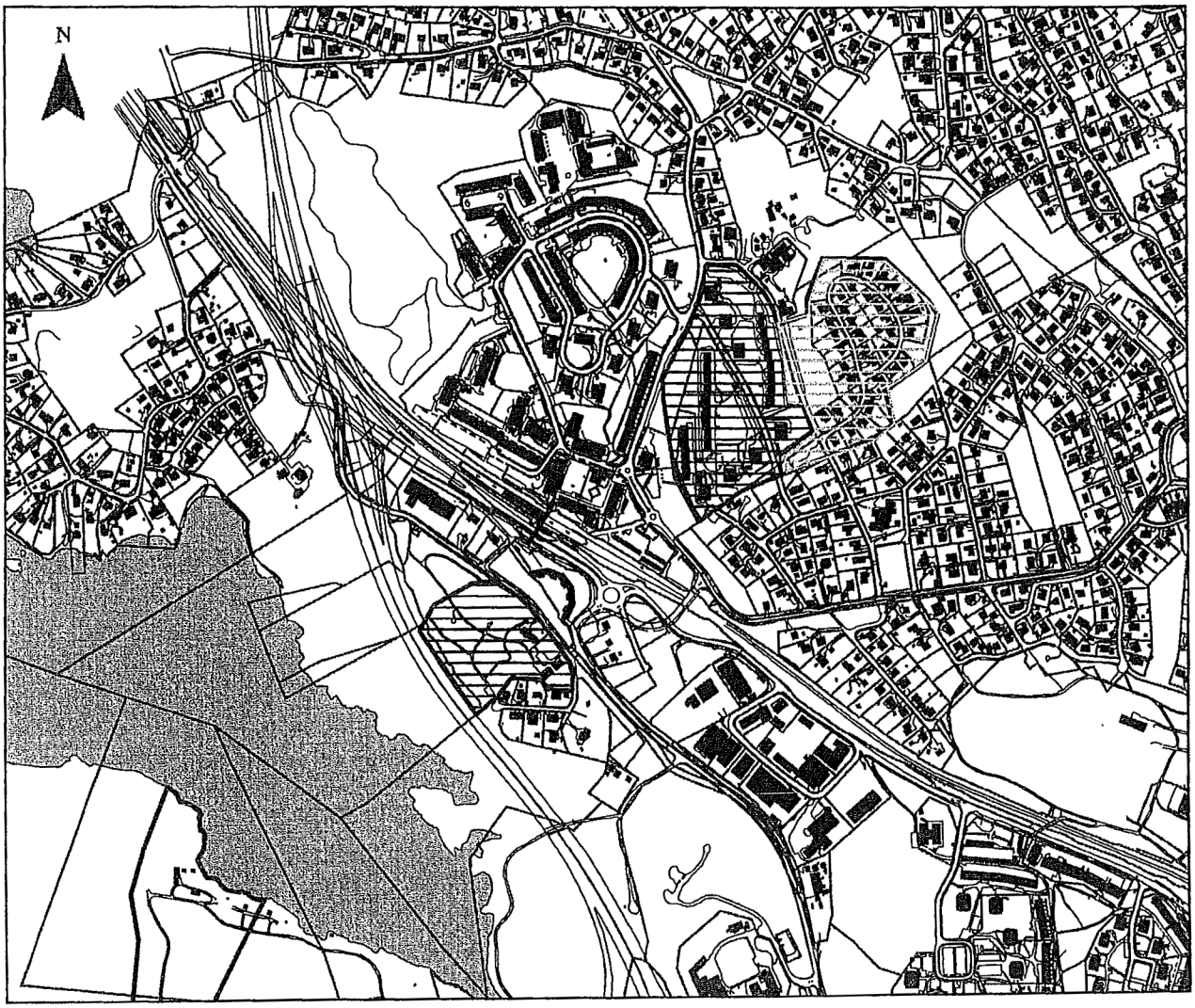

Fig. 9. Skala 1 : 10 000

Huddinge kulturmiljöprogram

Inledning - Del 1 av 3

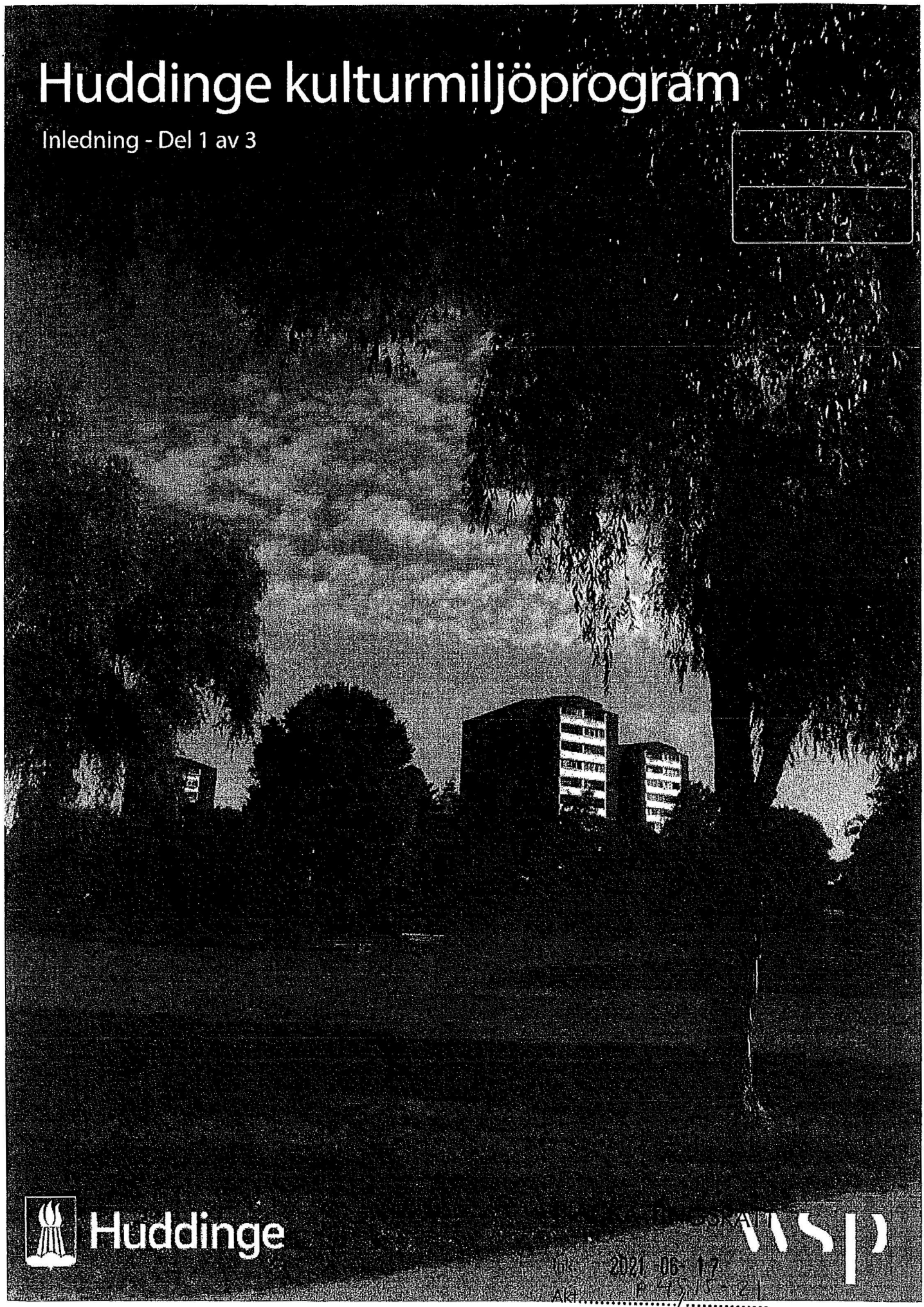

Huddinge

WSP

Bilaga 2

Inkom: 2021-06-17
Akt: P 21/1-21
Aktbil: 8

Förord

Genom människans avtryck och påverkan på landskapet skapas vår gemensamma kulturmiljö. En kulturmiljö kan omfatta allt från enskild byggnad, till ett landskapsavsnitt eller en region. En kulturmiljö omfattar inte bara det vi kan se, utan även immateriella företeelser som ortsnamn eller sägner som är knutna till en viss plats. Kulturlandskapet som omger oss är ständigt under utveckling och det ställs krav på oss att värdera vårt gemensamma kulturarv. Vi behöver ställa oss frågan varför dessa spår, lämningar och byggnader är betydelsefulla? Det är med hjälp av dem vi kan förstå vår gemensamma historia. Våra kulturmiljöer hjälper oss att ge perspektiv på vår nutid och framtid. Genom att förhålla oss till och värdera det som finns, skapas möjligheter till att kunna ta rätt beslut om sådant som formar vår framtid.

Kulturmiljöprogrammet täcker inte hela Huddinges historia och bebyggelse utan här har nedslag i tydliga historiska skeenden gjorts och särskilt värdefulla kulturmiljöer pekats ut. Kulturmiljön är en ändlig resurs och programmet ska fungera som ett kunskapsunderlag för samhällsutvecklingen.

Kunskap och förståelse om kommunens utveckling och historia ger möjlighet att väga kulturmiljöns värden gentemot andra intressen med målet att skapa en långsiktig och hållbar förvaltning av vår miljö. Med kunskap kan vi göra medvetna och goda val.

Innehållsförteckning

Inledning 4

Kulturmiljöprogrammets uppbyggnad 5

Samhällsplanering och kulturmiljövård 6

Huddinges kulturmiljöprofil 10

Fornminnen och arkeologi 12

Värdefulla kulturmiljöer i Huddinge 16

Beställare
Kommunstyrelsen, Huddinge kommun

Styrgrupp
Styrgrupp för samhällsbyggnadsprojekt
Projektägare: Martina Leopold-Skoglund, planchef, Samhällsbyggnadsavdelningen

Projektgrupp
Annika Colbengtson, planarkitekt, samhällsbyggnadsavdelningen
Roseana De Almeida, planarkitekt, samhällsbyggnadsavdelningen
Michaela Woltter, planarkitekt, samhällsbyggnadsavdelningen
Albin Lindeskär, planarkitekt samhällsbyggnadsavdelningen
Sara Nordenskjöld, översiktsplanerare, samhällsbyggnadsavdelningen
Anna-Clara Ramström, bebyggelseantikvarie, natur- och byggnadsförvaltningen
Josefine Israelsson, bebyggelseantikvarie, natur- och byggnadsförvaltningen

Konsult
WSP Sverige AB
Kulturmiljögruppen Sthlm

Datum
2019-05-27

Författare
Moa Andersson, bebyggelseantikvarie, WSP

Arbetsgrupp
Emil Bergstén Lilja, sakkunnig KUL2, WSP
Cecilia Lindqvist, projektledare, sakkunnig KUL 2, WSP

Fotograf
Moa Andersson, WSP
Paulina Virta, WSP

© Lantmäteriet
Kartmaterialet kommer från Lantmäteriet, Geodata-samverkan.

Inledning

Bakgrund

Huddinges första kulturmiljöinventering togs fram år 1986 som en delrapport till översiktsplanen. Den omfattade kulturhistoriskt viktiga och tidstypiska kulturlandskap, bebyggelsemiljöer och byggnader och skulle vara ett underlag inför miljöförändringar samt sprida information om de värdefulla kulturmiljöerna inom Huddinge kommun. År 2003 genomfördes en revidering av kulturmiljöinventeringen. Revideringen beskrev de utvalda kulturmiljöerna med nya bedömningar och riktlinjer. Vissa förändrade miljöer togs bort, alternativt utökades och nya tillkom.

År 2013 genomfördes en översyn av kulturmiljöinventeringen inom sju områden med högt bebyggelsetryck som berörde kommunens strukturplaner. Översynen förtydligade kulturmiljöernas utbredning samt tålighet vad gäller tillägg i form av ny bebyggelse och är ett underlag till Huddinges översiktsplan 2030. För de områden som inte ingick i strukturplanerna kvarstod inventeringen från år 2003.

År 2017 fick samhällsbyggnadsavdelningen i uppdrag av kommunstyrelsen att göra en översyn av kulturmiljön och ta fram ett nytt vägledande dokument. Detta då det är viktigt att se över vägledande kulturhistoriska dokument för att bedömningar av vad som är värdefullt förändras över tid. Genom framväxten av nya kunskaper och synsätt tillsammans med ändringar i bebyggelsen kan kulturvärdena bevaras, omskapas, utvecklas och nybildas i takt med samhällets utveckling och förändring.

Arbetet med inventering och framtagande av programmet har pågått under år 2018 och 2019. Programmet ersätter tidigare inventeringar från år 2003 och år 2013. Programmet har en tydligare inriktning på att vara ett strategiskt kunskapsunderlag för samhällsplanering och vid prövning av bygglov.

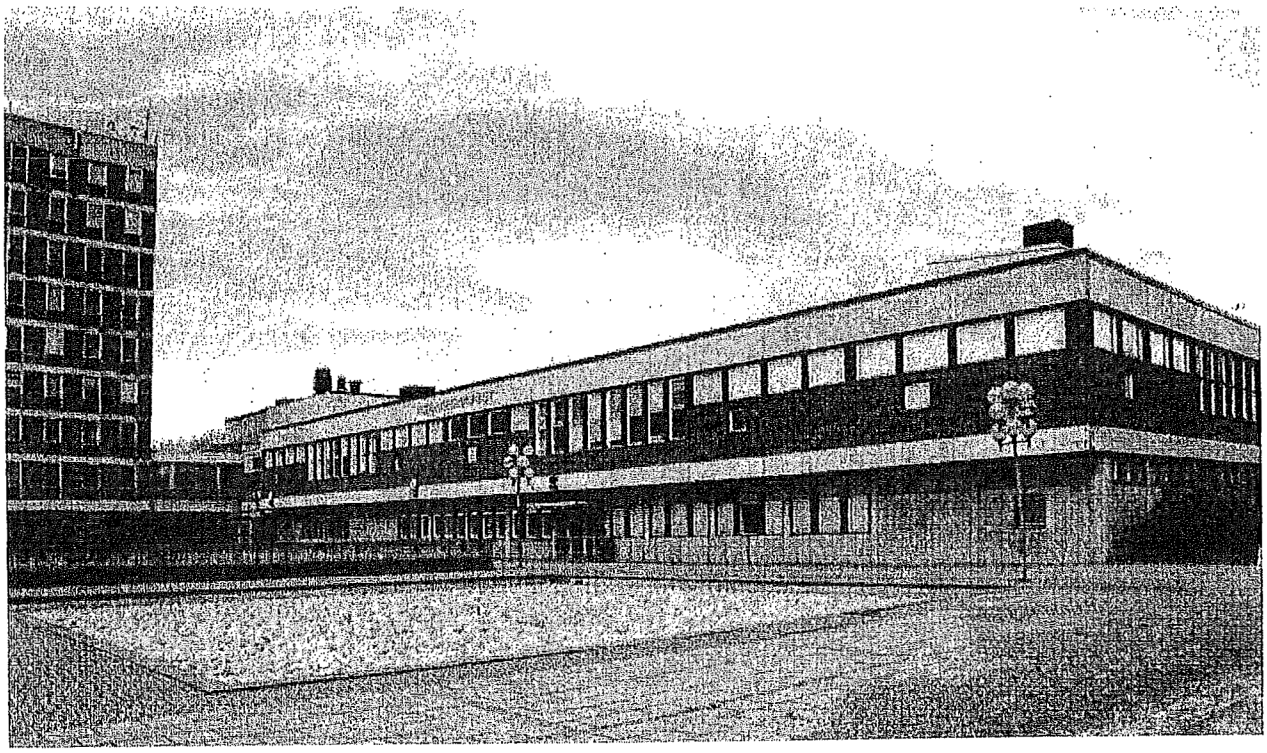

Huddinge gymnasium, en av kommunens särskilt värdefulla byggnader

Syfte, genomförande och disposition

Kulturmiljöprogrammets syfte är att ge en övergripande överblick över kommunens särskilt värdefulla kulturmiljöer och byggnader från stad till landsbygd. Programmet är ett kunskapsunderlag som beskriver förutsättningarna för hur kulturmiljöer kan tas tillvara. Kunskapsunderlaget tydliggör kulturmiljöns egenskaper och dess kulturhistoriska värden, innan dessa har vägts mot andra intressen och värden.

Kommunen får stöd att kunna fatta rättssäkra beslut med en likabehandling mot allmänhet och intressenter kopplat till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Programmet vänder sig främst till kommunens tjänstemän och politiker men även till fastighetsägare, exploatörer och en bredare allmänhet.

Programmet ger en bred bild och en förståelse för vad som utgör kulturhistoriska värden idag i Huddinge kommun. Samtliga miljöer i kommunen som pekas ut som särskilt värdefulla hanteras i egna avsnitt. Programmet skapar också förståelse för de värden som bör utredas vidare vid större ändringar, exempelvis vid planläggning eller vid prövning av bygglov där kulturhistoriska värden riskerar att förloras.

I arbetet med kulturmiljöprogrammet har avstamp tagits i tidigare framtagna dokument med kompletterande litteraturstudier. Fältbesök har utförts i samtliga bebyggelsemiljöer som pekats ut i tidigare underlag. Detta för att göra bedömningar om tidigare utpekade värden finns kvar eller om nya bedömningar har varit nödvändiga. Vidare har vissa utvalda områden som tidigare inte varit utpekade inventerats, för att bedömas om dessa ska ingå i det nya programmet. Inventeringen har varit översiktlig och ger inte en fulltäckande analys av samtliga byggnader och miljöer i kommunen.

Den kulturhistoriska värderingen har gjorts utifrån Riksantikvarieämbetets kriterier enligt deras plattform för värdering och urval, samt WSP:s egen värderingsmodell.

Programmet är delat i tre delar där del ett innehåller allmänt om lagstiftning och kommunens tidiga historia. Del två ger ett övergripande förhållningssätt till Huddinges olika bebyggelse typologier och utgår från lagstiftningen krav om varsamhet enligt plan- och bygglagen. Del tre går in på särskilt värdefulla områden och byggnader i kommunen och utgår från lagstiftningens krav om förbud mot förvanskning enligt plan- och bygglagen. De utpekade miljöerna är indelade efter kommunens geografiska indelning; Nordvästra, Sydvästra, Mellersta och Östra. Programmet är inte tänkt att läsas från pärm till pärm, utan är ett digitalt verktyg kopplat till kommunens webbkarta med tittskåp.

Kulturmiljöprogrammets uppbyggnad

DEL 1

Kulturmiljöprogrammets inledande del behandlar planens syfte och upplägg. Vidare beskrivs hur kulturmiljön skyddas och regleras genom relevant lagstiftning.

DEL 2

Del två redovisar kommunens tydligaste karaktärsområden. Detta med utgångspunkt i kommunens fyra identifierade berättelser i Huddinge kulturmiljöprofil och utgår från lagstiftningen krav om varsamhet enligt plan- och bygglagen.

- Småhusen
- Semesterbostaden
- Landsbygden
- Koloniområden
- Flerbostadshusen
- Industri & företagande
- Kommunikation & samhällsbildning

DEL 3

Del tre i Huddinges kulturmiljöprogram som redovisar kommunens särskilt värdefulla kulturmiljöområden och byggnader. De utpekade miljöerna och byggnaderna i programmet är indelade efter kommunens geografiska indelning; Nordvästra, Sydvästra, Mellersta och Östra.

Nordvästra

- Särskilt värdefulla områden
- Särskilt värdefulla byggnader

Sydvästra

- Särskilt värdefulla områden
- Särskilt värdefulla byggnader

Mellersta

- Särskilt värdefulla områden
- Särskilt värdefulla byggnader

Östra

- Särskilt värdefulla områden
- Särskilt värdefulla byggnader

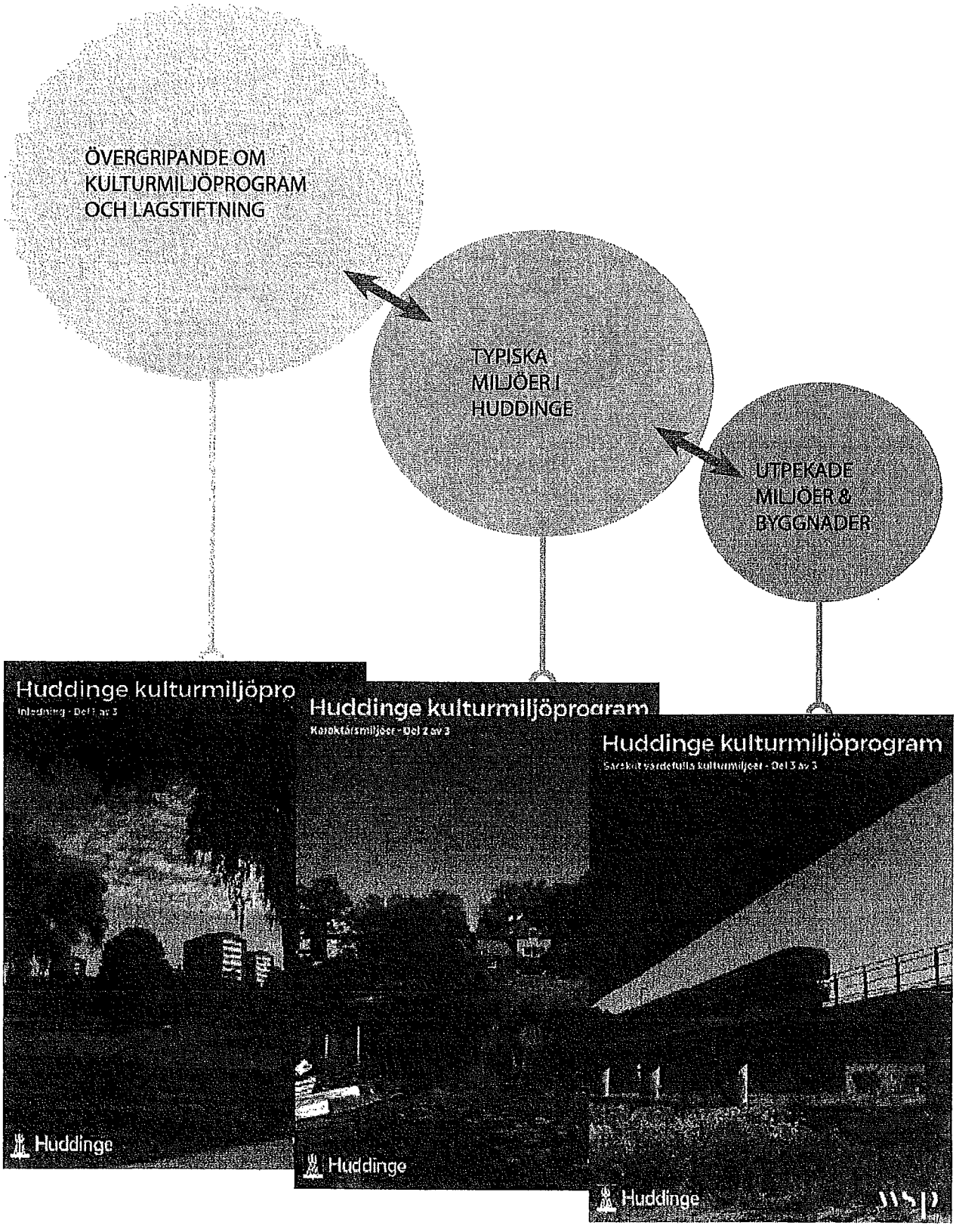
ÖVERGRIPANDE OM
KULTURMILJÖPROGRAM
OCH LAGSTIFTNING
TYPISKA
MILJÖER I
HUDDINGE
UTPEKADE
MILJÖER &
BYGGNADER
Huddinge kulturmiljöpro
Huddinge kulturmiljöprogram
Huddinge kulturmiljöprogram
Huddinge
Huddinge
Huddinge

Samhällsplanering och kulturmiljövård

Vem är det som bär ansvaret för att skydda de miljöer som berättar om vår historia och samtid? Kulturmiljön är en del av dåtid, nutid och framtid.

Kulturmiljön tillhör alla och förvaltningen är allas ansvar, men kulturmiljön skyddas och regleras också av flera olika lagstiftningar. Det är framför allt ett antal centrala instanser och myndigheter som ansvarar för skyddet av Sveriges kulturmiljöer. På nationell nivå är det Riksantikvarieämbetet som har ansvar för frågor gällande kulturmiljö och kulturarv. Länsstyrelsen är statens förlängda arm och är den myndighet som har ansvar för tillämpningen av kulturmiljölagen avseende samhällsplanering och tillsyn av kulturmiljövården i länen. Länsmuseerna har till uppgift att samla, förvalta och förmedla kunskap om kulturmiljön. Vidare kan länsmuseer ofta agera expertråd för kommuner och länsstyrelser. Kommunerna i Sverige har ansvar för den fysiska planeringen enligt plan- och bygglagen och ett stort ansvar i planeringen ligger i att visa hänsyn till både kulturmiljöer och miljön i sin helhet.

De viktigaste lagskydden för kulturmiljön är Miljöbalken (MB), Plan- och bygglagen (PBL) och Kulturmiljölagen (KML) vilka presenteras översiktligt i faktarutorna i detta avsnitt.

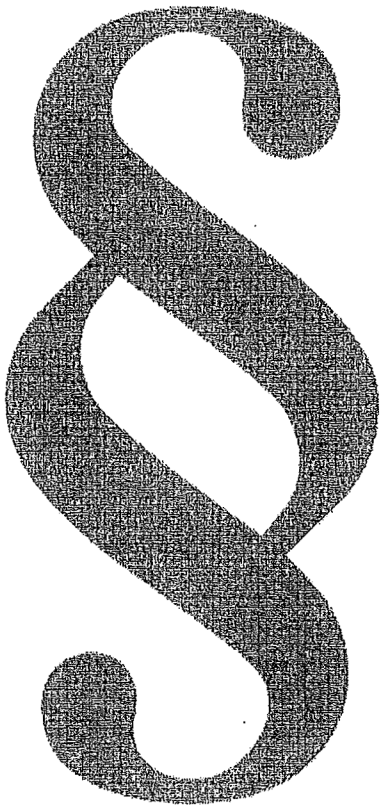

Miljöbalken

Miljöbalkens syfte är att främja en hållbar utveckling som innebär att nu levande och kommande generationer ska kunna bo och verka i en god och hälsosam miljö. Lagen ska tillämpas så att särskilt värdefulla natur- och kulturmiljöer vårdas och skyddas. Detta kräver dock ett kommunalt ansvar genom plan- och bygglagen.

Natur- och kulturreservat
Ett naturreservat är ett område med höga naturvärden, senare har även kulturreservat tillkommit för att möjliggöra vård och bevarande av kulturpräglade områden där både natur- och kulturvärden skyddas.

Biotopskydd
Biotopskydd finns i två former, vilka båda skyddar biotoper på grund av sina särskilda egenskaper som livsmiljöer.
Den ena formen omfattar biotoper med ett generellt skydd i hela landet. Formen omfattar biotoperna: 1. Allé, 2. Källa med omgivande våtmark i jordbrukslandskap, 3. Odlingsröse i jordbruksmark, 4. Pilevall, 5. Småvatten och våtmark i jorbrukslandskap, 6. Åkerholme.
Den andra formen omfattar enskilda biotoper som särskilt beslutats av länsstyrelsen, kommun eller Skogsstyrelsen och utgör då ett biotopskyddsområde.

Riksintressen
Sverige har cirka 1700 riksintressen för kulturmiljövården, vilka bedöms vara av nationellt intresse. Syftet med dessa utpekade kulturmiljöer är att de ska representera en bred och samlad bild av historien. I Huddinge finns år 2019 inga utpekade riksintressen för kulturmiljövården. Däremot finns utpekat riksintresse för friluftslivet.

Kulturmiljölagen

Kulturmiljölagen (KML) inleder med att klargöra att det är en nationell angelägenhet att vi skyddar och vårdar kulturmiljön och ansvaret delar vi tillsammans: såväl myndighet som enskilda personer är skyldiga att visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Lagen innehåller bland annat bestämmelser för skydd av värdefulla byggnader liksom fornlämningar, fornfynd, kyrkliga byggnadsminnen och vissa kulturföremål.

Fornlämningar
Alla fornlämningar har ett starkt skydd i kulturmiljölagen och får inte skadas. Är en lämning från tiden före 1850 och betraktas som varaktigt övergiven, betraktas den som en fornlämning. Yngre lämningar klassas som övrig kulturhistorisk lämning om de inte kan klassas som en fornlämning, men har ett antikvariskt värde. Det är Länsstyrelsen som kan bestämma om dessa övriga lämningar ska klassas som fornlämningar på grund av sitt höga värde. Samma myndighet beslutar om krav på arkeologisk undersökning och gör bedömningen hur bevarandet ska avvägas mot samhällsintressen vid en eventuell exploatering.

Kyrkliga byggnadsminnen
Svenska kyrkobyggnader har enligt kulturmiljölagen ett automatiskt skydd om de är uppförda före 1940. Även byggnader efter 1940 kan förklaras som kyrkliga byggnadsminnen om de till exempel har ett kulturhistoriskt eller arkitektoniskt värde. Detta prövas av länsstyrelsen.

Byggnadsminnen
En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller ingår i ett bebyggelseområde med synnerligen högt värde kan förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Detta kan även gälla trädgårdar, parker och andra anläggningar. Vem som helst kan väcka frågan om att byggnadsminnesförklara en byggnad och det är Länsstyrelsen som beslutar och utövar tillsyn. Den som äger ett byggnadsminne har möjlighet att ansöka om bidrag för merkostnader som kan uppkomma exempelvis vid restaurering (renovering). År 2018 finns det inga byggnader eller områden i Huddinge som är byggnadsminnen.

Plan- och bygglagen

Plan- och bygglagen (PBL) reglerar planarbete och frågor gällande bygglov. Lagen ställer krav på fastighetsägaren att underhålla sin fastighet och att visa varsamhet och hänsyn till värdefulla kulturvärden på platsen. Dessa krav gäller alltid, vid alla tillfällen och vid alla typer av byggnader och anläggningar, även när inte lov krävs eller om miljön ingår i en kulturmiljö eller inte. Lagen innehåller också förbud mot förvanskning av särskilt värdefulla byggnader och områden. Vid planläggning ska detta ske med hänsyn till platsens natur- och kulturvärden.

Varsamhetskravet gäller för all bebyggelse alltid

Varsamhetskravet gäller för all bebyggelse oavsett om en byggnad eller bebyggelsemiljö har ett kulturhistoriskt värde. Ändringar ska göras varsamt med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Kravet handlar om att positiva egenskaper och kvaliteter ska tas tillvara. För att uppnå varsamhet krävs kunskap om byggnadens värden.

Förvanskningsförbudet gäller för särskilt värdefull bebyggelse och bebyggelseområden

Om en väsentlig egenskap går förlorad eller om områdets särart/karaktär väsentligt ändras sker en förvanskning. För att undvika en förvanskning måste därför bärande karaktärsdrag, egenskaper och särarter identifieras och pekas ut. Dessa ska skyddas och ligga till grund för val av ändringar och vidare exploatering, för att det kulturhistoriska värdet inte ska minska. Förvanskningsförbudet gäller alltid för särskilt värdefulla miljöer, och ska följas av alla, såväl kommunen som fastighetsägare och hyresgäster. Förvanskningsförbudet ska tillämpas vid alla åtgärder som berör miljön.

För att kunna anses som särskilt värdefull krävs att byggnaden särskilt väl belyser ett visst förhållande eller i sitt sammanhang har få motsvarigheter som kan belysa samma förhållande. Få motsvarigheter ska förstås i relation till hela byggnadsbeståndet och ska bedömas utifrån såväl ett nationellt som regionalt och lokalt perspektiv.

Enligt Boverkets föreskrifter kan en byggnad eller ett bebyggelseområde vara särskilt värdefullt om det

- tydliggör tidigare samhällsförhållanden
- tydliggör samhällsutvecklingen
- är en källa till kunskap om äldre material och teknik
- uppvisar särskilda estetiska kvaliteter eller en hög ambitionsnivå för arkitektonisk/konstnärlig gestaltning

Bygglovsbefriade åtgärder

De bygglovsbefriade åtgärderna som inte kräver lov eller anmälan ska alltid utformas och placeras på ett lämpligt sätt som tar hänsyn till omgivande miljö. Detta gäller alltid, i alla områden. Även om åtgärden inte kräver lov gäller alltid PBL:s varsamhetskrav och om byggnaden eller området är särskilt värdefullt gäller även förvanskningsförbudet. Som fastighetsägare har man skyldighet att ta reda på vad som gäller för sin fastighet. Vid frågor kan kommunen vara behjälplig med tolkning.

Anmälningspliktiga åtgärder i kulturmiljö

Inom en särskilt värdefull kulturmiljö eller särskilt värdefull byggnad gäller särskilda bestämmelser i PBL. Vissa bygglovsbefriade åtgärder är inte tillåtna och utökad lovplikt krävs för vissa typer av åtgärder. Kontrollera vad som gäller för din fastighet.

Kulturmiljö i detaljplan

Varsamhetsbestämmelse i detaljplan preciserar vilka egenskaper hos en byggnad som särskilt ska tas hänsyn till. Varsamhetsbestämmelse symboliseras av (k) i detaljplan.

Förvanskningsförbudets skyddsbestämmelse symboliseras av (q) i detaljplan. Byggnader kan även belaggas med rivningsförbud och symboliseras då vanligen med (r).

Äldre detaljplaner har andra beteckningar. Ta alltid reda på de bestämmelser som gäller för din fastighet. Gäller både skydd och varsamhet.

Boverkets föreskrifter för särskilt värdefull bebyggelse (BFS 2011:6)

En byggnad kan vara en sådan särskilt värdefull byggnad som avses i 8 kap. 13 § PBL antingen för att den har sådana värden i sig eller för att den utgör en väsentlig del av en särskilt värdefull bebyggelsemiljö. Vad som sägs om byggnader gäller även för bebyggelseområden.

En byggnad kan vara särskilt värdefull om den tydliggör tidigare samhällsförhållanden. Exempel på detta är:

- Byggnader som representerar en tidigare vanlig byggnadskategori eller konstruktion som nu har blivit sällsynt.
- Byggnader som belyser tidigare bostadsförhållanden, sociala och ekonomiska villkor, arbetsförhållanden, olika gruppers livsvillkor, stadsbyggnadsideal eller arkitektoniska ideal samt värderingar och tankemönster.
- Byggnader som präglas av en stark arkitektonisk idé.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den tydliggör samhällsutvecklingen. Exempel på detta är:

- Byggnader som till exempel illustrerar folkrörelsernas framväxt, massbilismens genombrott, immigration eller emigration.
- Byggnader som har tjänat som förebilder eller på annat sätt varit uppmärksammande i sin samtid.
- Byggnader som präglas av stark arkitektonisk idé.

En byggnad kan också vara särskilt värdefull om den i sig utgör en källa till kunskap om äldre material och teknik.

En byggnad kan vara särskilt värdefull från konstnärlig synpunkt om den uppvisar särskilt estetiska kvaliteter eller har en hög ambitionsnivå med avseende på arkitektonisk gestaltning eller i utförande och materialval eller i konstnärlig gestaltning och utsmyckning.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den värderas högt i ett lokalt sammanhang. Exempel på detta kan vara byggnader som haft stor betydelse i ortens sociala liv, för ortens identitet eller i lokala traditioner.

I begreppet särskilt värdefull byggnad ligger att byggnaden särskilt väl ska belysa ett visst förhållande eller i sitt sammanhang har få motsvarigheter som kan belysa samma förhållande.

Byggnader från tiden före 1920-talets bebyggelseexpansion, som har sin huvudsakliga karaktär bevarad, utgör idag en så begränsad del av byggnadsbeståndet att flertalet av dem kan antas uppfylla något av kriterierna för särskilt värdefull byggnad.

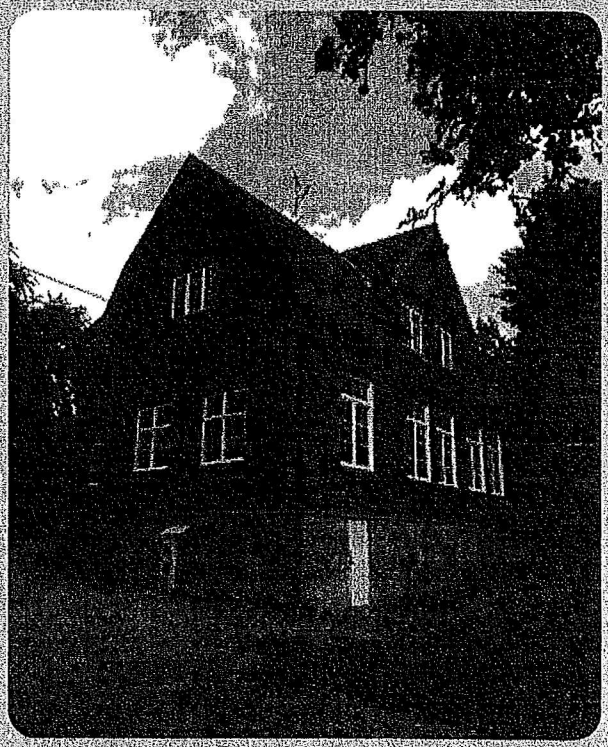

Huddinges kulturmiljöprofil

Huddinges långa historia kan delas in i olika berättelser. Kulturmiljöprogrammet har identifierat fyra stycken övergripande berättelser. Dessa berättelser kan utläsas i kommunens olika miljöer.

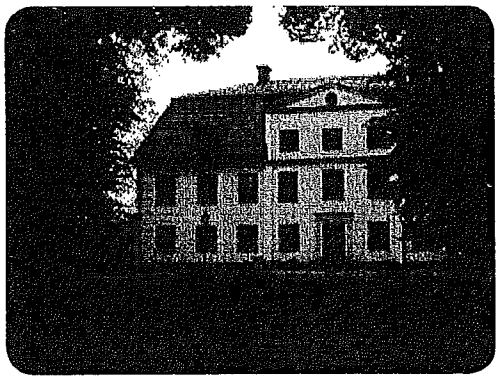

Herrgårdslandskapet

Huddinges landskap har dominerats av stora säterier och herrgårdar som etablerades under 1600-talet. Detta herrgårdslandskap kan man fortfarande uppleva i delar av kommunen. I den byggda miljön är det namn och gårdsmiljöer som berättar om herrgårdarna.

Förhistoriska spår

I Huddinge har människor verkat och bott under flera tusen år. Detta kan man se spår efter i dagens landskap i form av förhistoriska spår vilka härstammar från stenåldern till historisk tid.

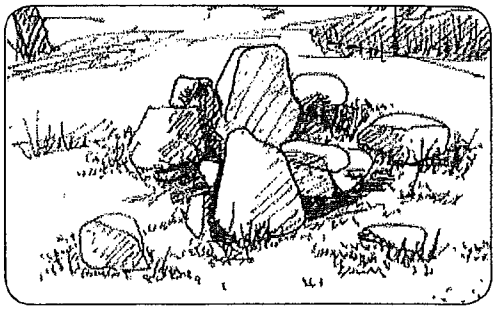

Historiska kommunikationsmönster

Huddinges naturliga förhållanden och läge med närhet till Stockholm har gjort området attraktivt för etablering av vägar sedan förhistorisk tid. Vid 1800-talets slut drogs järnväg genom området vilket ledde till att Huddinges bebyggelse förändrades från jordbruk till modern bebyggelse.

Närheten till storstaden

Närheten till Stockholm har sedan 1600-talet satt en stark prägel på Huddinge. Först genom den omfattande säteribildningen i kommunen, vidare till Huddinge som pendlarort genom järnvägens etablering. Detta medförde att villasamhällen i en större skala började växa fram från sekelskiftet 1900.

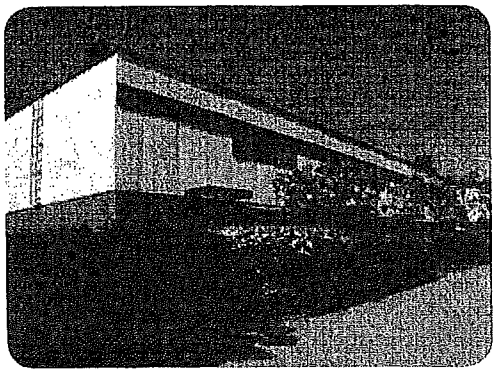

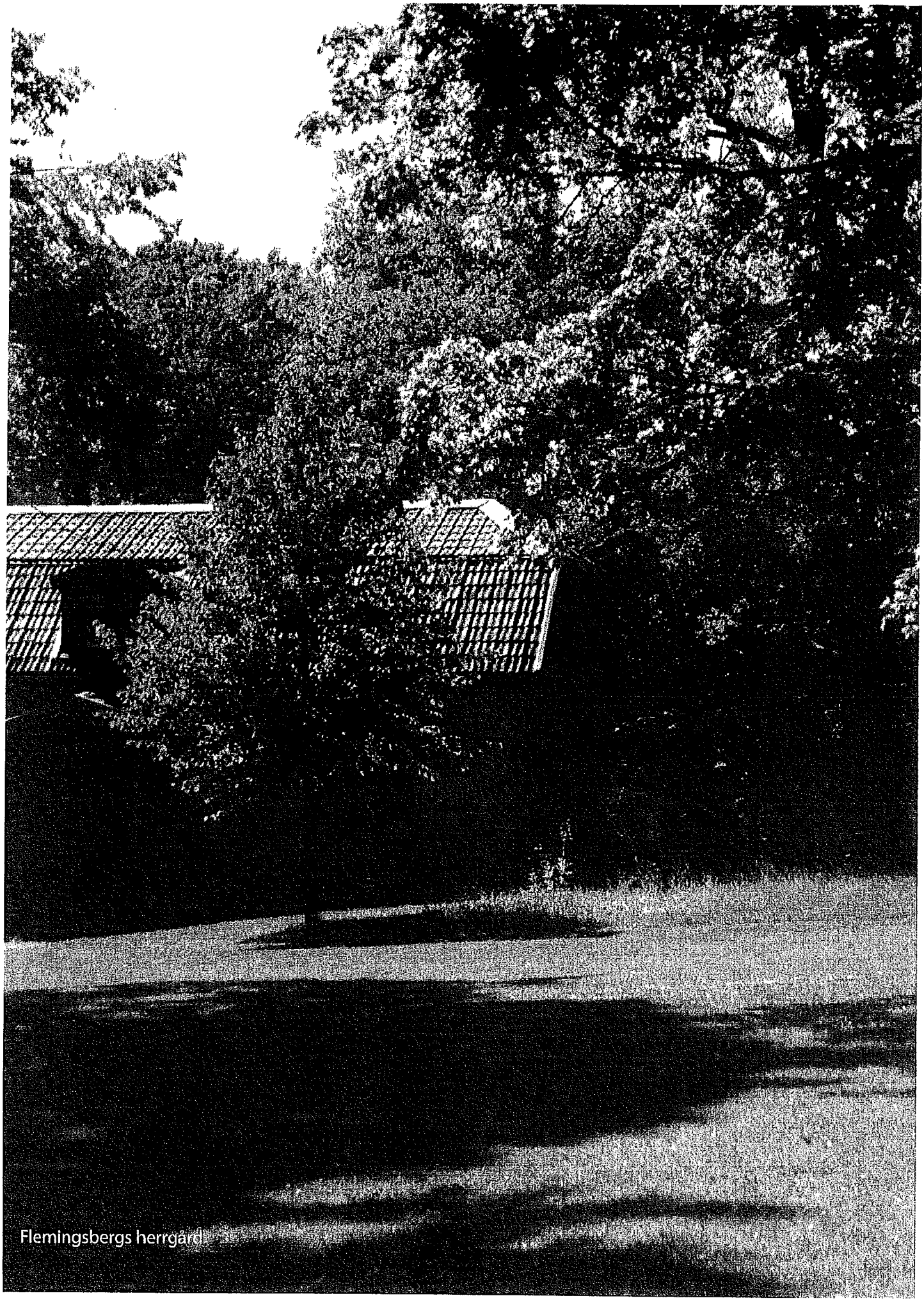

Flemingsbergs herrgård

Fornlämningar och arkeologi

För att kort kunna beskriva Huddinges omfattande förhistoria, från begynnelsen fram till och med slutet av vikingatiden, bör man känna till hur terrängen ser ut. Detta för att kunna bilda sig en uppfattning om varför vissa fornlämningar ligger där de ligger och varför man kan förvänta sig att antalet kända fornlämningar kan komma att stiga i framtiden.

Fornlämningar påträffas från olika tider på olika nivåer i landskapet. Anledningen är bland annat att ju längre tillbaka man kommer i förhistorien desto högre stod vattnet jämfört med dagens havsyta. Exempelvis utgjorde stenåldersfolkens havsbotten av vad som senare skulle bli bronsålderns och järnålderns bebyggelseområden.

Huddinges landskap är idag småbrutet med stora skogsklädda höjder och kala bergsknallar. De bördiga odlingsmarkerna finns framför allt i dalgångarna kring de större sjöarna, till exempel Lissmasjön och Orlången. De lägst belägna områdena återfinns i Vårby vid Mälarens strand och åker man österut så kommer sedan terrängen sakta att stiga. De högsta terrängpartierna återfinns i kommunens sydöstra delar, i Hanveden vid sjön Ådran.

I Huddinge finns närmare 800 objekt registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsdatabas. Dessa härstammar från alla tidsperioder, från stenåldern till historisk tid. Här följer nu en översiktlig beskrivning av olika förhistoriska tidsperioders skeenden och endast i specifika fall en närmare beskrivning av utvalda lämningar.

Stenåldern (7000-1800 f.kr)

Stenålderns människor bosatte sig här efter inlandsisens tillbakagång för 9 000 år sedan och området kan då jämföras med dagens extrema ytterskärgård och dess små vindpinade kobbar och skär. Kända lämningar från stenåldern hittar man i kommunens mest kuperade områden, i huvudsak två områden - längst upp i nordväst vid Glömsta, Masmo och Vårby samt nere i sydost vid Gladö och Hanveden. Det finns dock stora delar av kommunen i de höglänta områdena kring Hanveden och andra områden som inte är undersökta, men det är rimligt att anta att antalet stenåldersläm-ningar är betydligt större i hela kommunen än vad vi vågar föreställa oss.

Bronsålder (1800-500 f.kr)

När vi kommer in i bronsåldern har vattenytan sjunkit undan så pass mycket att vattennivån låg ca 25-15 meter högre än idag. Nu börjar landmassorna bli mer sammanhängande kring havsvikar, skogar breder ut sig och tidigare sjöbotten i dalsänkorna började användas för bete och befolkningen bli bofasta. Generellt har Huddinge få kända lämningar från denna period. De mest påtagliga är dock de få gravrösen som finns att se på bergstopparna i väster, vid Vårby gård. Sedan återfinns spridda lämningar runt om i kommunen.

Järnåldern (500 f.kr – 1042 e.kr)

Landhöjningen fortsatte och under järnåldern har nu mycket av den terrängen som under bronsåldern var våtmarker och vattensjuk mark nu blivit möjliga att nyttja och bebygga. I början av perioden var vattenytan 15 meter högre än idag och vid periodens slut sjönk den sakta ner till 5 meter över dagens havsvattenyta. Under denna tid utvecklades jordbruket till att bli den viktigaste näringen tätt följt av boskapshållning. En stor del av Huddinges kända fornlämningar härstammar från järnåldern. Lämningarna under denna period blev både större och mer monumentala. I kommunen finns exempelvis åtta fornborgar som är daterade till äldre järnåldern. Av dessa finns sex stycken koncentrerade kring sjön Orlången, en borg nära Skärholmen och en borg intill sjön Ådran. Det största gravfältet återfinns vid Vårby gård. Utifrån fornminnesregistret kan man se att järnålderslämningarna koncentrerar sig i tydligt avgränsade grupper. Dessa områden verkar gruppera sig kring nordvästra Vårby, längs Glömstadalen, kring sjön Orlången och runt Ågestasjön.

Medeltiden (1042-1520 e.fk)

Under medeltiden byggdes Huddinges stenkyrka, som idag finns kvar i dagens kyrkas grundmurar. Vi vet dock mycket lite om hur byar och gårdar såg ut i Huddinge under medeltiden. Visserligen omnämns majoriteten av gårdarna och byarna i skrifter redan på 1300- eller 1400-talet, men det rör sig sällan om mer än just ett omnämnande. Exempel på gårdar med medeltida anor i Huddinge är Ågesta och Stensättra. Gladö utmärker sig som Huddinges enda kända medeltida sätesgård.

Under stenåldern var Huddinge ett skärgårdslandskap som blev hemvist för stenåldems jakt- och fiskesamhällen.

Bronsålderns boplatser var knutna till de mosalkartade övergångsbygderna mellan skogs- och slättbygd. Få lämningar är hittade, men goda förutsättningar att påträffa lämningar finns i bl a Glömstadalen och kring sjön Orlången.

Under järnåldern blev vattendragen stråkgårdarnas vattenbundna kommunikationsleder och centralt för uppkomsten av bygdebildningen.

Den medeltida bystrukturen låg kvar i samma läge från yngre järnåldern. In på 1600-talet med återbildningen försvann i hög grad bystrukturerna och en omfattande omdaning av landskap och bebyggelsemönster tog sin början.

STENÅLDERN BRONSÅLDER JÄRNÅLDERN HISTORISK TID

Istid

Nyckfiskom (Nordöstersjöåldern) 4 000 - 1700 f.Kr.

Äldre bronsålder 1700 f.Kr. - 1100 f.Kr.

Yngre bronsålder 1100 f.Kr. - 520 f.Kr.

Äldre järnålder 520 f.Kr. - 550 e.Kr.

Yngre järnålder 550 - 1042 e.Kr.

13 000 f.kr. 1 700 f.kr. 520 f.kr. 1042 e.kr. Idag

HÄLLRISTNING

STENSÄTTNING

HÖG

HÄGNAD

FORNBORG

RUNRISTNING

FÄRDVÄG

GRÄNSMÄRKE

Teckenförklaring

——— Exempel på typiska lämningar i Huddinge kommun från olika tider

Exempel på fornlämningar i Huddinge

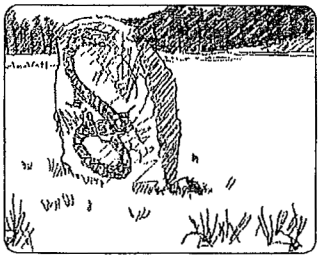

Runristning

Ristning i rest sten, på block, eller berghäll. Från förhistorisk tid fram till medeltid.

Stensättning

Är en flack gravtyp som är en blandning av sten och jord och som varierar i storlek och form. Kan vara friliggande, men ofta samlade i större gravfält. Vanlig från sen bronsålder fram till järnåldems slut.

Gränsmärke

Gränsmärke markerar en gräns, exempelvis mellan fastigheter, byar, socknar eller länder. Dessa kan bestå av bl.a enstaka stenar eller större block med eller utan mittsten.

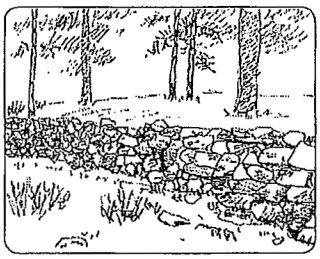

Hägnad

Är en anordning för att hägna in eller avskilja ett område. Kan ha både en praktisk (att stänga inne eller ute djur) eller symbolisk funktion (separera eller binda samman olika landskapsrum).

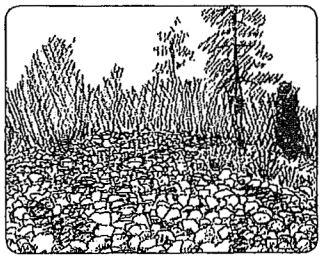

Fornborg

Befäst anläggning för förhistorisk tili och fram till tidig medeltid. Ses ofta som en terränganpassad sten- el- ler jordvall som avgränsar ett område. De har haft olika funktioner, däribland tillflykt, försvar, bevakningspostering och härläger.

Färdväg

Äldre stig eller väg. Exempel på dessa är hålvägar, markerade leder och vägbanker.

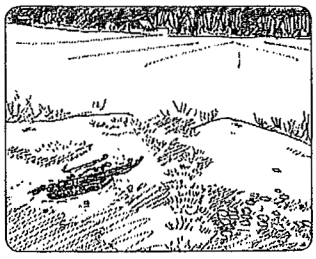

Hällristning/skålgrop

Ristningar på sten eller hällar som kan variera från urgröpta hål och skålgropar, till bildristningar med illustrerade människor, skepp, djur, cirklar och liknande former. Dessa ristningar härrör från bronsåldern, men det finns även andra ristningar med symboler och texter från medeltid och nutid.

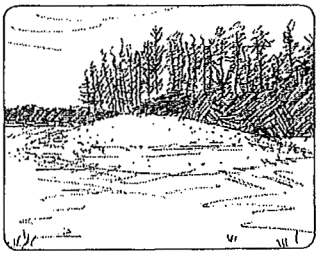

Hög

Är en gravtyp som varierar, likt röset vad gäller storlek. Oftast är gravtypen avsedd för en person och högen kan ligga isolerad eller samlade i ett gravfält. Graven täcks helt av jord och förekommer från brons- och järnålder.

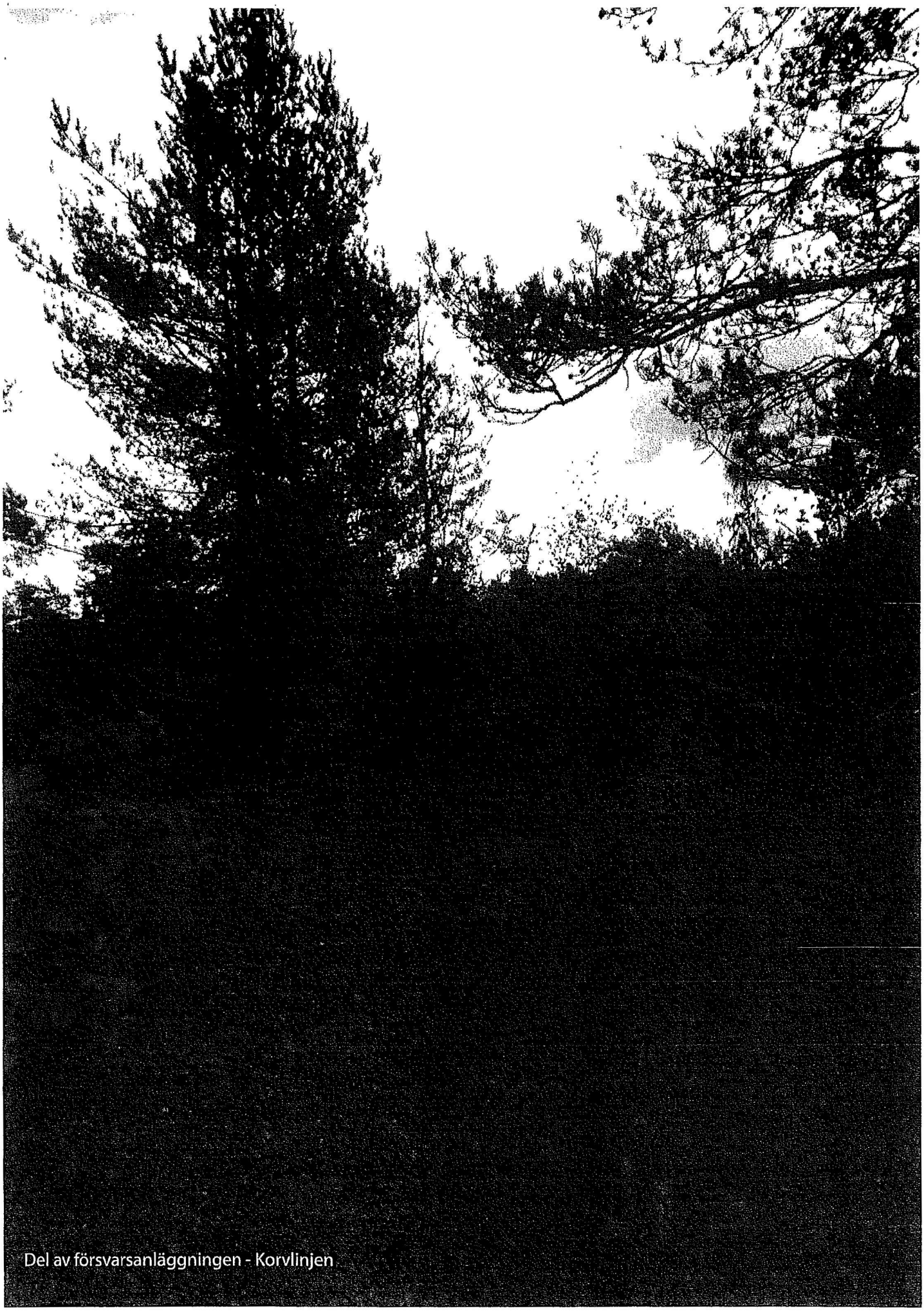

Del av försvarsanläggningen - Korvlinjen

Värdefulla kulturmiljöer & byggnader i Huddinge

Särskilt värdefulla kulturmiljöer och byggnader som finns beskrivna i del 3 i kulturmiljöprogrammet.

OMRÅDEN

Norvästra

1. Vårby gård
2. Vårby källa
3. Fittjanäset
4. Myrstuguberget
5. Masmo
6. Villor utmed gamla Södertäljevägen
7. Jacobslund
8. Kolartorp

Sydvästra

9. Flemingsberg-Glömsta
10. Grantorp

Mellersta

11. Fullersta gård, SÖ delen av Källbrink och Fridhem
12. Del av Fridhem
13. Kvarteret Assessorn
14. Snättringe gård-Skogsäng
15. Centrala Stuvsta med Segersminne
16. Huddinge centrum kring kommunalvägen
17. Hörningsnäs
18. Storön
19. Östra Balingsnäs
20. Sörskogen
21. Huddinges landsbygd
* Balingsholm
* Sundby
* Stensättra
* Balingsta
* Björksättra
* Ågesta
* Lissma
22. Mellansjö
23. Granby och Ekedal koloniområden

Östra

24. Djupån
25. Länna gård
26. Östra Skogås
27. Mörtvik
28. Del av Hammartorp
29. Trångsunds herrgård

SOLITÄR

A. Bostadshuset Ormen långe
B. Orrvägen, radhus
C. IKEA
D. Vattenledningsverkets vaktstuga
E. Vattentornet, Duvberget
F. Huddinge sjukhus
G. St. Botvids kapell
H. Gömmartorpet
I. Polishuset
J. Södertörns högskola
K. Sundbyfortet
L. Runda villan
M. Stenängsskolan
N. Huddinge gymnasium
O. Villa vid Anders klockares väg
P. Tingshuset
Q. Centrumkyrkan
R. Fullersta kvarn
S. Beatebergsskolan & Beatebergs folkskola
T. Mariakyrkan
U. Tacksägelsekyrkan
V. Ågestareaktorn
W. Fyra villor, Trångsundsvägen
X. Korvlinjen

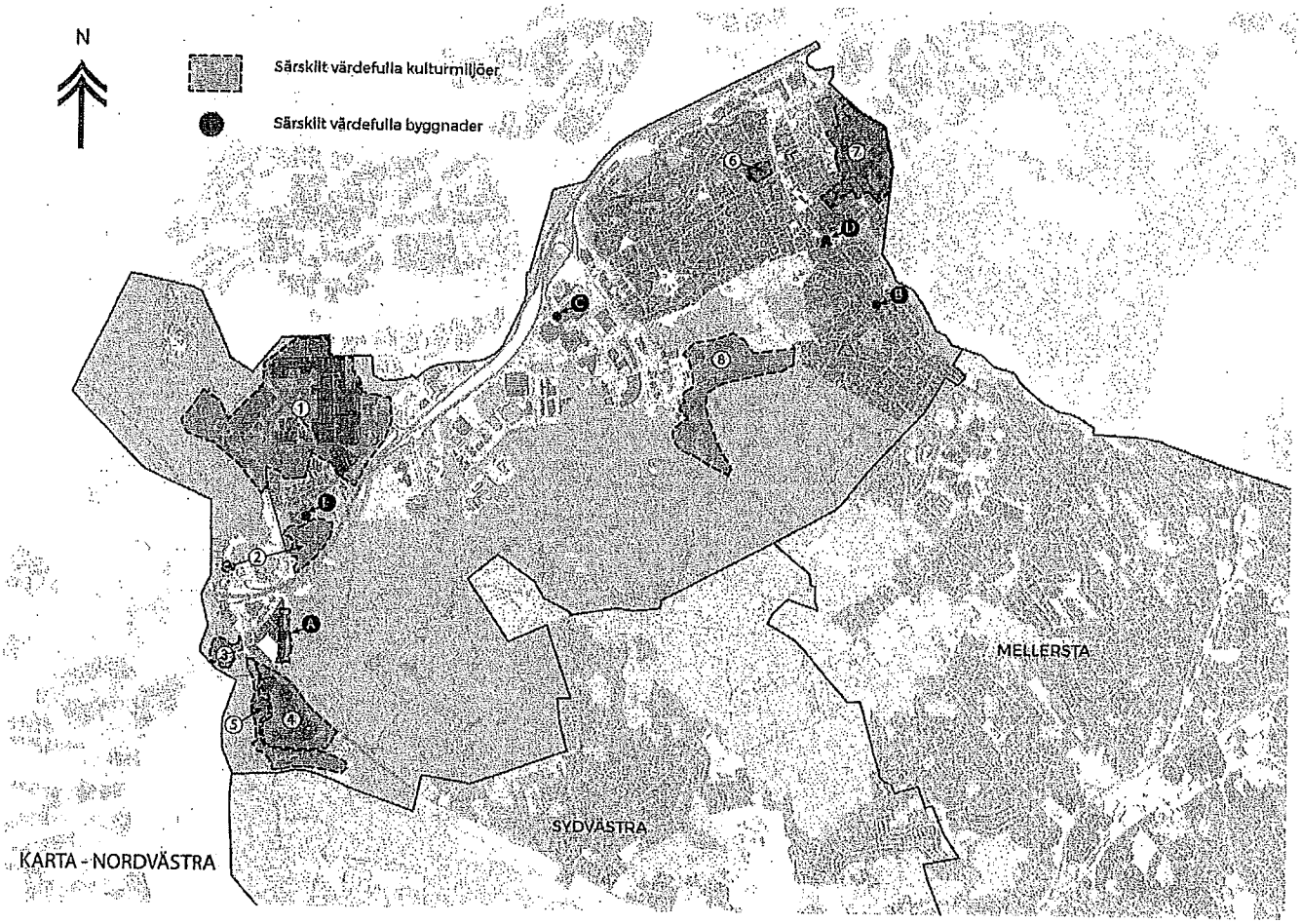
N
Särskilt värdefulla kulturmiljöer
Särskilt värdefulla byggnader
MELLERSTA
SYDVÄSTRA
KARTA - NORDVÄSTRA

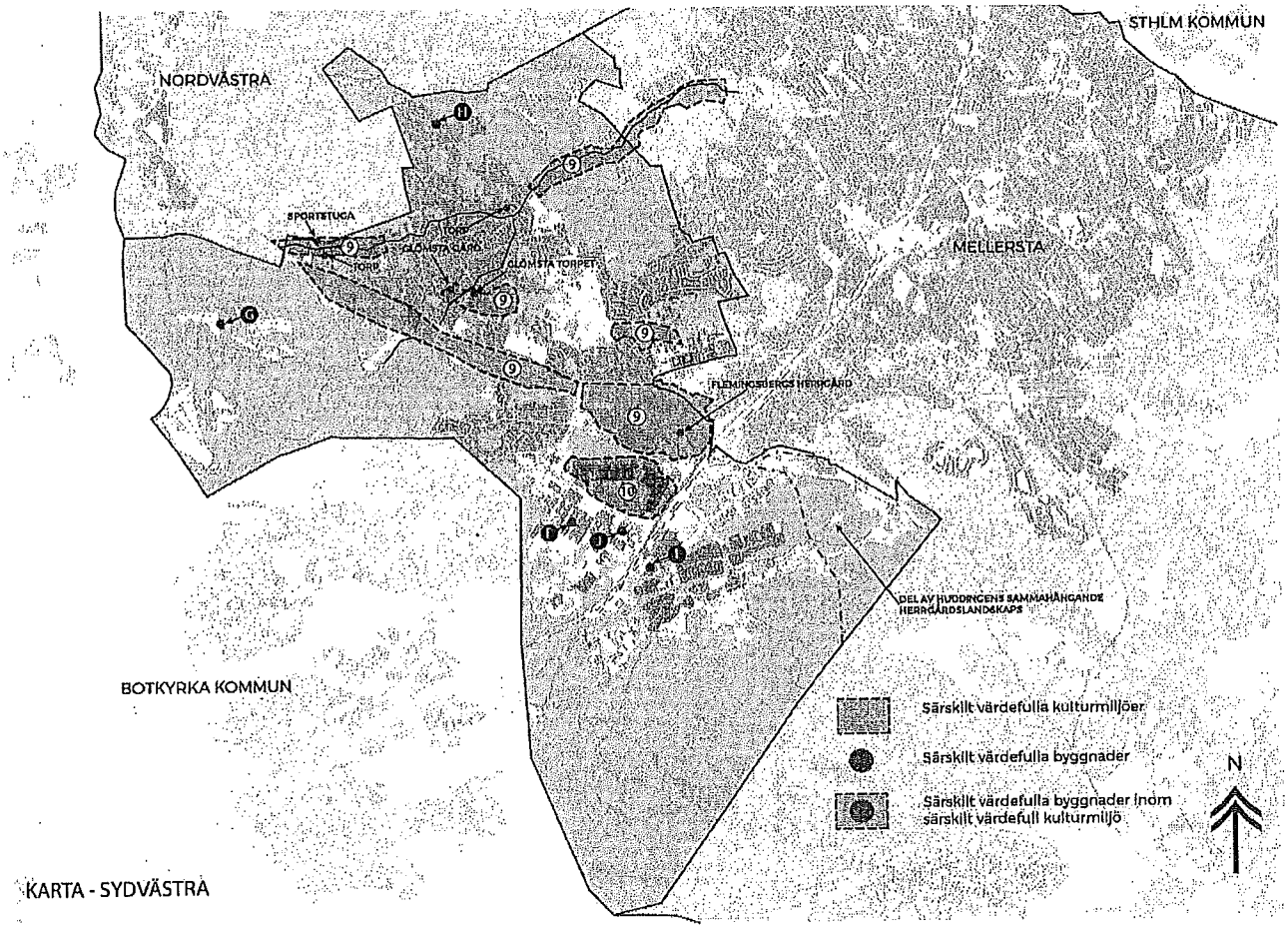

KARTA - SYDVÄSTRA

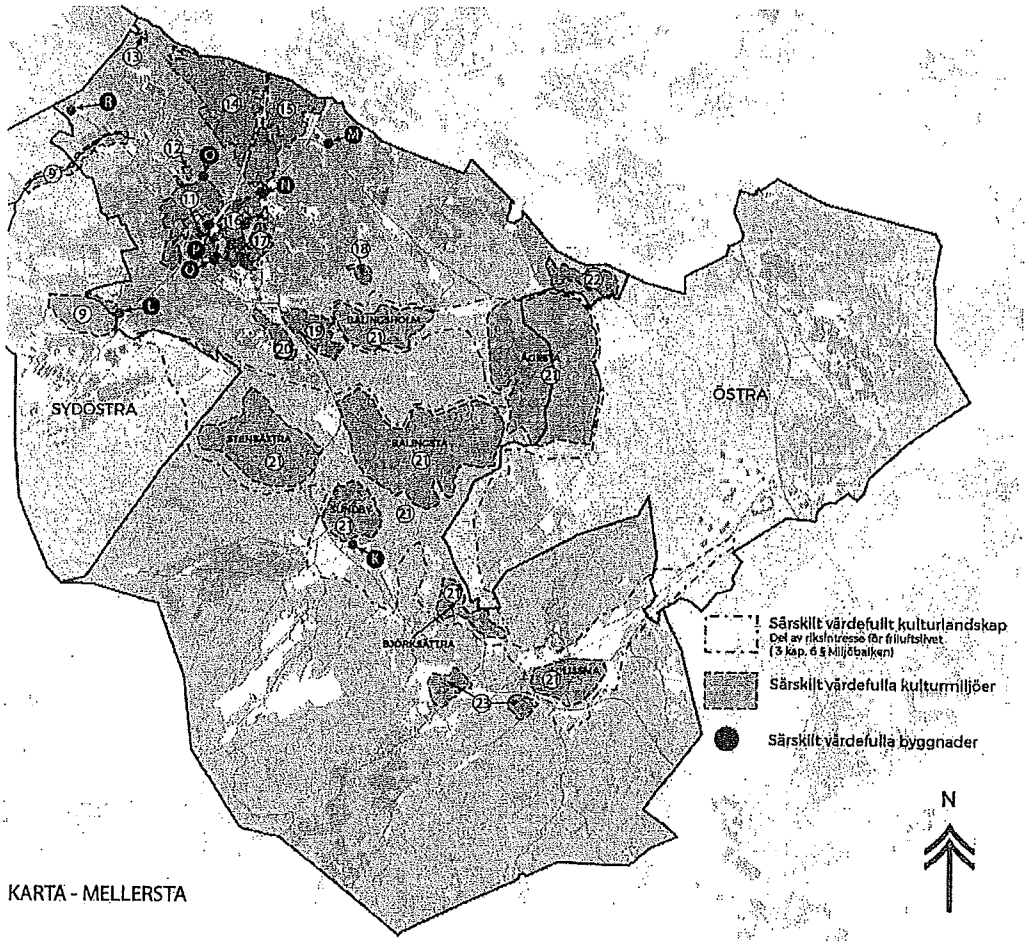

KARTA - MELLERSTA

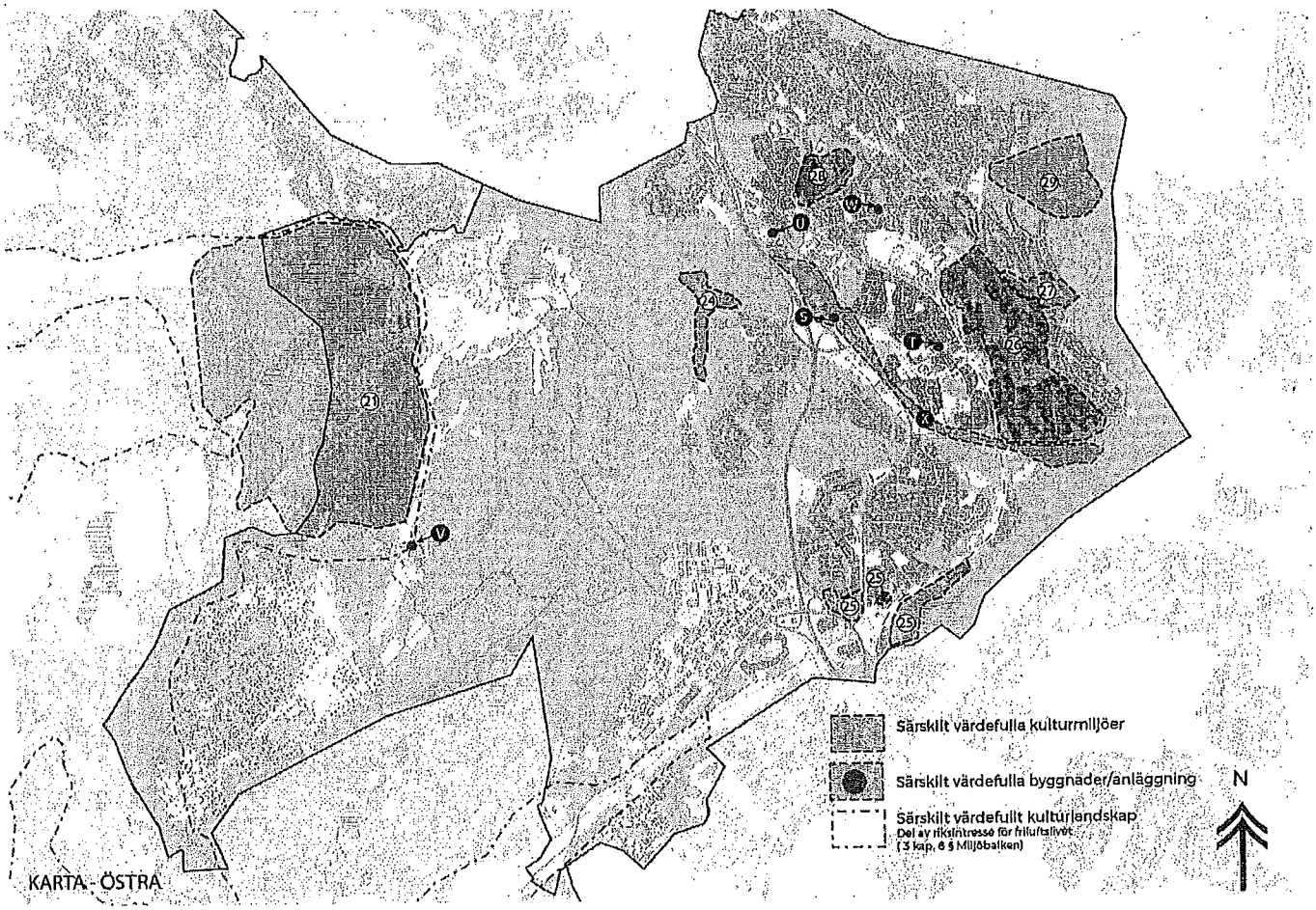
Särskilt värdefulla kulturmiljöer
Särskilt värdefulla byggnader/anläggning
Särskilt värdefullt kulturlandskap
Del av riksintresse för friluftslivet
(3 kap. 6 § Miljöbalken)
N
KARTA - ÖSTRA

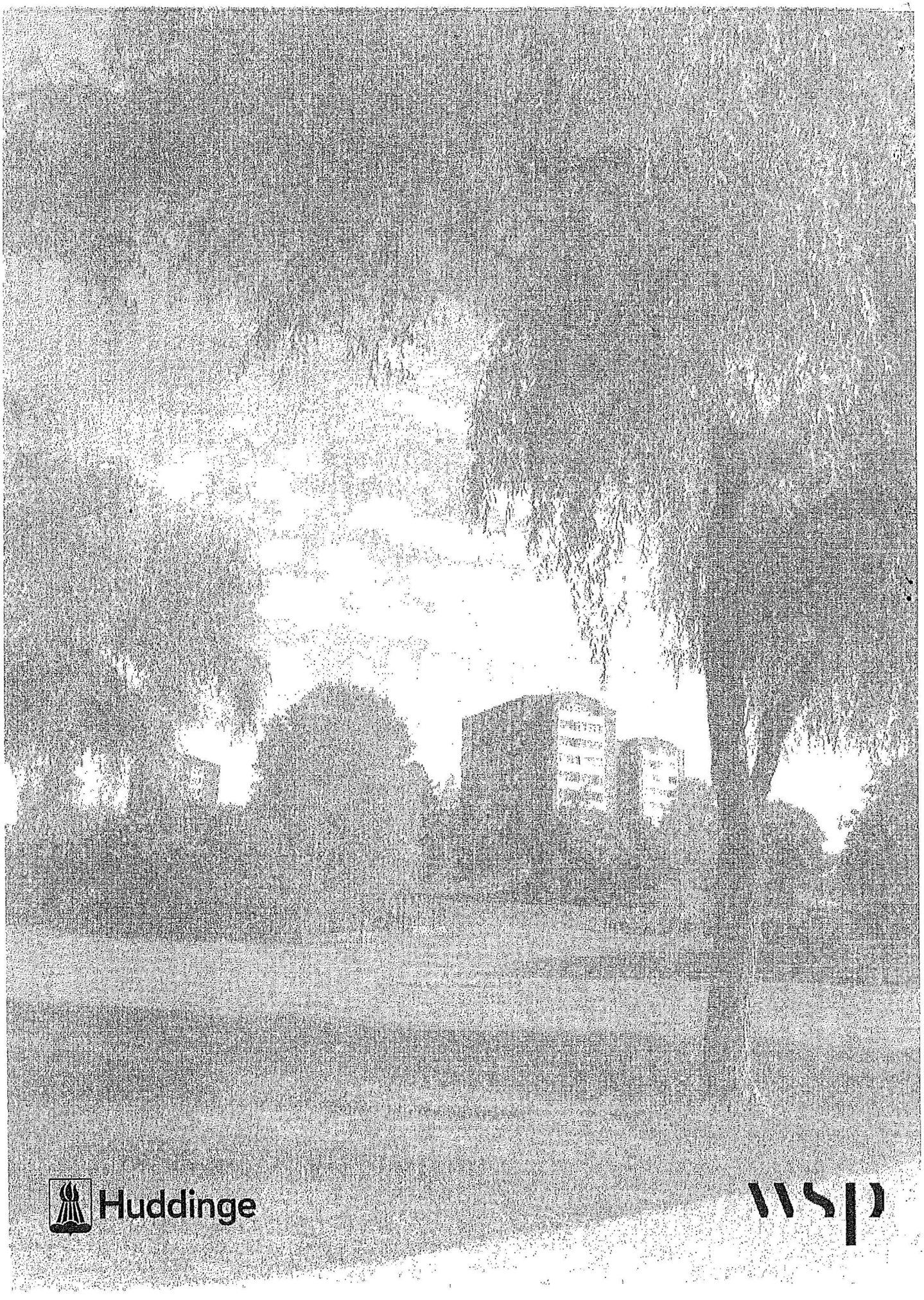

Huddinge

VISP

Huddinge kulturmiljöprogram

Karaktärsmiljöer - Del 2 av 3

NACKA TINGSRÄTT
Ink. 2024 -06- 17
Aktbil. 21
Aktbil. 2

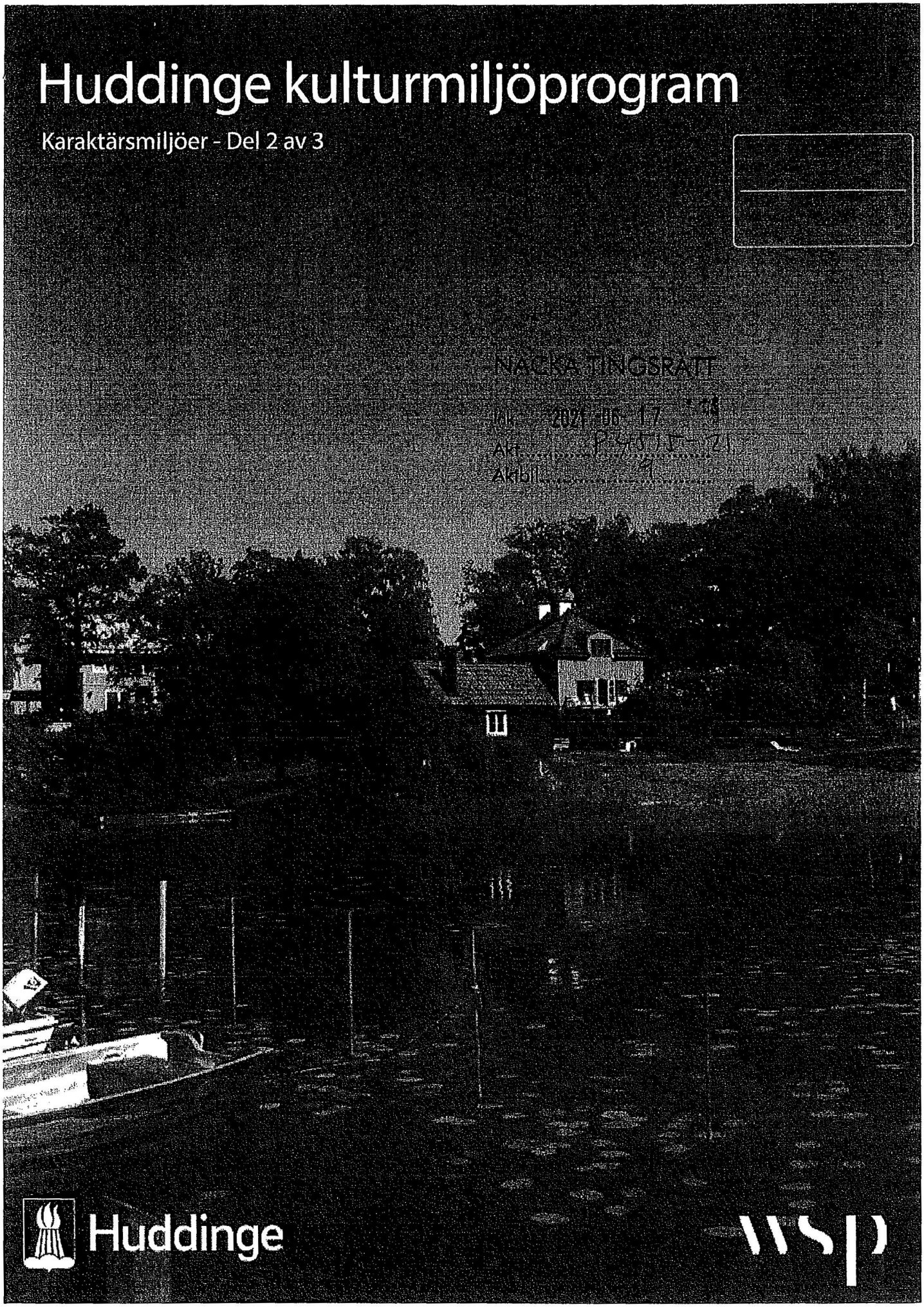

Huddinge

WSP

Bilaga 3

Innehållsförteckning

Läshänvisning 3

Karaktärer som präglar Huddinges landskap 4

Känslighetsbedömning vid förändring i kulturmiljö 5

Karaktärsmiljöer

Småhusen 7

Semesterbostaden 19

Landsbygden 31

Koloniområden 41

Flerbostadshusen 47

Industri & företagande 59

Kommunikation & samhällsbildning 63

Beställare
Kommunstyrelsen, Huddinge kommun

Styrgrupp
Styrgrupp för samhällsbyggnadsprojekt
Projektägare: Martina Leopold-Skoglund, planchef, Samhällsbyggnadsavdelningen

Projektgrupp
Annika Colbengtson, planarkitekt, samhällsbyggnadsavdelningen
Roseana De Almeida, planarkitekt, samhällsbyggnadsavdelningen
Michaela Woltter, planarkitekt, samhällsbyggnadsavdelningen
Albin Lindeskär, planarkitekt, samhällsbyggnadsavdelningen
Sara Nordenskjöld, översiktsplanerare, samhällsbyggnadsavdelningen
Anna-Clara Ramström, bebyggelseantikvarie, natur- och byggnadsförvaltningen
Josefine Israelsson, bebyggelseantikvarie, natur- och byggnadsförvaltningen

Konsult
WSP Kulturmiljögruppen Sthlm

Datum
2019-05-27

Författare
Moa Andersson, bebyggelseantikvarie, WSP

Arbetsgrupp
Emil Bergstén Lilja, sakkunnig KUL2, WSP
Cecilia Lindqvist, projektledare, sakkunnig KUL 2, WSP

Fotograf
Moa Andersson, WSP
Paulina Virta, WSP

© Lantmäteriet
Kartmaterialet kommer från Lantmäteriet, Geodata-samverkan.

Läshänvisning

Detta är del två i Huddinge kommuns kulturmiljöprogram, som på en övergripande nivå redovisar kommunens tydligaste karaktärsområden. Detta med utgångspunkt i kommunens fyra identifierade berättelser i Huddinge kulturmiljöprofil.

Huddinge har många olika typer av bebyggelsemiljöer, från landsbygdens landskap, småhusområden till stora industri- och företagsområden. För att kunna hantera dessa miljöer i den kommunala planeringen och förvaltningen av bebyggelsen, vidare följa plan- och bygglagens krav om varsamhet som gäller för den sammantagna byggda miljön, ska denna del av kulturmiljöprogrammet fungera som ett stöd i detta arbete.

Varje karaktärsmiljö karakteriseras, beskrivs och berättar hur vi ska förhålla oss till dessa miljöer och hantera dem varsamt med hänsyn till deras förutsättningar.

Varje miljö inleds med en längre historiebeskrivning och bedömning av de övergripande kulturhistoriska värdena. Vidare beskrivs på en övergripande nivå vanliga karaktärsdrag samt övergripande råd och riktlinjer. Råd och riktlinjerna ger en fingervisning om hur områdena ska hanteras.

Huddinge har ett stort antal fornlämningar och inom alla karaktärsmiljöer kan fornlämningar förekomma. Fornlämningar har ett starkt skydd genom kulturmiljölagen (KML). Fornlämningar beskrivs övergripande i del ett.

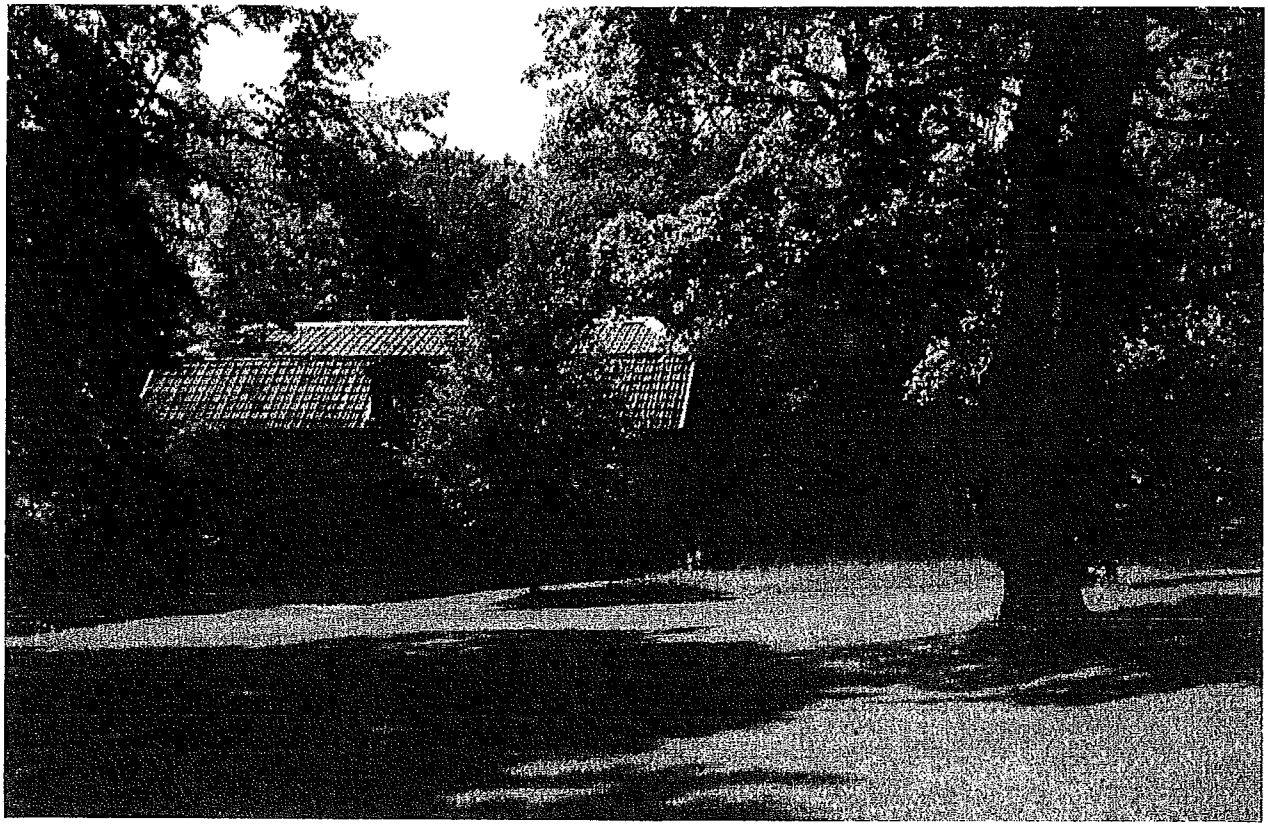

Flygelbyggnad till Flemingsbgers herrgård

Karaktärer som präglar Huddinges landskap

Kartan nedan visar schematiskt Huddinge kommuns typiska karaktärsmiljöer och dess utbredning över kommunen. Varje karaktärsmiljö har tilldelats en färg för att på ett tydligt sätt skilja dem åt. Denna färgordning återkommer vidare under varje karaktärsmiljö och för de särskilt värdefulla kulturmiljöområden, vilka kan härledas till en typisk karaktärsmiljö.

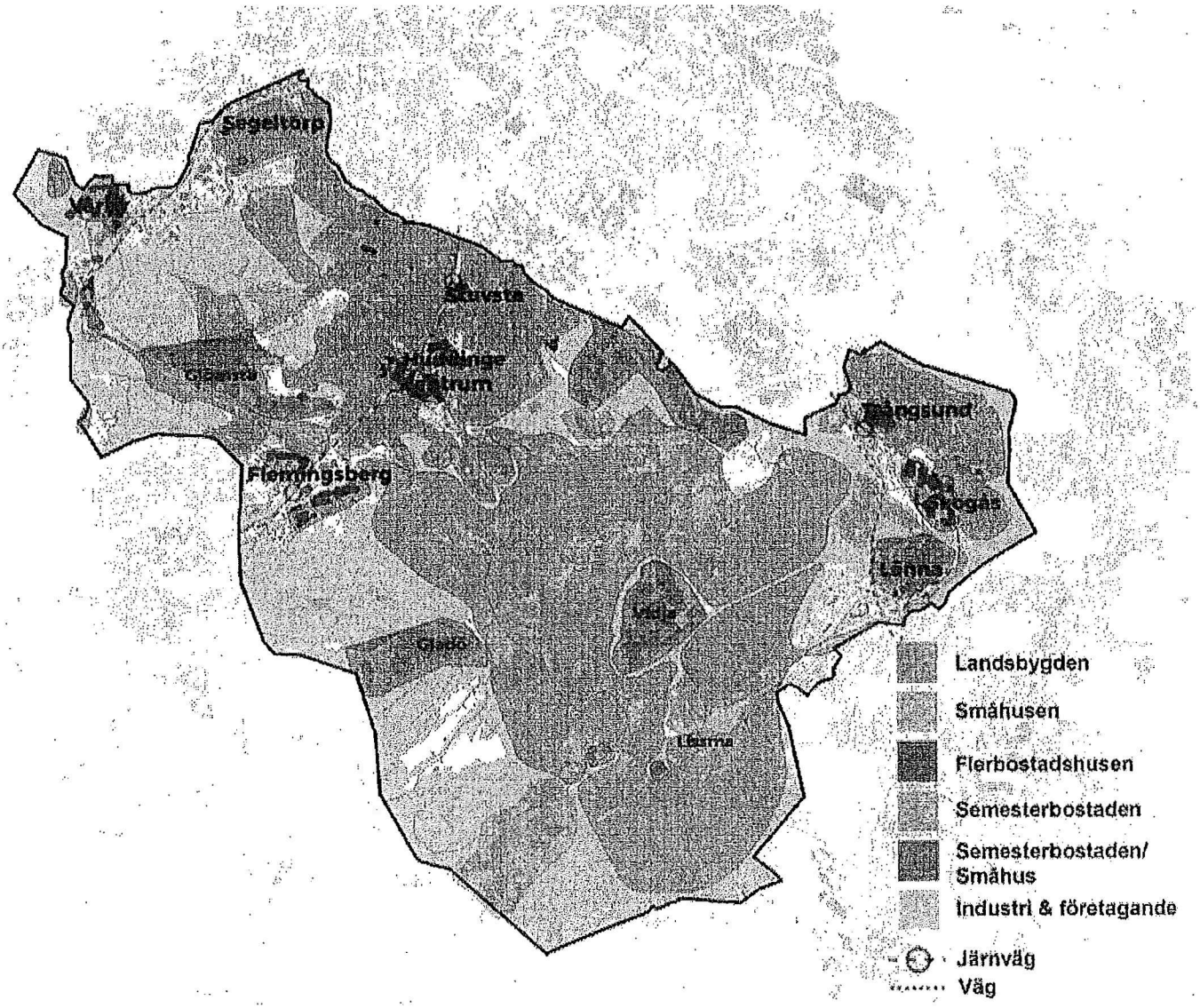

Kartan redovisar kommunens typsika karaktärsmiljöer

Känslighetsbedömning vid förändring i kulturmiljö

Känslighetsbedömning av kulturmiljöer

Olika kulturmiljöer är olika känsliga eller mottagliga för nya tillägg/ändringar. Generellt är kulturmiljöer mer känsliga om;

- värdena är knutna till uttryck för en avgränsad historisk period, kan vara känsliga för dominerande nutida tillägg.
- landskapet är präglat av och värdena är knutna till utvecklingen av en viss verksamhet eller aktivitet över tid, kan vara känsliga för tillägg som saknar samband med verksamheten eller aktiviteten.
- uttrycken återspeglar olika tiders kontinuerliga nyttjande av en viss plats, kan vara känsliga för tillägg som förändrar eller bryter mot platsens specifika förutsättningar och egenskaper.

Stödfrågor för känslighets- och/eller konsekvensbedömning av kulturmiljöer:

Vad försvinner och vad tillkommer?

- Kan exploatering på platsen innebära att objekt, karaktärsdrag, strukturer, funktioner och samband - som gör det utpekade värdet och historien läsbar i landskapet kommer att påverkas?
- Tillkommer nytillskott som påverkar kulturmiljöns skalor, former eller karaktärsdrag på ett sådant vis som påverkar läsbarheten av kulturmiljön?
- Innebär ny bebyggelse på platsen att påverkan på kulturmiljön kan bli så stor att området i något avseende riskerar att förlora sitt värde?

Är påverkan visuell eller funktionell?

- I hur hög grad kommer platsen fortsatt att karaktäriseras av eller kunna återspegla det kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för utpekandet?
- Kan åtgärden innebära att tillgängligheten till miljön minskar, att området fragmenteras, barriärer skapas eller att möjligheterna att besöka miljön på annat sätt försvåras?

Är påverkan direkt eller indirekt?

- Är det troligt att åtgärden kan komma att följas av andra åtgärder eller särskilda anläggningar vilka i sig kan medföra negativa konsekvenser?
- Finns det risk för att åtgärden på sikt minskar möjligheterna att bruka och förvalta miljön? Leder förslaget till en ändrad användning av miljön, så att läsbarheten av det kulturhistoriska sammanhanget påverkas?

Kulturmiljön stärker och berikar projektet

- Utgör platsens kulturhistoriska innehåll en särskild kvalitet och resurs för boende, verksamhet och besökare?
- Bidrar projektet till att läsbarheten av det kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för utpekandet stärks?
- Bidrar projektet till att tillgängligheten eller möjligheten att använda, bruka, förvalta och röra sig inom miljön förbättras?

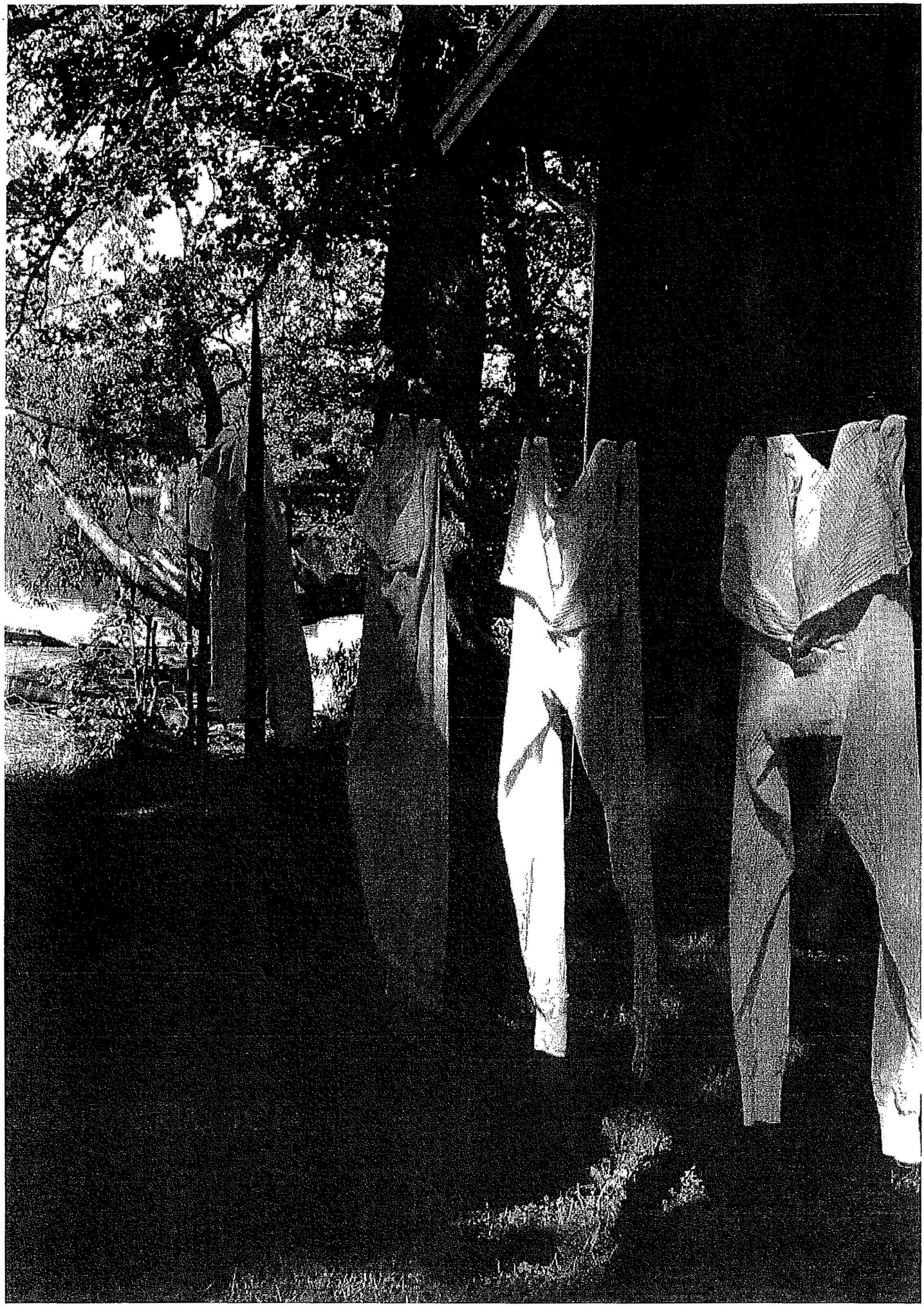

Småhusen

Vad berättar miljön?

En villabebyggelse börjar växa fram

Industrialiseringen i Sverige och Stockholm som från andra hälften av 1800-talet utvecklats till landets ledande industristad, ledde till att många valde att lämna landsbygden och tog jobb i en av stadens industrier. Detta ledde med tiden till stor bostadsbrist och dåliga bostadsförhållanden med trångboddhet och höga hyror. Från 1890-talet började de högre samhällsklasserna att söka sig utanför staden för att skapa sig en bättre levnadsstandard och möjlighet till rekreation. Runt om Stockholm och de större städerna i Sverige började därför en villabebyggelse att växa fram i naturskönа lägen på till stor del lantegendomar med obrukbar mark, ofta skogs- och hällmarker. För att bibehålla en känsla av att bo i naturen sparades vegetation och terräng. Stadsplaneidealet var skilda bostadsområden för välbärgade och arbetare. Från sekelskiftet 1900 började även industriernas arbetare och lägre tjänstemän genom egnahemsrörelsen att få möjlighet att flytta ut från stadens trängsel och skapa sig ett villaboende. Egnahemsrörelsen som startades för lägre tjänstemän och arbetare kom igång på allvar efter 1909. Staten förmedlade lån genom egnahemslånefonden för att möjliggöra småjordbruk på landsbygden eller enkla småhus i utkanten av staden på billig mark med möjlighet till egen odling på tomten för industrins arbetare.

Utflyttningen till Huddinge började vid sekelskiftet 1900 och en förutsättning för detta var järnvägen

Definiering småhus

Begreppet småhus används för att beteckna friliggande en- och tvåbostadshus, radhus och kedjehus. Småhusen är byggda för permanentboende.

Villabebyggelsen framväxt och utbyggnad har i hög grad påverkats genom statliga regleringar i fråga om nya lagstiftningar och finansieringar.

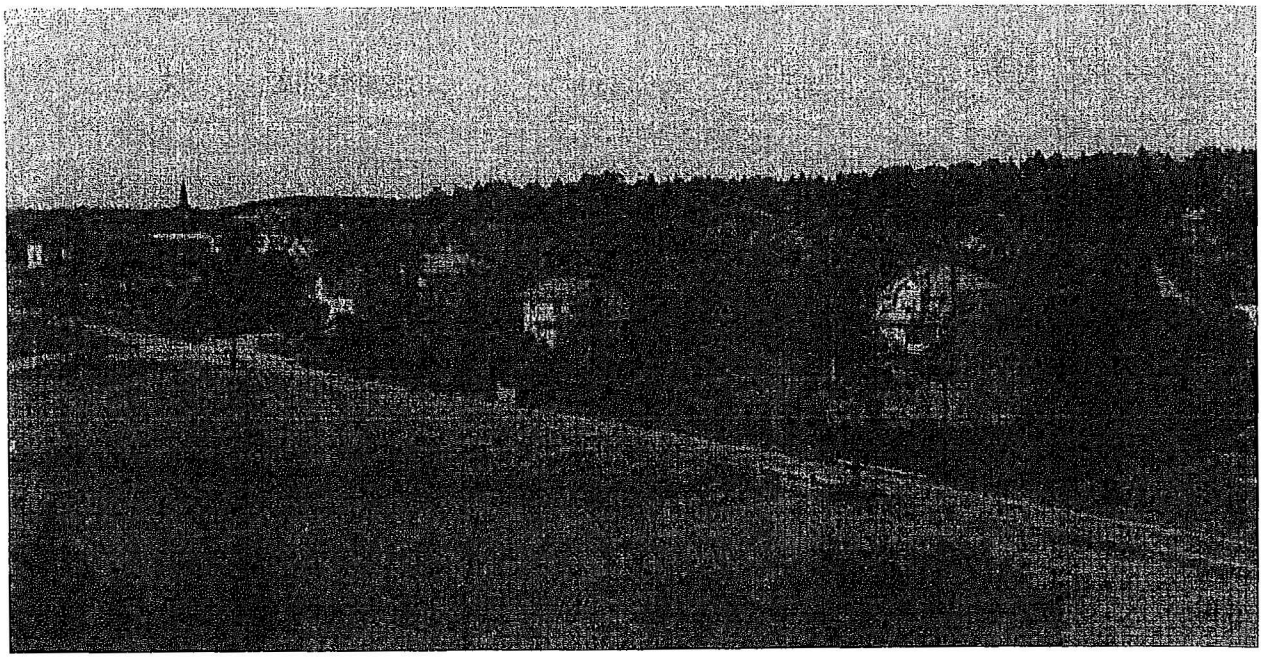

Bilden visar bebyggelsen i centrala huddinge på 1930-talet. I bakgrunden syns Tomtbergaskolan och kyrkan.

Foto Backspegeln, Huddinge kommun

där Västra stambanan med mellanstation i Huddinge öppnade för trafik 1860. Den första villabebyggelsen började växa fram på de mer höglänta ängs- och skogsmarkerna bortom Söderängen. Vid gränsen mellan Tomtberga och Stuvsta gårdar, började Hörningsnäs villastad att växa fram. Andra områden som började byggas var norr och söder om Fullersta gård och i Mariedal längs den gamla vägen mot Sundby. Egnahemsrörelsen i Huddinge började genom fil. Dr Adrian Molin som var en aktiv förespråkare för rörelsen. Han satt med i den statliga egnahemskommittén 1911 och hade intresse i flera tomtbolag, däribland Fullersta AB som 1912 förvärvade Fullersta gårds marker väster om järnvägen. Den statliga politiken som fördes vid tiden medförde att priset på välbelägen mark i Huddinge gjorde det mer lönsamt att sälja den till tomter än att fortsätta med jordbruket. När de första tomterna avstyckades och såldes var fortfarande gårdarna i bruk och ägdes av enskilda personer. Senare köptes de av tomtbolag som styckade stora arealer. Under början av 1900-talet skapades flera egnahemsområden i Huddinge. I praktiken innebar det att enskilda byggbara tomter upplåts för arbetarna att bygga ett hus där tomten även räckte till att anlägga en liten trädgård med grönsaksland och fruktträd. När flera egnahemshus uppfördes på samma ställe skapades egnahemssamhällen.

Intill Huddinge och Stuvsta stationer växte på så sätt Huddinge villastad och Stuvsta egnahemsområde fram. Under 1920-talet började även de kollektivtrafiknära gårdarna Segeltorp, Snättringe samt en mindre del av Ågesta att avstyckas för villabebyggelse. Längre ut från de allmänna kommunikationerna i Vistaberg, Solhem, Källbrink, Dammtorp, Utsälje, Stensängen, Kynäs och Högmora styckades Fullersta och Stuvsta gårdar till lägenheter för småbruk och trädgårdsbruk. I dessa områden saknades gemensamma ledningar för vatten och avlopp och vägarna var mycket enkla.

I de framväxande egnahemsområdena i Huddinge bildades municipalsamhällen med fullmäktige, municipalnämnd, hälsovårdsnämnd och byggnadsnämnd. Hörningsnäs municipalsamhälle bildades 1915, Huddinge, Fullersta, Stuvsta och Segeltorp blev municipalsamhälle 1924 och Snättringe bildades 1929. Dessa områden växte med tiden och det var omkringliggande markägare som bestämde växtförloppet. När nya vägar

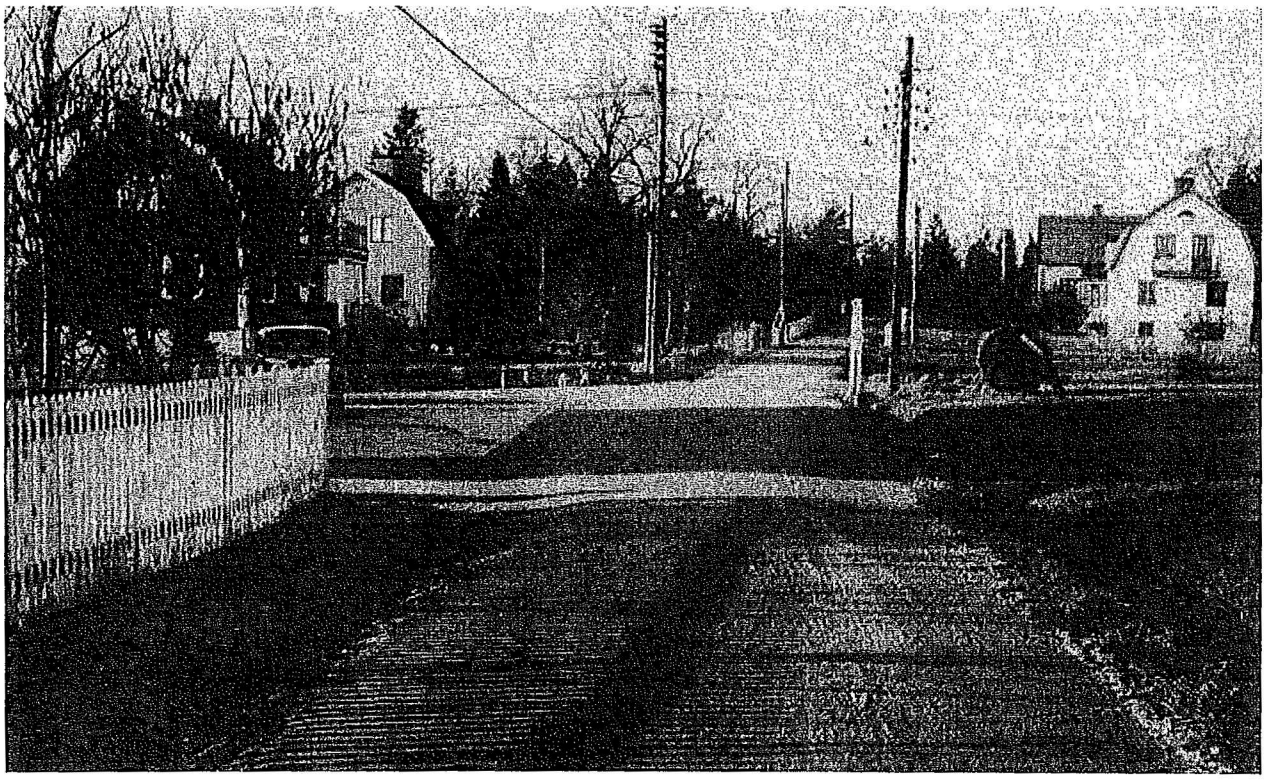

Snättringe. Foto Backspegeln, Huddinge kommun

byggdes ut och reguljära busslinjer öppnades under 1930-talet och matarbussar till stationerna sattes in på 1940-talet blev även ytterområdena mer tillgängliga att bebygga med nya bostäder. Småjordbruken och trädgårdsbrukens mark som låg i dessa ytterområden och hade blivit olönsamma, lades ner och marken styckades av för nya villatomter. År 1947 slogs Hörningsnäs, Huddinge, Stuvsta och Snättringe samman till Huddinge stormunicipal, där även Tomtberga och Hörningsnäs parkhem kom att ingå. Nu började även en aktiv planering att ske för planeringen av Huddinges bebyggelse.

Folkhemsbygget

Under 1940-talet förverkligades funktionalismens idéer om ljus, luft och sparad natur. Parallellt med detta fortsatte egnahemsbygget och uppförandet av kataloghus i form av enkla träbyggnader med flacka sadeltak. Vid denna tid utökades ytstandarden i bostäderna med fler rum. Efter andra världskrigets slut genomsyras hela samhällsplaneringen av demokrati och allas lika rätt till livet i villan, oavsett samhällsklass. Under 1950-talet när samhället genomsyrades av optimism och bilen blev en allt vanligare företeelse, blev också villaboendet mer attraktivt. Det börjar växa fram småhusområden utanför de centralt belägna delarna i form av friliggande villor, kedjehus och radhus. I Huddinge finns många exempel på småhusbebyggelse från 1940-50-talet. Här är tegel och puts tongivande vilket är starkt förknippat med 50-talets arkitektur.

På 1950-talet blev delar av Huddinges villaområden förtätade med de första radhusen. En orsak till expansionen av Huddinge som skedde från 1950-talet med nya bostäder var bilismens stora genombrott mellan 1950-70-talet. Till detta hör utbygganden av kommunens vägnät, där E4/E20 mot Södertälje samt Nynäsvägen mot Nynäshamn har haft en stor inverkan på Huddinges utveckling. De nya vägarna gav möjlighet till permanent bosättning och företagsetablering i de delar av kommunen som tidigare varit mer svårtillgängliga.

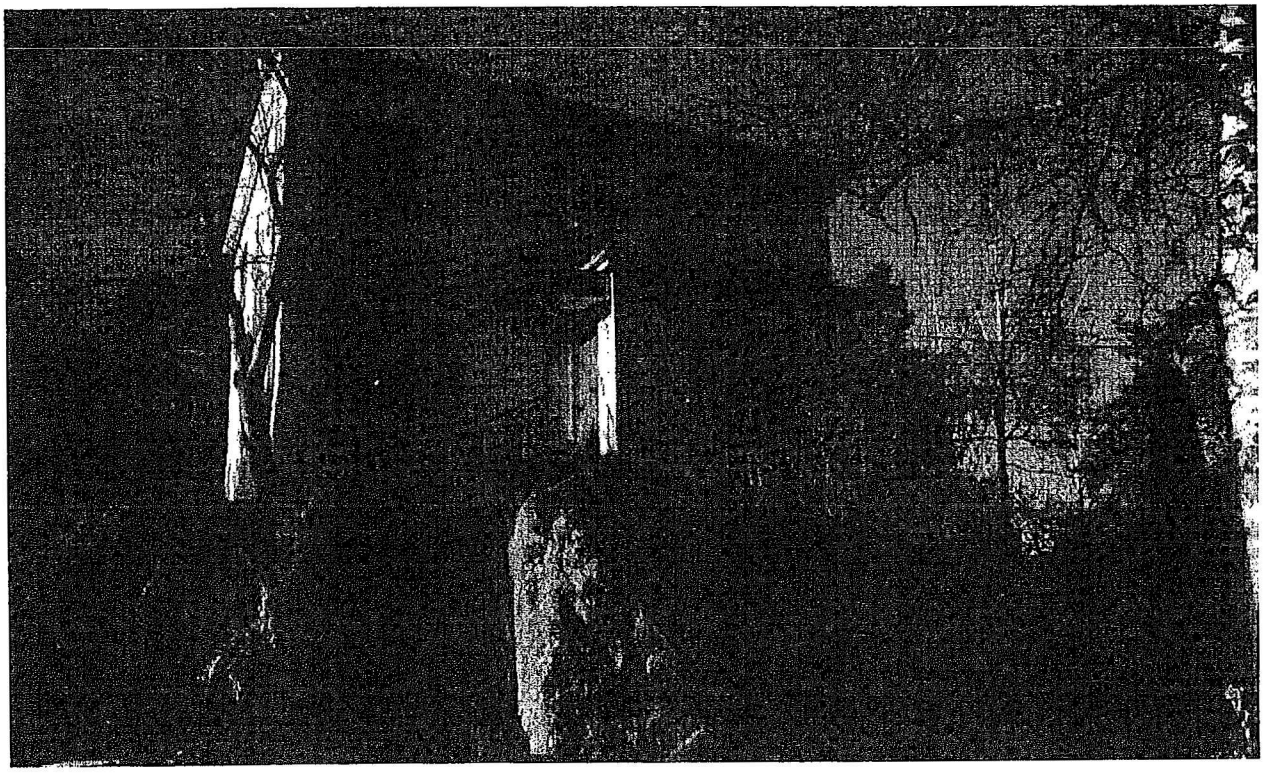

Funkisvilla i Skogsängen i Huddinge

Rekordårens småhusbebyggelse

Under 1960-talet utvecklades småhusbyggandet. Rationaliteten inom flerbostadsbyggandet hade tagit fart under slutet av 1950-talet och de erfarenheter och tekniska landvinningar som gjorts tidigare användes även för småhusbyggandet. Under 1960-talet började villor i större omfattning uppföras som grupphusområden helt byggda av byggbolag. Konceptet att köpa ett nyckelfärdigt hus hade skapats och villorna byggdes oftast prefabricerat med färdiga byggelement som monterades ihop på plats. Inom miljonprogrammets ramar, 1965-1975, uppfördes en tredjedel av de nya bostäderna i just småhus och grupphusbebyggelse och utgör därför den största delen av villabebyggelsen. I Huddinge kom dock en större andel flerbostadshus att uppföras. Som en motreaktion mot de storskaliga flerbostadshusen som uppfördes under miljonprogrammens tid uppfördes radhusbebyggelse under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet runt om i Huddinge. Exempel på detta är Sörskogen söder om Huddinge centrum och Utsälje vid Snättringe nära kommungränsen mot Stockholm. Även Östra Skogås kom att bebyggas med terränganpassade småhus, även om tanken först var flerbostadshusbebyggelse.

1970-talets villabebyggelse anpassades för den växande medelklassen, med större villor och av högre standard, till skillnad från egnahemsrörelsens relativt enkla småhus. Bebyggelsen bestod av enhetlig grupphusbebyggelse eller enskilda villor. Gestaltningen hölls enkel och rationell, med variation mellan områden vad gäller fasadmaterial, färgsättning och takformer. Nu började även arkitektritade villor bli vanligare med mycket påkostade material så som portar och fönster i teak, stora glasade partier och individuella utformningar.

Under 1980-talet började de äldre egnahemsområdena att få nya tillägg, där större tomter styckades av för att kunna inrymma nya villor. Under 1980-talet blev villorna mer romantiska med återblickar mot det traditionella och bebyggelsen inom områdena mer varierad, kataloghusen beställda av enskilda personer blev mot slutet av decenniet allt vanligare.

Sammanfattning av småhusens kulturhistoriska värden

- Huddinges småhusbebyggelse visar på Huddinges utveckling som pendlarort med en ökad befolkning samt de nya möjligheterna att ordna sig en bostad utanför staden bort från trångboddhet och dåliga förhållanden.
- De större villaområdena i stadens periferi visar på 1950-talets ökade bilism.
- Småhusområdena från olika epoker visar på stadsplaneringens och de arkitektoniska idealens svängningar över tid från en mer lantlig och organisk planering till organiserat och välordnat.

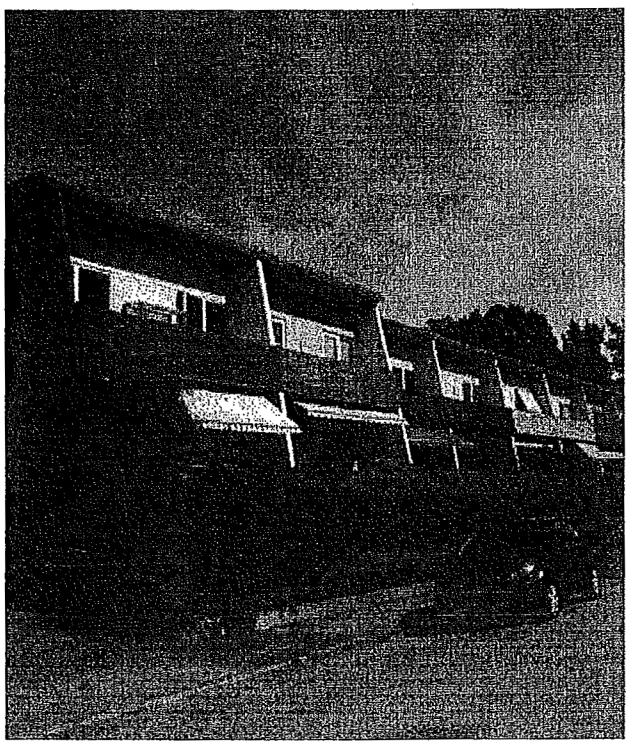

Radhusbebyggelse från 1960-talet i Jacobslund

Tydliga karaktärsdrag - Egnahemsområden 1910-1940-tal

Huddinges egnahemsområden präglas av bebyggelsemönstret från 1910- 1940-tal. Miljöerna karaktäriseras av gatunätets tidstypiska utförande med smala gator som följer den rådande terrängen, tomternas storlek och husens placering och utformning. Där villorna är placerade en bit in från vägen med en stor förgårdsmark som vetter mot gatan med äldre fruktträd och buskar. Villorna är utförda i villaarkitektur från tiden där de första villorna präglas av jugend- och nationalromantisk stil som senare över går i ny klassicistiska stilideal och senare den tidiga funkisen.

- Organiskt planerat område som följer den befintliga terrängen.
- Stora fastigheter där huvudbyggnaden är placerad en bit in från vägen med stor förgårdsmark.
- På förgårdsmarken finns äldre fruktträd och buskar och skärmas av från vägen med häck eller staket.
- Varierad villaarkitektur från framför allt 1910-1940-talet.
- Träpanel, enkelt spröjsade fönster, sadel- eller brutna tak tegeltäckta är tongivande arkitektoniska uttryck.

Råd - Egnahemsområden 1910-1940-tal

- Områdena bör fortsatt präglas av grönska så som äldre uppvuxna träd, fruktträd, bärbuskar och gräsytor.
- Att avstycka den öppna förgårdsmarken, där ny huvudbyggnad placeras framför ursprunglig byggnad mot gatan är inte lämpligt. Detta minskar områdets utpekade värden.
- Byggnaders ursprungliga arkitektoniska uttryck bör värnas och vara vägledande vid om- och tillbyggnader.
- Tillbyggnader bör underordna sig ursprunglig volym.
- Minimera markarbeten i form av sprängning, fyllning och schaktning.
- Markuppfyllnad med högre stödmurar bör undvikas mot gaturummet.
- Garage bör inte placeras vid gatan, detta då förgårdsmarkens öppna rum mot gatan sluts. Dubbelgarage som placeras i tomtgräns är inte lämpligt då detta skapar en stor volym.
- Om ny bebyggelse läggs till i den befintliga miljön, bör den utgå från omgivande bebyggelse vad gäller placering på tomten, utformning och volymverkan.
- För ny villabebyggelse, endast friliggande villor.
- För att bibehålla äldre uppvuxna träd, fruktträd och annan grönska som stärker miljöns värde bör dessa tas i beaktan vid planering och lovprövning.
- Plank bör endast sättas upp vid bullerstört område. Detta då plank skärmar av mot gaturummet.

Tålighet och potential

- Områdena kan kompletteras med ny bebyggelse förutsatt att traditionen med terränganpassning och placering på tomten och utpekade karaktärsdrag respekteras.
- Kvarterens mitt, bakom befintlig bebyggelse är mindre känsligt för tillägg och förändring, förutsatt att utpekade karaktärsdrag och värden tas i beaktan.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla småhusområden från 1910-40-talet i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

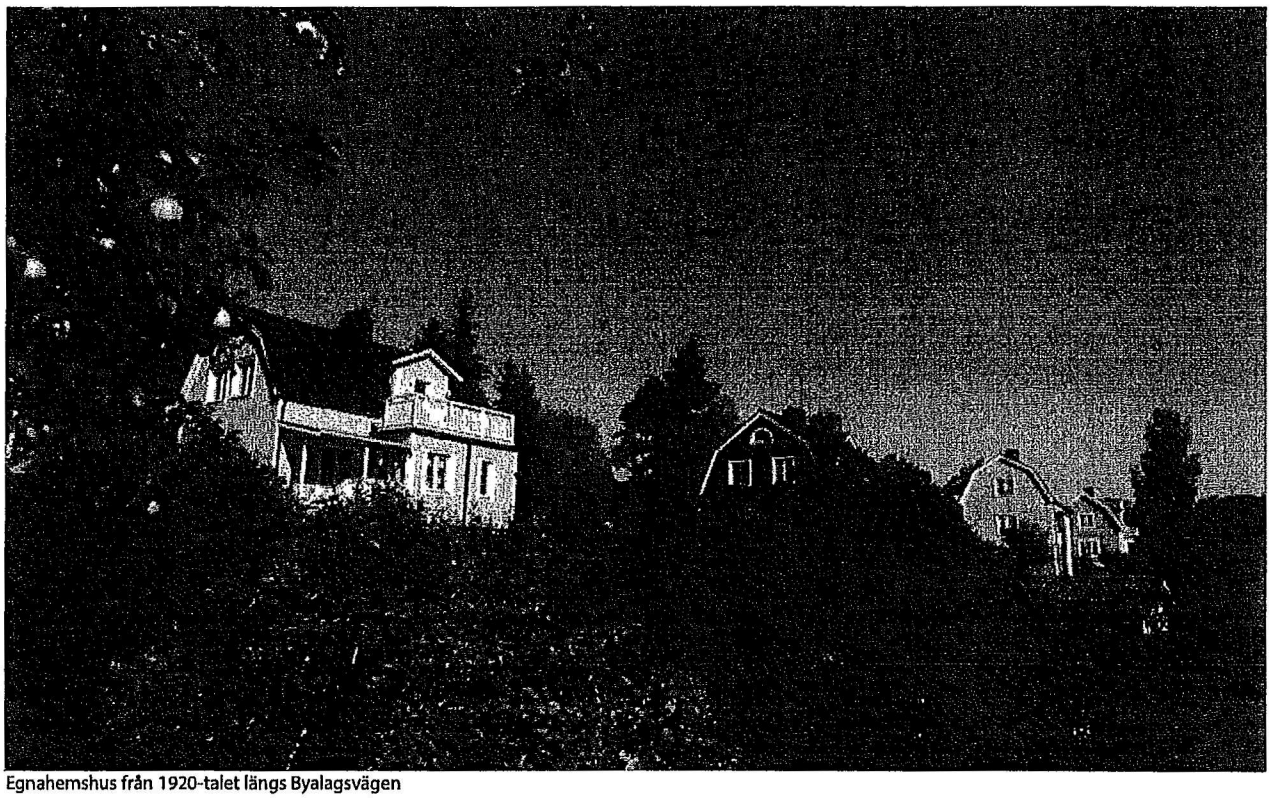

Egnahemshus från 1920-talet längs Byalagsvägen

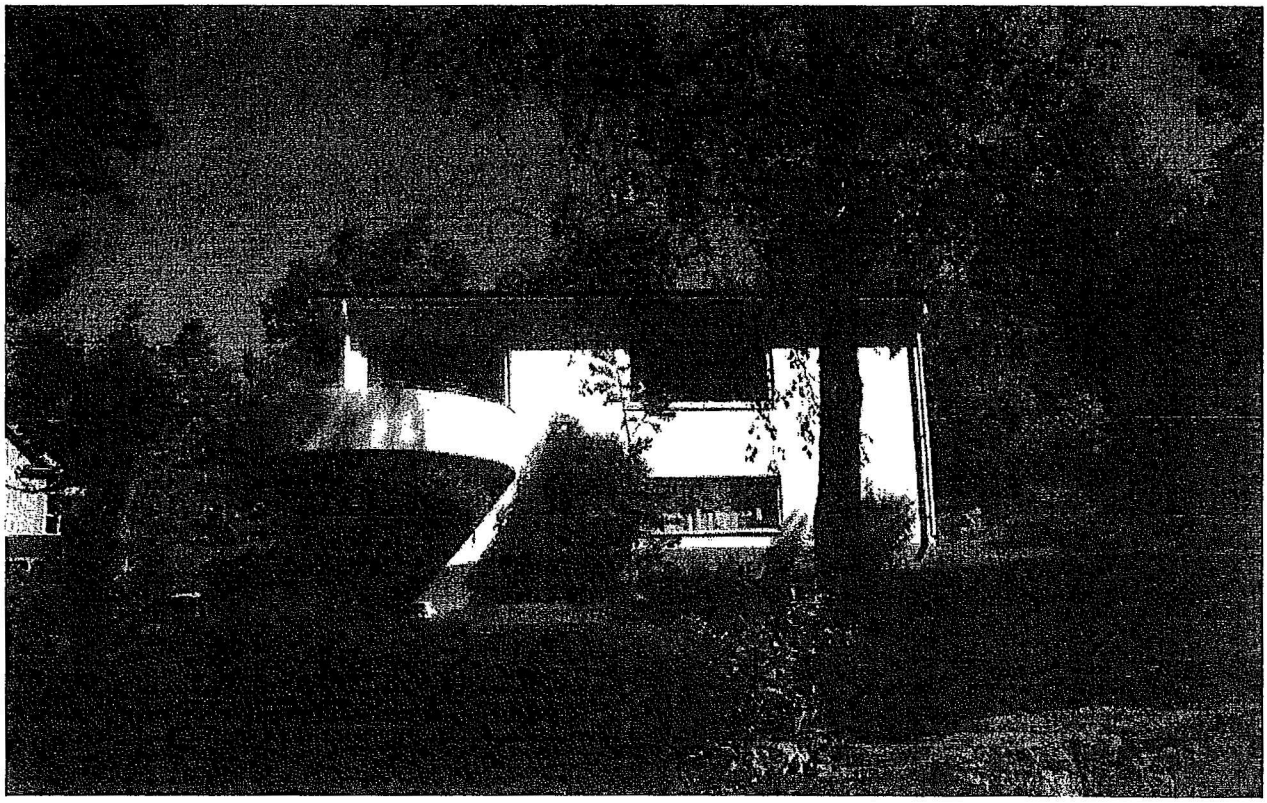

Villa i Funktionalistisk stil från 1930-talet

Tydliga karaktärsdrag - Folkhemsbygget 1940-1960-tal

Områdena karaktäriseras av små enhetliga villor, kedjehus eller radhus samlade i en grupphusbebyggelse. Bebyggelsen präglas av god och funktionell utformning, såväl av det enskilda huset som miljön i sin helhet. 1940-talets småhusområden består av enkelt utformade en- eller tvåplansvillor i trä, puts eller fasadtegel med sadeltak eller valmat tak. Fönstersättningen är enhetlig och färgsättningen är i ljusa eller mustiga kulörer.

1950-talets villa- eller kedjehusområden karaktäriseras av individuellt utformade områden. Byggnadernas fasadmaterial är oftast kombinerade, där rött eller gult tegel som kombineras med grov spritputs eller trä målade i mustiga kulörer är tongivande. Även enkelt utformade fasader i puts eller trä utan knutar och foder förekommer. Tomterna är relativt små och enhetliga med trädgårdskaraktär. Mot gatan skärmas tomten ofta av med en låg häck, staket eller mur.

- Samlade och enhetligt planerad småhusbebyggelse friliggande villor, radhus eller kedjehus.
- Små fastigheter med trädgårdstomter för rekreation, uteplatser och planteringar.
- Byggnader i fria planformer och uppbrutna byggnadsvolymer med flera materialval i fasad.

Råd - Folkhemsbygget 1940-1950-tal

- Bibehåll den enhetliga utformningen i området vad gäller vägarnas sträckning och byggnaderns volymer sinsemellan.
- Byggnaderna bör ha en enhetlig utformning mot gaturummet, undvik tillbyggnader mot gatan.
- Byggnadernas bärande karaktärsdrag bör värnas vid om- och tillbyggnader.
- Undvik större skärmtak och inglasade uteplatser mot gatan.
- Bibehåll trädgårdskaraktären på tomterna där tomten mot gatan skärmas av med en låg häck eller staket.
- Stora markuppfyllnader med höga stödmurar vid kuperade tomter samt stora altandäck bör undvikas.

Tålighet och potential

- Områden med mindre tomter kan även fortsättningsvis kompletteras med fler mindre tomter, förutsatt att man bygger vidare på tidigare planstrukturer.
- Äldre centrumbildningar inom bebyggelsen har stor potential att stärkas genom att nya verksamheter etableras och kompletteras.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla småhusområden från 1940-50-talet i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

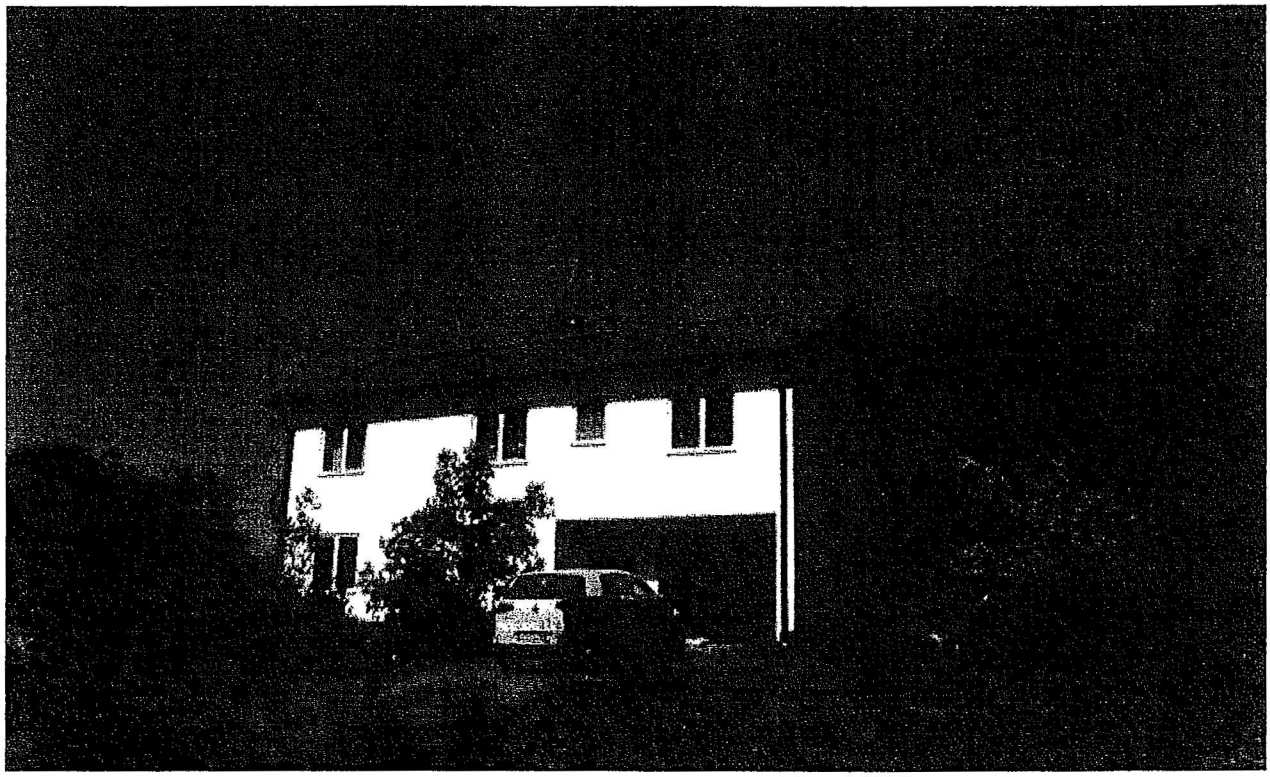

Villa i Fullersta från 1940-talet

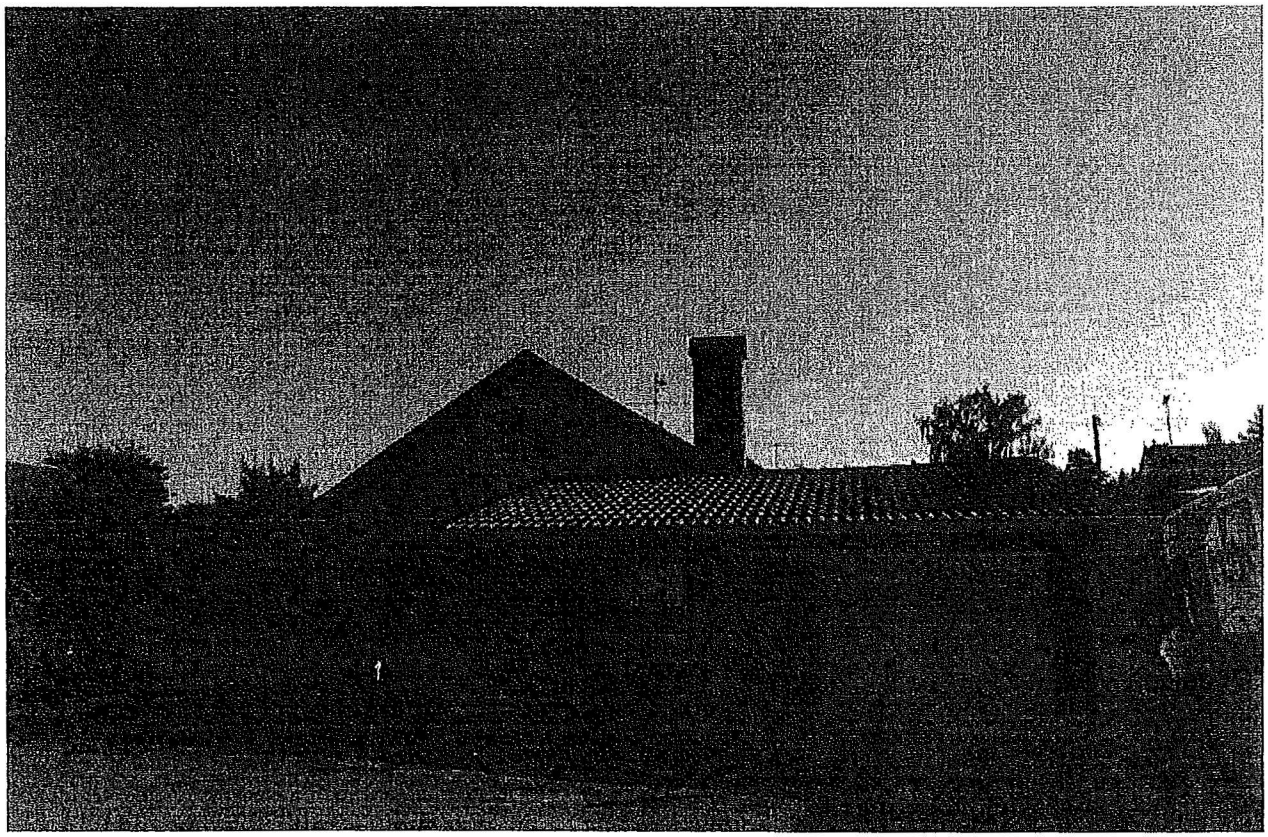

Villa i Fridhem från 1950-talet.

Tydliga karaktärsdrag - Rekordårens småhusbebyggelse 1960-1980-tal

Villorna från 1960-talet och framåt har en varierad karaktär. De är oftast uppförda i grupphusbebyggelse med enhetlighet inom området. Mot gaturummet är variationen oftast mycket liten med upprepande volymer. En och en halvplansvillor är vanliga men souterräng, tvåvånings- och enplansvillor förekommer också flitigt. Takformerna varierar från kraftigt lutande sadeltak till mer flacka valmade tak och pulpettak. Färgsättningen och fasadmaterialen varierar kraftigt men mustiga färger är vanligt. Förekomst av tegel och kalksandsten (mexi), gärna i kombination med panel ses vanligen. Mot 1980-talet blev variationen större inom områdena och byggnaderna fick åter dekorativa snickerier. Färgsättningen blev ljusare under 1980-talet när pastellfärgerna slog igenom i arkitekturen.

- Samlade och enhetligt planerad småhusbebyggelse friliggande villor, radhus eller kedjehus.
- Små fastigheter
- Husen har upprepande arkitektonisk utformning vad gäller placering, volym, materialval och färgsättning.
- Liten och öppen förgårdsmark som skärmas av med låg häck eller staket.

Råd - Rekordårens småhusbebyggelse 1960-1980-tal

- Området bör fortsatt präglas av trädgårdskaraktär
- På förgårdsmarken bör inga komplementbyggnader placeras, exempelvis carport/garage.
- Häckar och staket mot gatan bör fortsatt hållas låga.
- Tillägg i form av om- och tillbyggnader så som större skärmtak och tillbyggnader samt burspråk bör undvikas mot gaturummet.
- Ursprunglig färgsättning bör vara vägledande vid ommålning. Tongivande är mustiga kulörer i exempelvis gult och brunt.
- Plank bör endast sättas upp vid bullerstört område. Detta då plank skärmar av mot gaturummet.

Tålighet och potential

- Områdenas goda tillgång till grönska och täta bebyggelsestruktur ger oftast möjlighet till kompletteringar av nya radhus i områdenas utkanter.
- Områdenas väl tilltagna parkeringsytor och garagelängor är mark som med fördel kan användas för kompletterande bebyggelse eller verksamheter.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla småhusområden från 1960-80-talet i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

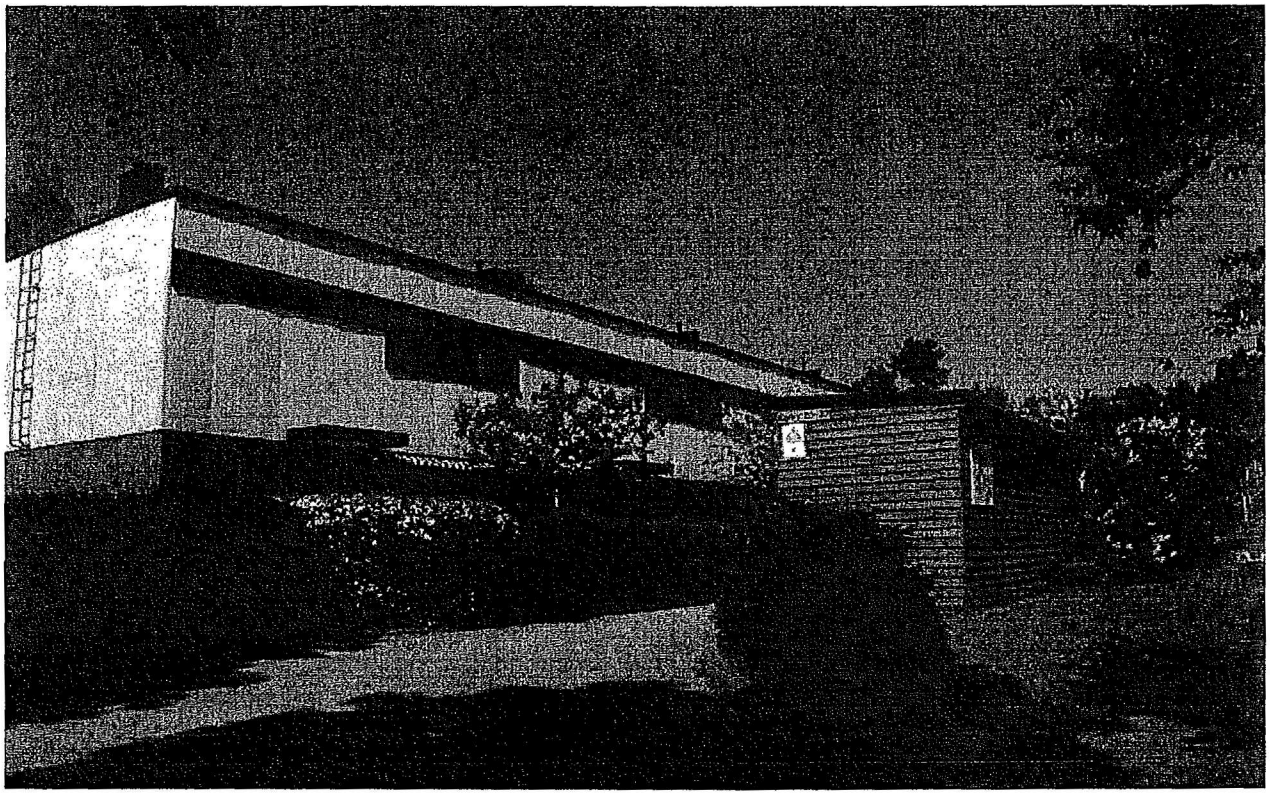

Radhusbebyggelse från 1960-talet i Östra Balingsnäs

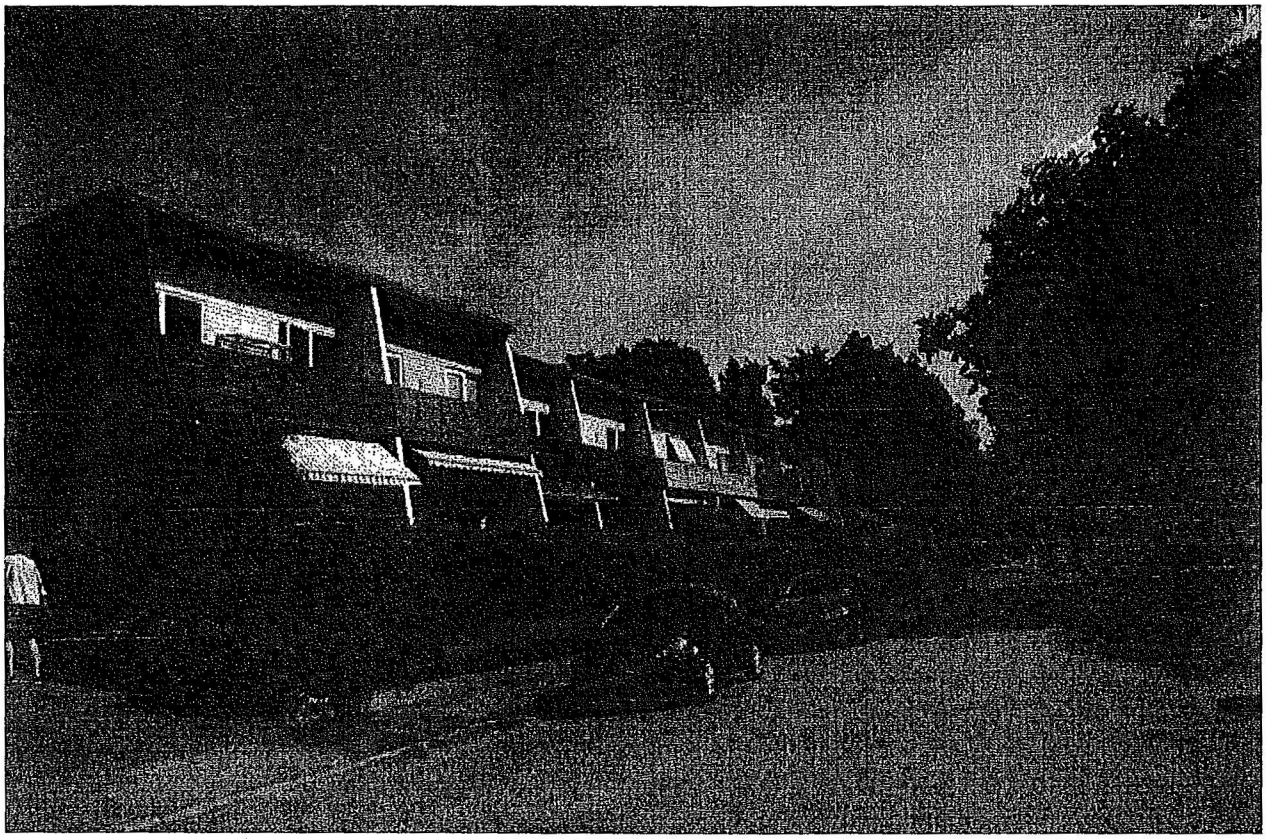

Radhusbebyggelse i Jakobslund

Semesterbostaden

Vad berättar miljön?

I Huddinge har sommarbostäder vuxit fram sedan början av 1900-talet fram till idag. Sedan slutet av 1900-talet har flertalet av dessa områden med tiden blivit allt mer permanenta bostadsområden.

Under 1800-talet började de högre samhällsklasserna uppföra sommarvillor i natursköna lägen, under 1900-taler fick även lägre tjänstemän och arbetare möjlighet att skapa sig en sommarbostad. Det som framför allt förenar dessa sommarbostäder är det natursköna läget och närheten till vatten.

Semesterbostadsområden i omvandling

Från 1950-talet har utvecklingen gått mot att stugorna med tiden har blivit mer bekväma, likt permanentbostäder. I Huddinge har flertalet av de tidigare sommarstugeområden med tiden permanentats och ersatts med ny villabebyggelse. Detta beror till stor del på att dessa områden ligger i attraktiva lägen med närhet till vatten och natur. Exempel på sådana områden är sommarstugeområdet vid Vårby gård, längs med Gamla Stockholmsvägen, Högmora, Gladö kvarn och Länna gård.

När bilen blev en vanligare företeelse medförde detta att fritidsområden blev lättåtkomligare och stugorna blev allt mer permanentade. Vid omvandlingen av fritidshusområdena ersatte en del sina befintliga stugor med en ny, modern stuga med alla dess bekvämligheter andra tilläggsisolerade och byggde om- och till den befintliga stugan. Från 1970-talet avtog nybyggnationen av fritidshus och de tidigare små stugorna med tomter som byggts på 1930-talet såldes nu på grund av de ökade markvärdet i de attraktiva lägena. Med tiden har många fritidshusområden blivit permanentade där många bor året runt i sina fritidshus. Övergången från fritidshusområde till åretruntboende innebär en stor förändring för ett område av naturliga skäl. I ett fritidshusområde kan man acceptera enklare förhållanden medan i ett område för permanent bruk, ställs högre krav på funktion och bekvämlighet.

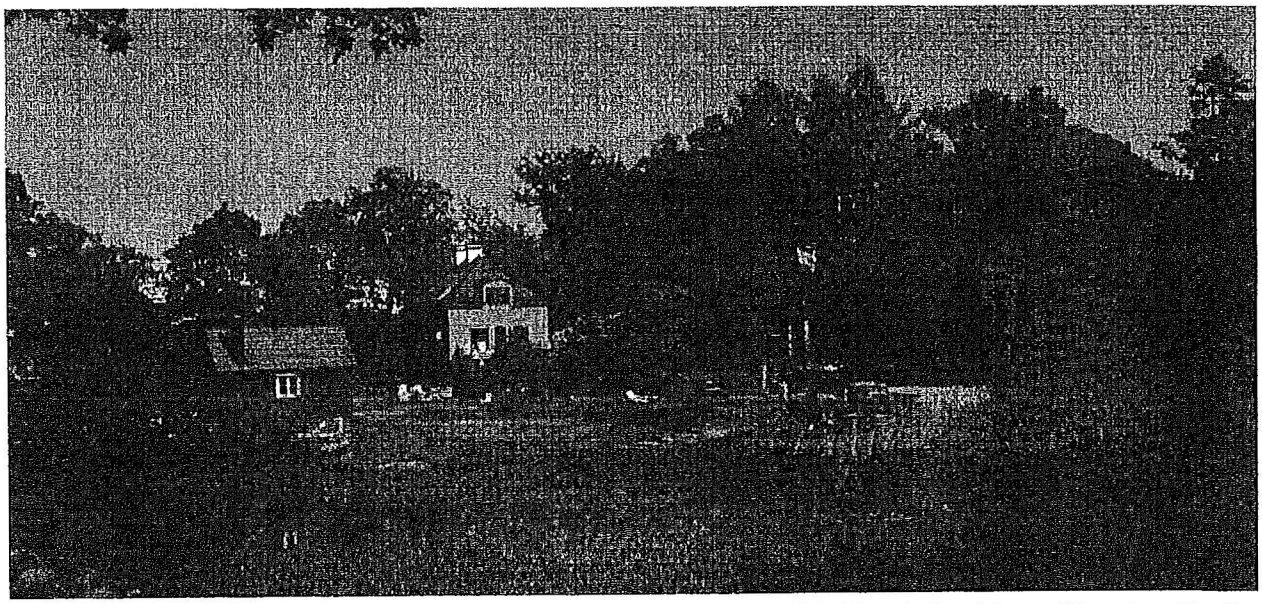

Mellansjö är ett exempel på ett område med sommarbostäder från sommarnöjen till sportstugor och fritidshus. Idag kompletteras miljön med nya villor, där tidigare sommarbostäder idag ofta används året runt. På bilden syns ett fint exempel på hur en ny villa väl anpassats in i den befintliga miljön.

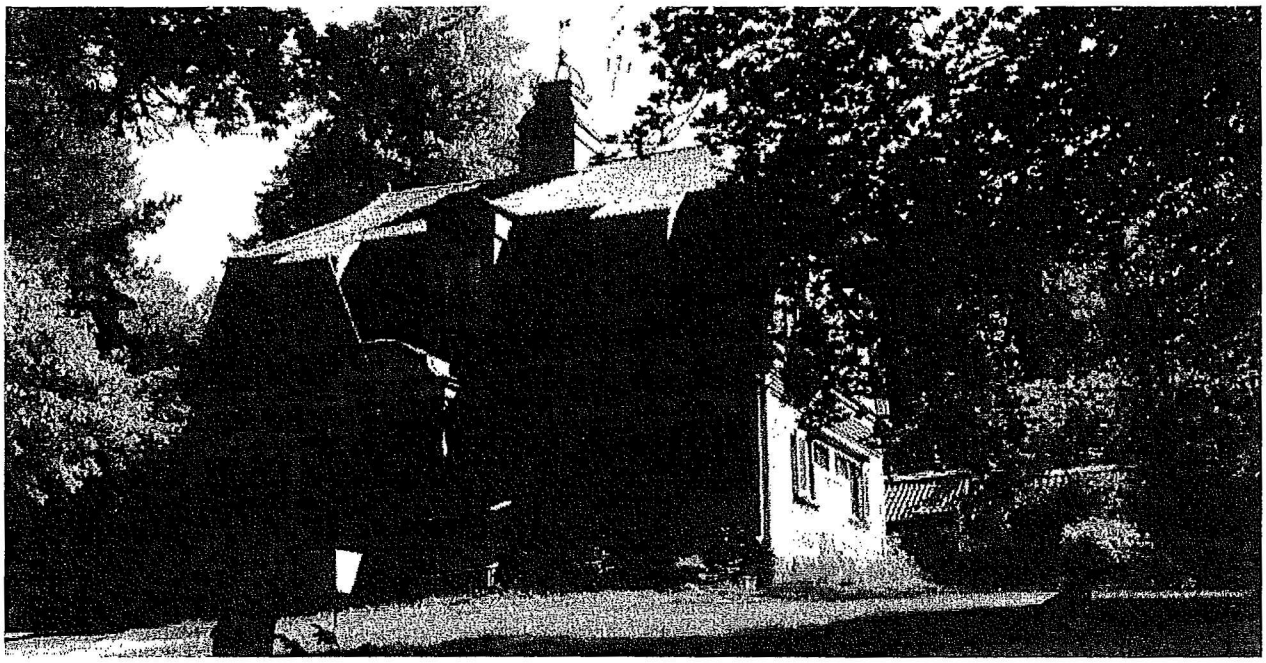

Sommarnöje i Masmo

Sommarnöjen

Den tilltagande industrialiseringen under 1800-talet runt om i Sverige och Stockholmstrakten ledde till att städerna blev allt mer trångbodda och ohälsosamma. Vid sekelskiftet 1900 börjar det att växa fram en nationalistisk och romantisk dyrkan för den svenska naturen. För att kompensera för de rådande missförhållandena i staden började de välsituerade i samhället att söka sig till sommarvistelser på landsbygden, för att få frisk luft och solljus. Till en början uppfördes de stora sommarvillorna i städernas utkant men med tiden, med utbyggnaden av järnväg och ångbåtstrafik spred sig sommarvillorna längre ut. Stora vackra trävillor med snickarglädje och glasverandor började att uppföras i vattennära lägen. Husen skulle ha samma bekvämlighet så som boendet i staden kunde erbjuda. I Huddinge finns exempel på sommarvillor från sekelskiftet 1900 i Masmo vid Albysjöns strand.

Sportstugorna 1920-1950-tal

På landsbygden i Huddinge började en bebyggelseetablering jämte jordbruket att växa fram vid 1900-talets början, i form av små sportstugor. Under 1910- och 20-talet uppfördes sportstugorna solitärt eller i en befintlig bebyggelsemiljö, först på 1930-40-talet började renodlade fritidsområden att byggas nära sjöar och hav där det fanns tillgång till stränder och strövområden. Under första hälften av 1900-talet var det också många som tältade, ett enkelt alternativ för de som inte hade möjlighet eller råd att bygga en stuga.

Under 1930-talet tog byggandet av sportstugor fart runt om i landet kring de större städerna till följd av att lönerna ökade för låginkomsttagare, förbättrade kommunikationer och intresset för friluftsliv. Genom att semester lagstadgades år 1938 gavs alla arbetare rätt till två veckor semester, vilket bidrog till att de fick möjlighet att ta sig ut i naturen.

Byggnationen av sportstugor tog fart på allvar i Huddinge under 1930-40-talet i anslutning till befintlig bebyggelse, främst vid sjöarna Orlången, Ådran, Kvarnsjön och Magelugnen. På tidigare jordbruksmark vid gårdarna, Vårby gård, Glömsta gård och Länna gård uppfördes också sommarstugeområden. Vid Trehörningen och Mellansjö uppfördes sportstugor från 1910-1930-talet med inslag av permanent bebyggelse vid Mellansjö. Tomtbolagen gjorde reklamblad för etableringen av sommarstugeområdet vid Trehörningen och skrev bland annat om området naturskönhet och friska luft.

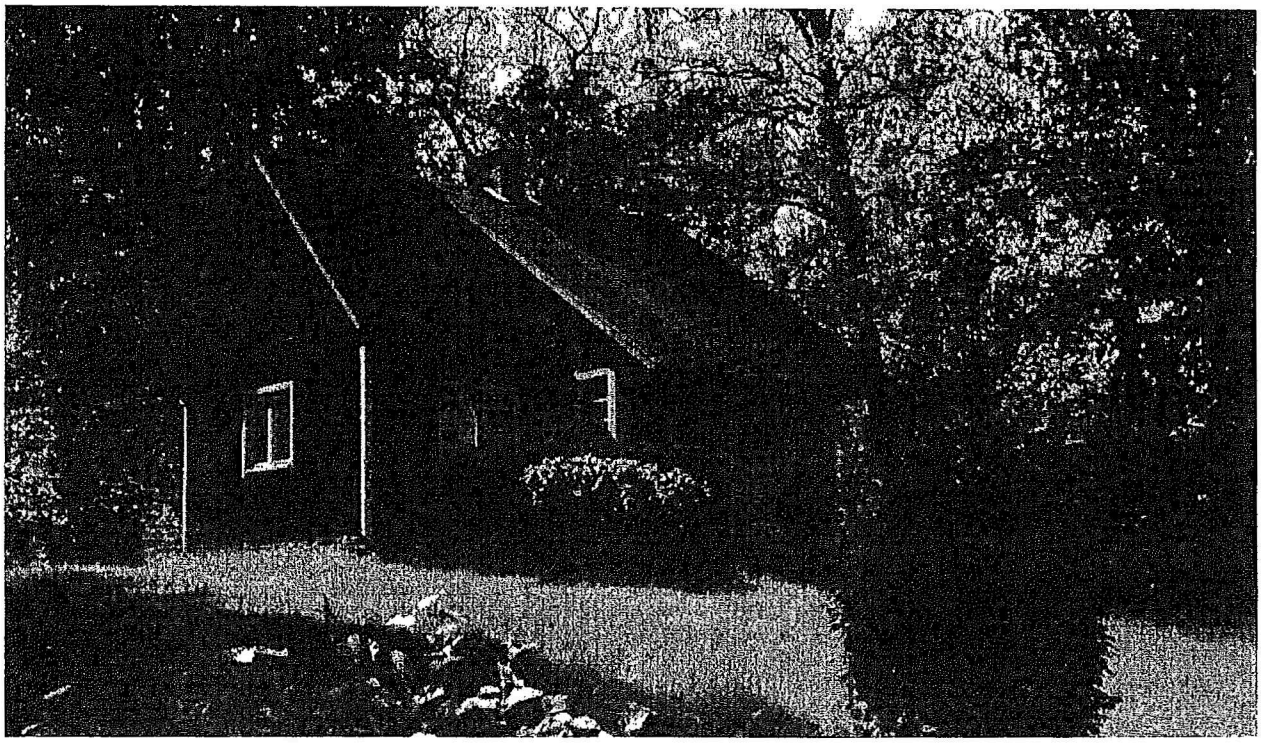

Sportstuga i Mellansjö som är ett mycket fint exempel från tiden och som idag är ovanliga i Huddinge.

På 1920-talet upprättades en styckningsplan för Glömsta på initiativ av ägaren, Ryttmästar Hjalmar Carlsson. Avsikten var att avstycka, för att möjliggöra byggnationen av ett nytt villasamhälle. Glömsta blev dock inte något villasamhälle vid tiden, på grund av avståndet till centrum och dåliga förbindelser. Istället uppfördes sportstugor med ett par insprängda villor. I samband med etableringen av sommarbostäder i Glömsta började även sportstugor att uppföras kring Gömmarens södra stränder.

Termen sportstuga började att klinga av under 1940-talet och istället användes begreppet sommarstuga för de stugor som endast inretts för sommarbruk och fritidshus om de gick att bebo året runt. Detta visar på att 1930-talets aktiva och sportiga ideal nu börjat ersättas av en mer lugn inställning. Med tiden blev också stugorna större, mer välutrustade och komfortabla.

I regel byggdes de tidigaste stugorna i egen regi och saknade bekvämligheter som vatten, avlopp och elektricitet. Därför byggdes ofta en matkällare under huset eller i en sluttning på tomten. Stugorna uppfördes av reglar eller plank och kunde bestå av exempelvis överblivet material från fabrik eller trälådor som användes för att transportera nya bilar. I vissa fall använde man delar från en äldre byggnad eller flyttade byggnader till fritidsområdet. Stugorna byggdes ofta på plintar vilket medförde minimal åverkan på den befintliga terrängen där få markingrepp gjordes när stugorna skulle uppföras. Detta medför att dessa områden har en bevarad natur där intrycket blir att stugorna smugits in bland den naturliga växtligheten.

Fritidshusen 1950-1980-tal

Under andra världskriget klingade nybyggnationen av fritidshus av, men tog snart efter krigsslutet vid igen. Många skaffade sig bil vid den här tiden, vilket gjorde det lättare för stugägarna att ta sig till sin stuga året runt. Med längre semester möjliggjorde detta också att man kunde vistas vid stugan under en längre tid. Detta ledde till att stugorna från 1950-talet blev mer bekväma. Vissa valde att bygga ut sina befintliga små stugor medan andra valde att bygga så kallade kataloghus, vilket var färdigproducerade element. Invändigt blev stugorna mer välplanerade än de tidigare, nu tänkte man på lösningar för avfall, vatten och avlopp innan spaden sattes i marken.

I och med att fyra veckors semester lagstadgades år

1963 ökade utbyggnaden av fritidshus ytterligare och under vissa år under 1960-talet kunde antalet fritidshus öka med uppemot 30 000 stugor per år i Sverige. Under 1960-talet pågick det svenska välfärdsbygget för fullt. Stora landvinningar gjordes i att effektivisera bostadsbyggandet vilket även breddade väg för en mer industrialiserad byggprocess för fritidshusen. Byggsatser av stugor i olika form, standard och storlek blev tillgängliga och konkurrerade ut det tidigare byggandet i lösvirke. Byggsatserna möjliggjorde för arbetare att på en sommarsemester bygga sitt eget fritidshus med egna rum för barnen och badrum med bastu. Byggföretag uppförde även hela områden med fritidshusbebyggelse. De stora jordbruksrationaliseringarna som skedde efter andra världskriget innebar även att mark som tidigare odlats frigjordes för byggande. Detta var idealiskt för att uppföra de prefabricerade fritidshusen då marken var platt och det var enkelt att nå byggplatserna med lastbil, vilket krävdes för transport av de stora byggelementen.

I och med rationaliseringen av byggandet och därigenom den ökande fritidshusbebyggelsen ställdes krav på planering och reglering av fritidshusbyggandet. En rad lagar upprättandes för att försöka styra utvecklingen. År 1968 startade arbetet med den fysiska planeringen med syfte att åstadkomma en bättre hushållning med naturresurser, mark och vatten. Några år senare infördes bygglovsplikt för fritidshusbebyggelse. Detta ändrade fritidshusområdena karaktär till mer sammanhållna områden.

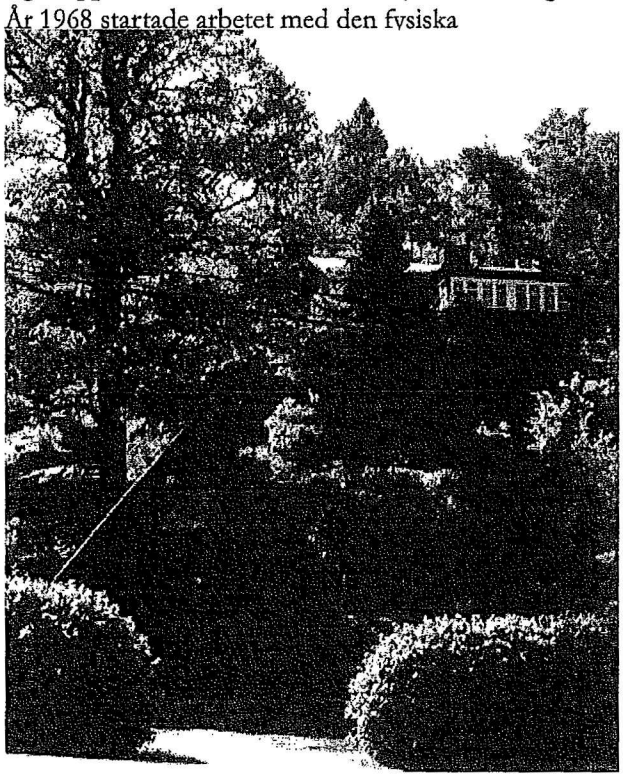

Fritidshus i Mellansjö

Sammanfattning av semesterbostadens kulturhistoriska värde

- Fritidsrörelsen och utvecklingen som sommarbostaden har haft under 1900-talet speglar och visar på den omvälvande samhällsutvecklingen som skedde under 1900-talet. Områdena visar såväl på de tekniska landvinningarna som den sociala utvecklingen och synen på vad som är ett sunt och gott liv.
- Sommarvillans bebyggelsemiljö visar på tiden från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet när högre samhällsklasser sökte sig från stadens trängsel och dåliga luft, som en följd av den industrialiseringen. Till landet för sommarvistelse och rekreation.
- Sportstugans bebyggelsemiljö berättar om det tidiga 1900-talets samhällsutveckling, där nya arbetsförhållanden med möjlighet till semester medgav en ökad fritid för en allt större del av befolkningen. Stugorna speglar tidens nationalromantiska idealisering för naturen och landsbygden där den lilla röda stugan på en naturskön tomt nära vatten spelade en central roll.
- Huddinges senare fritidshusområden visar på sommarhusens utveckling under andra hälften av 1900-talet när fritidshusområdenas utbyggnad rationaliserades. Prefabricerade byggsatser där områden planerades enhetligt med stugor i liknande utförande.

Tydliga karaktärsdrag - Semesterbostadsområden i omvandling

Omvandlingsområden karaktäriseras av en varierad bebyggelse med inslag av ursprungliga gårdsstrukturer, sommarbostäder och ny villabebyggelse som ofta är typhus från 1990-2000-talet. Områdena har stora naturvärden i form av barr- och ädellövträd och kuperad terräng, ofta i vattennära lägen.

- Ofta smala slingriga vägar som följer den rådande terrängen, idag är många av dessa asfalterade.
- Få hårdgjorda ytor på tomten, biluppställningsplatser är vanligen grusade.
- Vegetation, grönska och naturliga terrängförhållanden utgör en viktig del av helheten.
- Fastigheterna är ofta stora, där huset ligger indraget från vägen.
- Fasadmaterial är övervägande trä.
- Närheten till vatten och natur.

Råd - områden i omvandling

- Ny bebyggelse bör anpassas till den befintliga terrängen, större nivåskillnader bör tas upp med förhöjd sockel, souterräng- eller källarvåning.
- Byggnader bör placeras en bit in på tomten
- Befintliga vägsträckningar som följer den naturliga terrängen ska vara vägledande för framtida vägdragningar.
- Behåll en ridå med vegetation längs med vägen.
- Träd bör endast fällas för placering av byggnader och angöring till fastigheten.
- Om ny huvudbyggnad uppförs på en fastighet med ett befintligt fritidshus kan denna med fördel sparas som en extra lägenhet.
- Minimera markarbeten i form av schaktning, fyllning och stödmurar samt sprängning.
- Undvik fasadkulörer i vita nyanser. Gärna rött, brunt, grönt och gult.

Tålighet och potential

- Bevarande av ett antal sportstugor ger en variation i bebyggelsen och ger ett visst tidsdjup och identitet till de nya bostadsområdena.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla sommarstugeområden som är föremål för omvandling i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Tydliga karaktärsdrag - sommarnöjen 1880-1920-tal

Områden består av stora villor i trä med varierande arkitektur, med bland annat stora glasverandor och snickarglädje. De kvarvarande stora tomterna med stora påkostade villor visar på den högre samhällsklassens sommarnöjesbebyggelse och arkitekturens svängningar från tiden. Platser där restauranger och badhus har funnits som är en del av de etablerade orterna visar på sommarortens struktur. Dessa områden ligger naturskönt, slingrande vägar som följer den naturliga terrängen och med närheten till vatten.

- Organiskt planerat område som följer den befintliga terrängen.
- Stora fastigheter där villan är placerad en bit ifrån vägen.
- Vegetation och grönska och kopplingen till vattnet utgör en viktig del av helheten.
- Varierad villaarkitektur från sekelskiftet 1900 i nationalromantik och jugendstil.
- Träpanel, spröjsade fönster, torn, brutna tak och andra tongivande arkitektoniska detaljer.
- Spår av tidigare anläggningar i form av badanläggningar, järnvägsstation, båtbrygga etc.

Råd - sommarnöjen 1880-1920-tal

- Området bör fortsatt präglas av grönska.
- Vägar bör planeras efter terrängen.
- Befintliga ursprungliga tomter bör inte avstyckas ner mot vattnet då detta medför att kopplingen försvinner till ursprungshuset.
- Avstyckningar av långa tomter bör ske på bredden med skaftväg som angöring till tomten bakom.
- Byggnaders ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och vara vägledande vid om- och tillbyggnader.
- Minimera markberedning i form av sprängning, fyllning och schaktning.
- Tillägg i form av ny bebyggelse bör utgå från omgivande bebyggelse vad gäller placering på tomten, utformning och volymverkan.

Tålighet och potential

- De stora tomterna och den uppvuxna grönskan innebär möjlighet till att uppföra stora villor med stor frihet gällande det arkitektoniska uttrycket.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla sommarnöjesområden i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

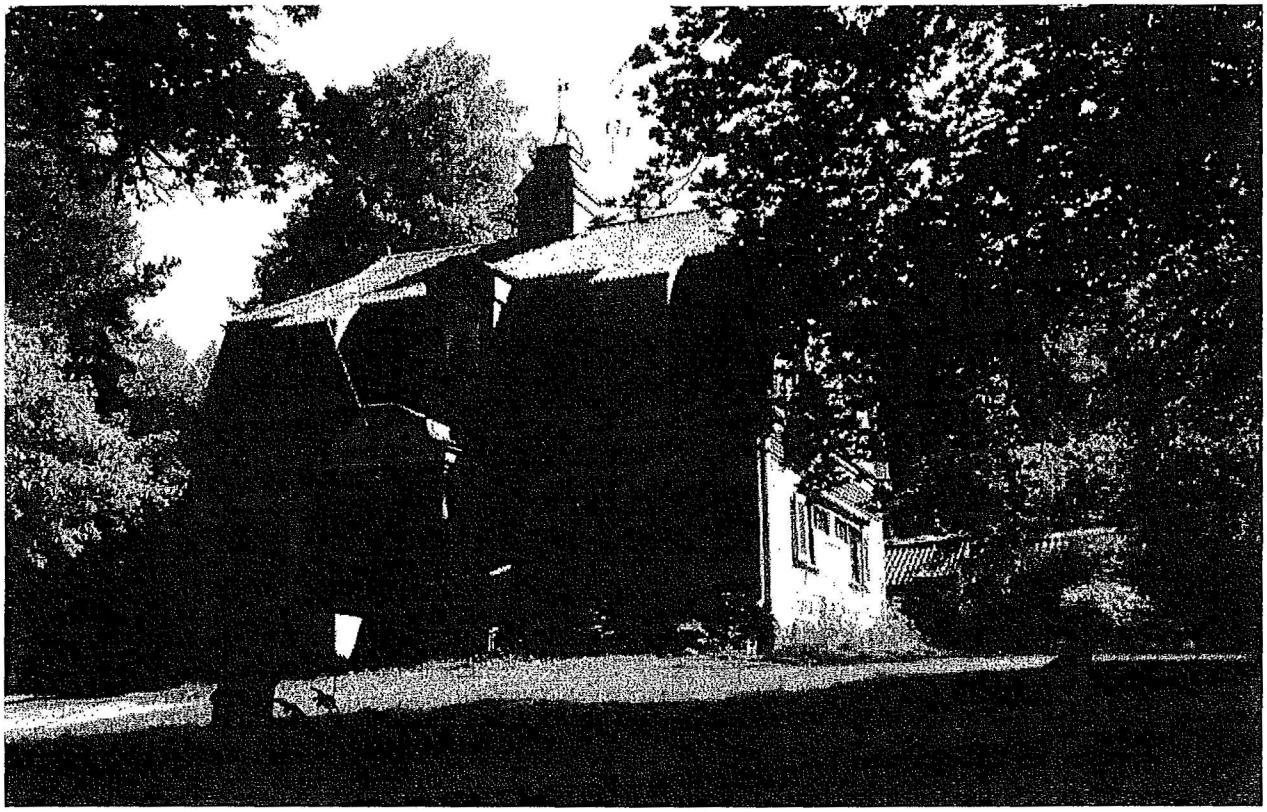

Sommarnöje i Masmo nära Albysjön

Sommarnöje i Masmo invid Albysjön

Tydliga karaktärsdrag - sportstugorna 1920-1950-tal

Områdena är organiskt planerade med slingrande smala vägar där byggnaderna är som släppta ute i den befintliga naturen. Byggnadernas volymer är små och enkla, med komplementbyggnader för olika ändamål. Det finns en variation i utformning och färgsättning men där träfasad är tongivande och röda fasader och vita knutar är vanliga. Stugorna är placerade en bit upp från vägen på naturtomter med ädellövskog och hällmarker. Till områdena finns ofta en allmänning med dansbana, fotbollsplan och bryggor.

- Organiskt planerad bebyggelsemiljö.
- Smala slingrande grusvägar som följer den naturliga terrängen.
- Vegetation och grönska utgör en viktig del av helheten.
- Terränganpassad bebyggelse med få ingrepp i den befintliga terrängen.
- Småskaliga byggnadsvolymer.
- Komplementbyggnader för olika ändamål, gäststuga, vedbod, utedass och jordkällare.
- Ofta ligger områdena i koppling till närliggande vattendrag.
- I vissa områden finns det kvar tidigare anläggningar i form av dansbana, bryggor och fotbollsplan.

Råd - sportstugorna 1920-1950-tal

- Sportstugeområden bör även fortsättningsvis präglas av grönska och naturlig terräng.
- Trädfällning bör undvikas i möjligaste mån, där vegetation närmast vägen särskilt bör beaktas.
- Strukturen med vägnät som följer den naturliga terrängen kan med fördel bibehållas för att stärka karaktären.
- Genom att inte avstycka nya tomter nära vägen bidrar man till att miljön kring vägen med lummig vegetation bibehålls.
- Befintliga sportstugor bör behålla små volymer, tillägg bör vara läsbara.
- Ny bebyggelse bör anpassas till den befintliga terrängen, större nivåskillnader bör tas upp med förhöjd sockel, souterräng- eller källarvåning.
- Vid nybyggnation bör huvudbyggnaden hållas i en mindre volym, där komplementbyggnader uppförs fristående.
- Tillägg i form av ny bebyggelse bör placeras en bit in på tomten.
- Minimera hårdgjorda yta nära vägen, parkering kan anordnas en bit in på tomten.
- Minimera markarbeten i form av schaktning, fyllning och stödmurar samt sprängning.
- Fasadmaterial bör utföras i trä vilket är ett tidstypiskt material för sportstugeområden.

Tålighet och potential

- De befintliga sportstugeområdena kan kompletteras med nya små stugor för fritid och rekreation.
- De befintliga gröna områdena kan utvecklas till rekreationsområden med allmännyttiga anläggningar så som badplatser eller mindre idrottsplatser.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla sportstugeområden i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

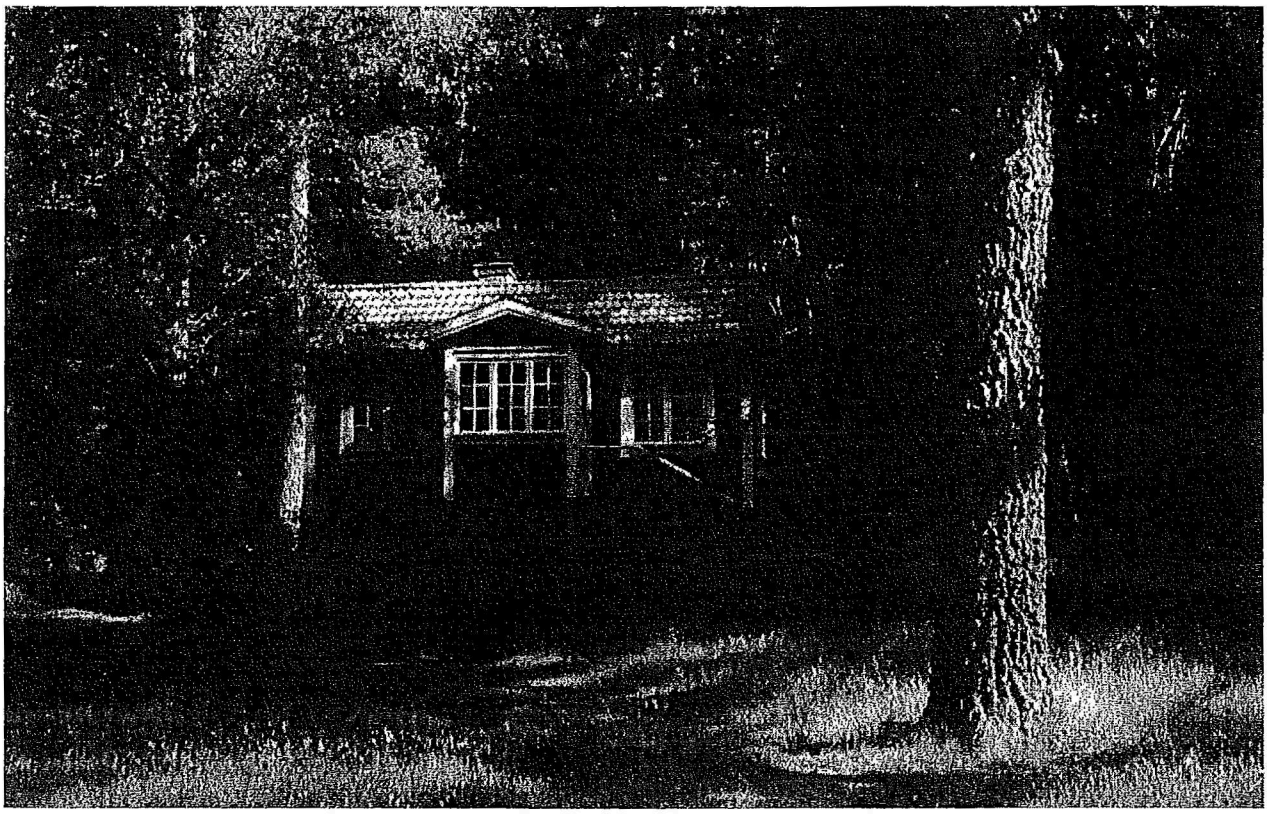

Exempel på sportstuga från Glömsta längs med Gamla stockholmsvägen

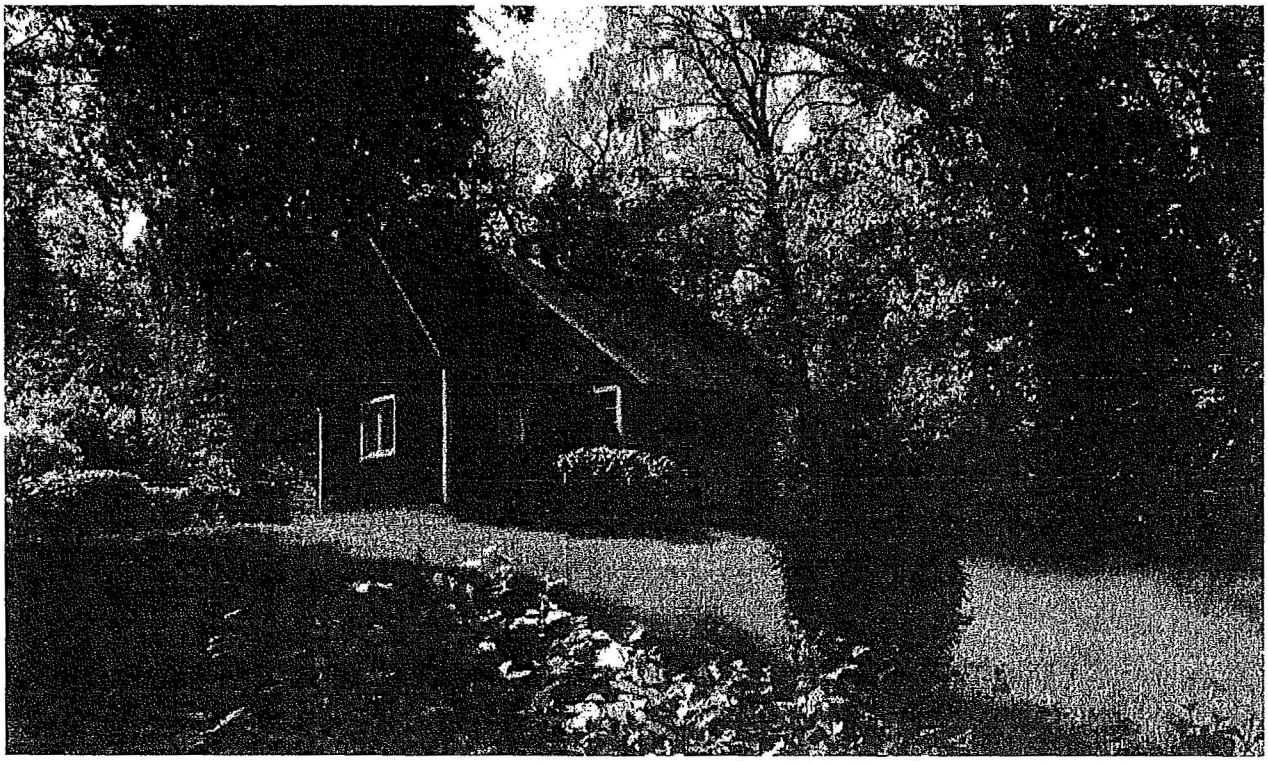

Exempel på sportstuga i Mellansjö.

Tydliga karaktärsdrag - fritidshusen 1950-1980-tal

Områdena karaktäriseras av en sammanhållen bebyggelsemiljö med en mer planerad gatustruktur med fritidshusen som är placerade på fastigheterna en bit från vägen med i huvudsak långsidan mot gatan. Stugorna är monteringsfärdiga fritidshus i ett plan. Fasad med liggande fjällpanel, typiskt för tiden och sadeltak är tongivande. Området har en varierad terräng där husen är rationellt inpassade en bit i från vägen. Mot gatan skärmas tomterna av med en häck eller staket och vegetationen i området är blandskog i en kuperad terräng.

- Fastigheternas indelning och vägsträckningen visar tydligt hur området planerades.
- Stugornas placering en bit upp på tomten där tomten mot vägen skärmas av med häck eller staket.
- Byggnadsenhetliga volymen och utformning med rektangulära byggnadskroppar, fasad med liggande fjällpanel och sadeltak.

Råd - fritidshusen 1960-1980-tal

- Befintliga fastigheters gränsdragning bör bestå.
- Vägens sträckning bör bestå.
- Fasadmaterial, volym och takvinkel bör värnas.
- Trädfällning bör undvikas.
- Minimering av fyllning och stödmurar mot gata.

Tålighet och potential

- Tål tillägg i form av nya fritidshus i samma skala och placering.
- Fritidshusområdena kan öppna upp för en variation i bebyggelsen, där nya mindre åretruntbostäder kan kompletteras.

Exempel på typiskt fritidshus vid Kvarntorp

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla fritidshusområden i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

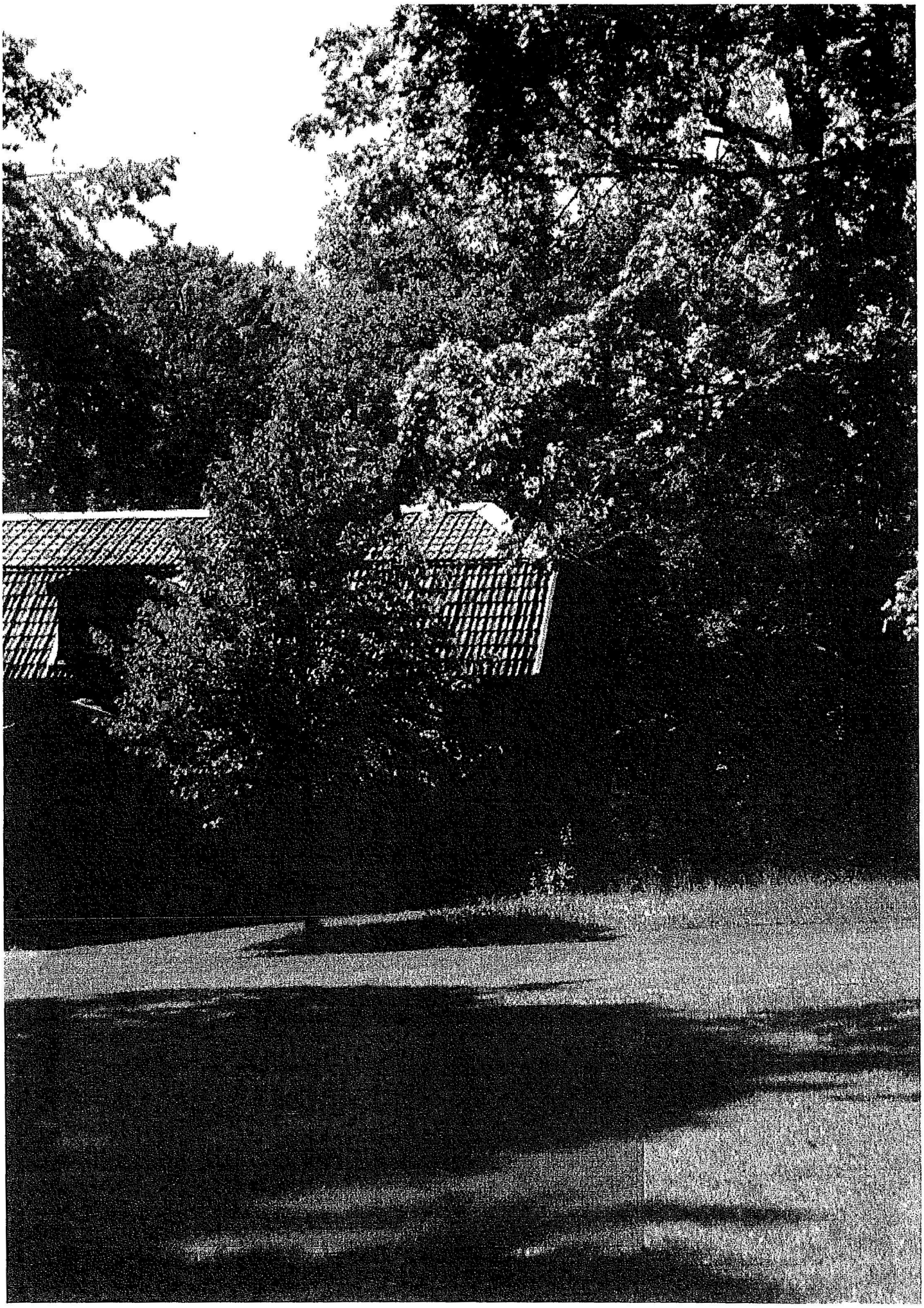

Landsbygden

Vad berättar miljön?

Huddinge har varit bebott sedan inlandsisen drog sig tillbaka för ca 10 000 år sedan. Staden var undantaget och landsbygden normen och det var på landsbygden den absolut största delen av befolkningen levde och verkade. Främst som jordbrukare, men där även andra bisysslor kunde vara den huvudsakliga inkomsten. In i medeltid var alla oavsett samhällsgrupp knutna till jorden.

Från medeltiden började så småningom jordägande frälse att urskilja sig från resten av befolkningen. I Huddinge utmärker sig Gladö som enda kända medeltida sätesgård, det vill säga där gården fungerade som boställe och huvudgård för en frälseman. Frälset började växa fram under 1200-talet, i samband med att den allmänna krigstjänsten som tidigare omfattat samtliga krigsdugliga män, ersattes med en skatt. De personer som hade möjlighet att ställa upp med minst en beriden krigare befriades från att betala skatt på sin jord.

Man vet lite om hur byar och gårdar såg ut i Huddinge under medeltiden. Det finns dock gårdar och byar som nämns i äldre skrifter från 1300- och 1400-talet. I det tidiga bondesamhället knöts olika former av rättigheter och skyldigheter till åkrarna. Ägare av mycket mark fick mer inflytande och makt med också förpliktelser till kyrkan, kronan och kungen i form av till exempel skatt. Det medeltida skiftet av jorden, det s.k. solskiftet var ett system som innebar att varje bonde skulle ha en del i varje odlingsområde och delens storlek avgjordes av gårdens värde. I Huddinge var flera av byarna solskiftade under medeltid.

Den nya tiden

På 1520-talet skedde stora förändringar i det Svenska samhället. Genom Gustav Vasas tillträde som regent år 1523 lades grunden till en reduktion av kyrkans stora godsinnehav och genom den av Gustav Vasa initierade

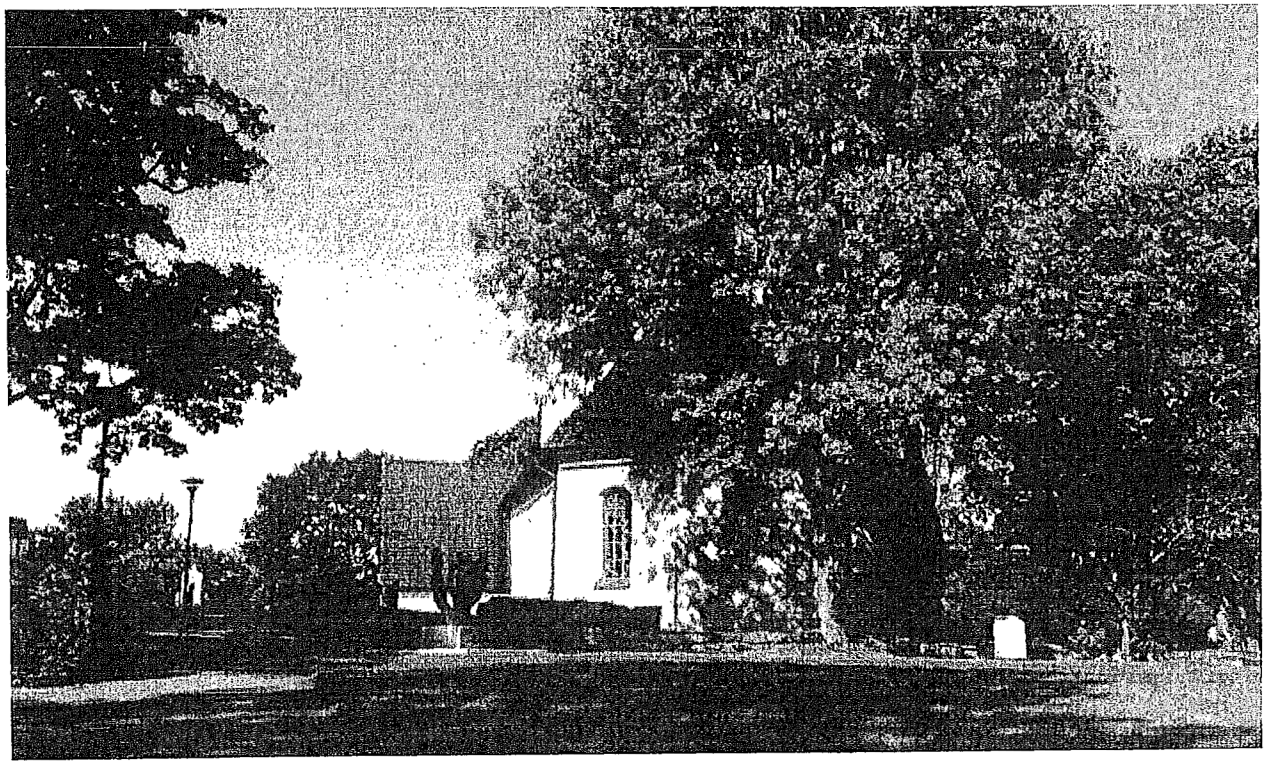

Huddinge kyrka uppfördes ursprungligen på 1200-talet och dessförinnan fanns troligen en träkyrka på platsen.

Ågesta herrgårds huvudbyggnad, en av Huddinges tidigare säterier.

reformationen skapades också en svensk nationalkyrka med den protestantiska läran som grund. Han satte även sin prägel på förvaltningen och inrättade noggranna förteckningar över skattepliktiga gårdar och dess ägare. Här uppgavs vilken typ av jord som varje gård bestod av, det vill säga om det rörde sig om en skattegård, kronogård eller frälsegård. En skattegård ägdes fullt ut av sin brukare, medan kronogårdar och frälsegårdar hade staten respektive frälseman som ägare.

I Huddinge fanns under 1500-talet omkring 40 gårdar. Ett tiotal av dessa var så kallade ensamgårdar, medan övriga tillhörde byar om två till fem gårdar. Vårby var den största byn i bygden med sina fem gårdar, medan Länna och Fullersta bestod av fyra gårdar vardera. Till skillnad mot närliggande socknar hade Huddinge ett relativt stort antal självägande skattebönder. År 1539 fanns i Huddinge socken 21 skattegårdar, 9 kronogårdar och 8 frälsegårdar, samt två gårdar ägda av kyrkan.

Under 1600-talet kom brukningsformerna i Huddinge på grund av närheten till Stockholm att förändras. Sverige var nu en stormakt och Stockholm som rikets huvudstad, kom att inrymma nödvändiga ämbetsverk och en lågt betald, men statusfylld ämbetsmannaadel. På landsbygden kring Stockholm började ämbetsmännen att skaffa sig gårdar, bland annat i Huddinge som ett sätt att garantera sitt uppehälle. Krigen som fördes var dyra och det var stor brist på kontanta medel att betala ut som lön, istället donerade kronan stora jordområden till adelsmännen som belöning för deras insatser i krigen. För att gården som bildades skulle få säteristatus krävde staten att den skulle vara ståndsmässigt byggd.

Genom säteribildningen kunde hemman avhysas för att ge säteriet tillgång till den bästa marken och ge plats för etableringen av trädgård, hästhagar och huvudbyggnaden som ofta placerades i sjönära lägen. I Huddinge resulterade säteribildningen att stora delar av bylandskapet försvann. Landskapet kom att präglas av de stora säterierna och stora sammanhängande ägoområden med mycket ängsbruk och ädellövskogar.

Jordbruksreformer 1700-1850-talet

1700-talets ökande befolkning ledde till att hemmansklyvning inte räckte till för att förse alla med jord. Med detta började stora nya egendomslösa grupper att

bildas. Detta bidrog till att antalet torp och backstugor växte kraftigt i Huddinge. Herrgårdarna i bygden välkomnade torparbebyggelsen på sina utmarker för att på så sätt få arbetskraft till sina jordbruk. Ett annat resultat av den stora befolkningsökningen var att man i byarna började bryta ny mark, rationaliserade och effektiviserade jordbruket. Krav på omläggning av brukningsreformen restes och år 1757 stadgades i riksdagen om storskifte. Storskifte innebar att de små tegarna skulle slås samman till större sammanhängande individuellt skötta ägor. I Huddinge kom många av byarna att genomgå storskifte på 1700-talet.

På 1800-talet följdes storskiftet av s.k. enskifte och lagaskifte. Detta innebar att byarna splittrades och gårdarna fick helt avskilda ägor. De flesta av Huddinges byar och stora gårdar genomgick storskifte på 1850-talet. 1800-talet var även en tid då den industriella revolutionen tog fart i landet, vilket även avspeglar sig på jordbruket med nya tekniker och maskiner.

Jämfört med andra svenska landskap påverkades Södermanland i en relativt liten utsträckning av reformerna. Detta främst beroende på att landskapet sedan 1600-talet dominerats av stora herrgårdar snarare än byar. Huddinge socken berördes i begränsad omfattning då antalet ensamgårdar var stor och byarna, särskilt efter 1600-talets säteribildning, var få. Lagaskifte är det som skapat många av de fastighetsgränser som gäller än idag. De stora lantegendomarna producerade livsmedel till huvudstaden.

År 1850 hade Huddinge 1487 invånare och de flesta arbetade inom jordbruket, inte som besuttna bönder utan som dagsverkstorpare och lantarbetare på stora gårdar som bildats på 1600-talet. Vårby, Glömsta, Flemingsberg, Fullersta, Sundby, Balingsta och Lissma blev säterier på 1600-talet, ägda av adeln. Storgårdarna låg glest längs sockenvägarna i de bördiga dalgångarna och vid de större sjöarna med vägen och dalstråken mellan Glömsta,Orlången, Lissma och Länna som tydlig gräns mot skogen i söder.

Strukturala förändringar

Jordbrukslandskapet började förändras när järnvägsnätet byggdes ut vid slutet av 1800-talet. Huddinge berördes av två linjer från Stockholm. Kring järnvägslinjerna i östra och västa Huddinge började tidigare jordbruksmark nu att exploateras och en förortsbebyggelse etablerades. Det mellanliggande jordbrukslandskapet förblev oexploaterat och behöll därmed den gamla landskapsstrukturen med gårdsbildningar, förhistoriska lämningar och det gamla vägnätet fanns kvar i mycket stor utsträckning. Huddinges landsbygd är ett av få områden i Stockholms absoluta närhet som fortfarande kan ge en bild av Stockholmsområdet före de stora exploateringarna kring sekelskiftet 1900.

Sammanfattning av landsbygdens kulturhistoriska värde

- Huddinges sammanhållna landsbygd ger en mycket god och representativ bild av utvecklingen av en förhistorisk bosättning till det agrara landskapet vid 1800-talets slut präglat av herrgårdslandskapet, där så gott som alla tidsepoker finns representerade.
- Tidigare säterimiljöer såsom Vårby gård, Flemingsbergs gård, Fullersta gård och Glömsta gård berättar om markens tidigare användning som jordbruk och säterimiljö, men där marken på grund av dess närhet till Stockholm blivit föremål för stora utbyggnadsprojekt. De kvarvarande gårdsmiljöerna i anslutning till den senare bebyggelsen berättar om områdets tidigare användning.

Tydliga karaktärsdrag

- Bebyggelsen är lokaliserad till höjder i landskapet i skogsranden.
- Småskaligt vägnät, ofta har vägarna hävd tillbaka till i alla fall 1600-tal.
- Äldre vägsträckningar, däribland åsvägar sedan förhistorisk tid.
- Herrgårdarnas landskap karaktäriseras av: ädellövskogar, stora sammahängande åkrar, alléer, stora mangårdsbyggnader och ekonomibyggnader som är ståndsmässigt uppförda både vad gäller arkitektur och material.
- I anslutning till herrgårdsmiljön karaktäriseras miljön av arbetarbostäder, torp och arrendegårdar.
- Jordbruksmark i huvudsak fri från bebyggelse med åkermark som brukas. Ett levande jordbrukslandskap.
- Storskaligt jordbruk och djurhållning
- De öppna hagmarkerna och odlingsmarkerna är ett bärande inslag för förståelsen och upplevelsen av miljön.
- Karaktäristiskt för miljön är det stora antalet ädellövträd och fornlämningar.

Råd

- Herrgårdsmiljön har en lång bebyggelsehistoria. I miljön ingår oftast både herrgården, gårdsmiljöer och torpbebyggelse samt äldre vägnät. Detta är viktigt att beakta vid nya tillägg och ändring av befintlig bebyggelse
- Ny bebyggelse bör ansluta till sin närmiljö, är etableringen i torpmiljön, bymiljön eller kring herrgården bör bebyggelsen anpassas därefter.
- Ny bebyggelse i herrgårdsmiljön behöver utgå från befintliga vägnät och strukturer.
- Inom herrgårdslandskapet är ädellövträd vanligt, dessa bör värnas.
- Alléer och stengärdesgårdar kan omfattas av biotopskydd
- Vid nya tillägg i slotts- och herrgårdsmiljön ska rådgivning ske med antikvarisk expertis.
- Herrgården bör vara den dominerande bebyggelsen i miljön, där nya tillägg underordnas.
- Äldre vägsträckningar bör vara avläsbara och värnas.
- Milstenar och andra äldre vägmärken kopplade till vägen bör bevaras och skötas. Dessa kan vara fornlämningar och skyddas enligt kulturmiljölagen.
- Eftersom herrgårdslandskapet ofta omfattar stora landskapsutsnitt är det viktigt att ta hänsyn till värdefulla siktlinjer och vyer i landskapet vid etablering av ny bebyggelse/anläggningar.
- Storskaliga ingrepp i mark och berg som innebär förändringar av landskapets karaktär och topografi och markanvändningsmöster bör undvikas.

Tålighet och potential

- Äldre betesmark som håller på att växa igen kan med fördel åter hävdas med djurhållning
- Gårdsmiljöer har potential för tillägg av ny bebyggelse

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på hela Huddinge kommuns landsbygd, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.